

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**YETİŞTİRME YURDU DENEYİMİ OLAN GENÇ
YETİŞKİNLERİN ÇOCUKLARININ DUYGUSAL VE
DAVRANIŞSAL SORUNLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Belgin ÜSTÜN

Ankara-2008

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**YETİŞTİRME YURDU DENEYİMİ OLAN GENÇ
YETİŞKİNLERİN ÇOCUKLARININ DUYGUSAL VE
DAVRANIŞSAL SORUNLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Belgin ÜSTÜN

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Neşe EROL

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI

**YETİŞTİRME YURDU DENEYİMİ OLAN GENÇ
YETİŞKİNLERİN ÇOCUKLARININ DUYGUSAL VE
DAVRANIŞSAL SORUNLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Neşe EROL

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Neşe EROL

Prof. Dr. Nebi SÜMER

Doç. Dr. Nilhan SEZGİN

İmzası

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi : 05.06.08

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../200...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, akademik anlamda hayatıma önemli katkısı olan yüksek lisans eğitimim sürecinde tamamlandı. Bu süreçte değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Neşe EROL' a emeği, büyük katkıları ve sabrından dolayı teşekkür ederim.

Tez jürisi üyeleri Prof. Dr. Nebi SÜMER, Doç Dr. Nilhan SEZGİN'ne; ayrıca istatistiksel analizler konusunda vermiş olduğu bilgilerle katkılarda bulunan Doç. Dr. Zeynep ŞİMŞEK'e çok teşekkür ederim.

Bu çalışmayı yürüttüğüm süre içinde sonsuz desteklerini esirgemeyen Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği'ndeki çalışma arkadaşlarımdan başta Uzm. Psk. İlkiz Altınoğlu Dikmeer, Uzm. Psk. Oya Özalp, Uzm. Psk. İrem Öker, Uzm. Psk. Aynur Şahin, Hemşire Semiha Uyaroğlu, daha sonra sekreterlerimiz Derya Güngör, Gözde Biçer, Sibel Demir, Taliha Külahlıoğlu, Gülbeyaz Uslu'ya; psikoloji öğrencilerinden Burcu İnan, Seda Onur, Ayşen Yargan'a ve meslektaşım Ebru Basut'a çok teşekkür ederim.

Yüksek Lisans öğrenimim süresince dostlukları ve destekleriyle hayatımda olmalarıyla kendimi çok şanslı hissettiğim değerli arkadaşlarım Uzm. Psk. Çisem Utku Ural'a, Psk. Emel Alkan'a çok teşekkürler.

Bu çalışmada yer almayı kabul eden annelere, babalara ve çocuklara ayrıca teşekkür ederim. Ayrıca gönderilen formları doldurup gönderen öğretmenlere de işbirlikleri için çok teşekkür ederim.

Tezimde örnekleme ulaşmamda bana yardımcı olan, desteğini esirgemeyen, tezin tamamlanma aşamasında motive etmekten kaçınmayan, her şeyden önce varlığıyla hayatımda önemli bir yer tutan sevgili arkadaşım Cem GÜLLÜ'ye; sadece tez aşamasında değil hayatım boyunca bana her konuda destek veren, kaprislerime katlanan, sevinçlerimi üzüntülerimi paylaşan ve daha birçok konuda hayatıma anlam katan anneme, babama, abim ve kardeşime sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
TABLOLAR	viii
ŞEKİLLER.....	x
EKLER.....	xi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
I.1 KURUM YAŞANTISI/DENEYİMİ OLAN ERİŞKİNLERDE BAĞLANMA KURAMI	2
I.1.a Çocukluk Döneminde Bağlanma	3
I. 1.b. Yetişkinlik Döneminde Bağlanma.....	8
I. 2. ANNE BABALIK STİLLERİ	14
I. 3. KURUM BAKIMI.....	19
I. 3. 1. Kurum Bakımının Etkileri	21
I. 3. 1. a. Kurum Bakımı, Kayıp ve Yas.....	22
I. 3. 1. b. Kurum Bakımı ve Ayrılık Kaygısı	24
I. 3. 2. Kurum Bakımı İle İlgili Yapılan Araştırmalar	25
I. 3. 2. 1. Kurum Bakımı ile İlgili Dünyada Yapılmış Araştırmalar	26
I. 3. 2. 1. a. Kurum Bakımı Altındaki Çocuk ve Ergenler	26
I. 3. 2. 1. b. Kurum Bakımı Deneyimi Olan Yetişkinler	30
I. 3. 2. 2 Kurum Bakımı ile İlgili Ülkemizde Yapılmış Araştırmalar	34

I. 3. 2. 2. a. Kurum Bakımı Altındaki Çocuk ve Ergenler	34
I. 3. 2. 2. b. Kurum Bakımı Deneyimi Olan Yetişkinler	36
I. 3. 2. 2. Kurum Deneyiminde Koruyucu Faktörler	37
I. 4. ARAŞTIRMANIN AMACI	40
 BÖLÜM II.....	42
YÖNTEM.....	42
II. 1. ÖRNEKLEM.....	42
II. 2. UYGULAMA YOLU.....	43
II. 3. KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARI.....	44
II. 3.1. “Kişisel Bilgi Formu”	44
II. 3. 2. “6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği” (Child Behavior Checklist For Ages 6-18-CBCL/6-18).....	46
II. 3. 3. “6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Öğretmen Bilgi Formu” (Teacher’s Report Form/TRF/6-18).....	47
II. 3. 4. “11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (Youth Self Report/YSR/11-18).....	49
II. 3. 5. “18-59 Yaş Yetişkinler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (Young Adult Self Report/YASR/18-59).....	50
II. 3. 6. “İlişki Ölçeği Anketi (İÖA)”	52
II. 3. 7. “Travmatik Stres Belirtileri Ölçeği” (Traumatic Stress Symptom Checklists - TSSC).....	53
II. 3. 8. Anababalık Stilleri Ölçeği	54

BÖLÜM III	55
BULGULAR.....	55
III. 1. Sosyodemografik Değişkenlere İlişkin Bulgular	56
III. 2. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının Yeterlik Alanlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular	61
III. 3. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının Sorun Dağılımlarına İlişkin Bulgular	62
III. 4. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Anne ya da Babaların Duygusal ve Davranışsal Sorunlarına İlişkin Bulgular	64
III. 5. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Bağlanma Stilleri	65
III. 6. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Anne ya da Babaların Aile İçerisindeki Anababalık Stilleri.....	66
III. 7. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Yetişkinlerin Stres Belirti Düzeyi ve Travmatik Deneyimleri	67
III. 8. Kurum Deneyimi Olan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri ile Çocuklarının ve Kendilerinin Duygusal ve Davranışsal Sorunları Arasındaki İlişki.....	68
III. 9. Kurum Deneyimi Olan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri ile Anababalık Stilleri Arasındaki İlişki.....	69
III. 10. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Anne Babaların ve Çocuklarının Sorun Davranışları ile Bağlanma Biçimleri ve Anababalık Stilleri Arasındaki Grup İçi Korelasyonlar	70

BÖLÜM IV	75
TARTIŞMA VE SONUÇLAR	75
IV. 1. Tartışma	75
IV. 1. 1. Yeterlik Alanları	75
IV. 1. 2. Davranış ve Duygusal Sorunlar	76
IV. 1. 2. a. 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği: Kurum Deneyimi Olan/Olmayan Anne veya Babalardan Elde Edilen Bilgiler	77
IV. 1. 2. b. 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Öğretmen Bilgi Formu Sonuçları: Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının Öğretmen Değerlendirmesi	79
IV. 1. 2. c. 11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği Sonuçları.....	79
IV. 1. 3. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Anne ya da Babaların Duygusal ve Davranışsal Sorunları.....	80
IV. 1. 4. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri.....	81
IV. 1. 5. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Anne ya da Babaların Aile İçerisindeki Anababalık Stilleri.....	82
IV. 1. 6. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Stres Belirti Düzeyi ve Travmatik Deneyimleri.....	84
IV. 1. 7. Kurum Deneyimi Olan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri ile Çocuklarının ve Kendilerinin Duygusal ve Davranışsal Sorunları Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar	86

IV. 1. 8. Kurum Deneyimi Olan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri ile Anababalık Stilleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	88
IV. 1. 9. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Anne Babaların ve Çocuklarının Sorun Davranışları ile Bağlanma Biçimleri ve Anababalık Stilleri Arasındaki Grup İçi Korelasyon Sonuçları	89
IV. 2. Sınırlılıklar	91
IV. 3. Sonuç ve Öneriler	92
KAYNAKLAR	94
ÖZET	115
ABSTRACT.....	118
EKLER.....	121

TABLÖLAR

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Kurum Deneyimi Olan Yetişkinlerin Yaş ve Eğitim Düzeyleri.....	57
Tablo 2. Kurum Deneyimi Olan Yetişkinlerin Çocuklarının Cinsiyet ve Yaşları	59
Tablo 3. Kurum Deneyimi Olmayan Yetişkinlerin Yaş ve Eğitim Düzeyleri	60
Tablo 4. Kurum Deneyimi Olmayan Yetişkinlerin Çocuklarının Cinsiyet ve Yaşları	60
Tablo 5. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının CBCL ve YSR Yeterlik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	61
Tablo 6. Kurum deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının TRF Yeterlik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	62
Tablo 7. CBCL/6-18 Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarında Görülen Sorun Davranışların Ortalama ve Standart Sapmaları	63
Tablo 8. TRF/6-18 Öğretmenlere Göre Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının Sorun Davranışlarının Ortalama ve Standart Sapmaları	63
Tablo 9. YSR/11-18 Gençlere Göre Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının Sorun Davranışlarının Ortalama ve Standart Sapmaları.....	64
Tablo 10. YASR/18-59 Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Sorun Davranışlarının Ortalama ve Standart Sapmaları.....	65

Tablo 11. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimlerinin Ortalama ve Standart Sapmaları	66
Tablo 12. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Anababalık Stillerinin Ortalama ve Standart Sapmaları	66
Tablo 13 Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Stres Belirti Düzeylerinin Karşılaştırılması	67
Tablo 14. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Yetişkinlerin Travmatik Yaşam Olaylarının Karşılaştırılması.....	67
Tablo 15. Kurum Deneyimi Olan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri ile Çocuklarının ve Kendilerinin Duygusal ve Davranışsal Sorunları Arasındaki Korelasyon	69
Tablo 16. Kurum Deneyimi Olan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri ile Anababalık Stilleri Arasındaki Korelasyon	69
Tablo 17. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Sorun Davranışları, Bağlanma Biçimleri ve Anababalık Stilleri Arasındaki İlişki	71
Tablo 18. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri, Anababalık Stilleri ve Çocuklarının Sorun Davranışları Arasındaki İlişki.....	73

ŞEKİLLER

Sekil No

Sayfa No

Şekil 1. Dörtlü Bağlanma Modeli 11

Şekil 2. Farklı Anababalık Stilleri 17

EKLER

<u>Ek No</u>	<u>Sayfa No</u>
Ek 1 Kişisel Bilgi Formu	121
Ek 2 Stres Belirti Ölçeği	129
Ek 3 Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği	132
Ek 4 İlişki Ölçeği Anketi	133

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Anne babadan ayrı, yetiştirme yurdunda büyümenin bebeklik, çocukluk ve ergenlik döneminde olumsuz etkileri araştırmalarla ortaya konmuştur (Sloutsky, 1997; Garland ve ark., 2001; Üstüner, Erol ve Şimşek, 2005). Ancak yetiştirme yurdu deneyimi olan bu bireylerin kurumdan ayrıldıktan sonraki dönemde ne yaşadıkları, travmatik deneyimleri, duygusal ve davranışsal sorunları, bağlanma biçimleri ve sergiledikleri anababalık tutumlarına ilişkin araştırma yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla çocukluk döneminde yetiştirme yurdunda yetişmiş olmanın yetişkinlik döneminde uyumu ve anne ya da baba olmalarını nasıl etkilediği bilinmemektedir.

Yetiştirme yurdu deneyimi olan bireylere yönelik yapılmış çalışmalar sonucunda, yurt bakımından ayrılan gençlerin bağımsız yaşamakta güçlük çektikleri ortaya konulmuştur (Jackson ve Martin, 1998). Ayrıca yurt deneyimi olan bireylerin, yüksek sosyal statüye ulaşma konusunda başarısızlık yaşadıkları ve işsiz kalma oranlarının özellikle erkeklerde daha yüksek olduğu saptanmıştır (Viner ve Taylor, 2005). Quinton, Rutter ve Liddle (1994), genç yetişkin kadınların ise daha az sosyal oldukları ve ebeveynlik becerilerinin daha zayıf olduğunu saptamışlardır. Dolayısıyla yurt deneyimi olan yetişkinlerin, çocukluk döneminde bağlanma nesnesinden yoksun büyümeleri nedeniyle kendi çocukları için uygun bir bağlanma nesnesi oluşturma becerilerinde sorun yaşadıkları üzerinde durulmuştur (Hodges ve Tizard, 1989).

**Bu sayfadan itibaren “yetiştirme yurdu” ifadesi “kurum” olarak geçecektir.*

Kurum deneyimi olan çocuk ve ergenlerin yetişkinlik dönemindeki ruh sağlığına ilişkin ülkemizde az sayıda çalışma bulunmaktadır (Öntaş, 1998). Benzer durum yurt dışı yayınlarda da izlenmektedir. Kurum bakımı ile ilgili yurt dışı çalışmalar daha çok bebek ve küçük çocuklara yönelik olarak yapılmaktadır (Zeanah ve Larrieu, 1998). Ancak yuva ya da yurt deneyimi olan ya da yıllarını yurtlarda geçirmiş olan yetişkinlerin ruh sağlığına ve onların çocuklarının duygusal ve davranışsal sorunlarına ilişkin yapılmış araştırma hemen hemen hiç yoktur.

Bu bilgiler doğrultusunda araştırmanın iki temel amacı vardır: İlk amaç, kurum bakımı deneyimi olan anne ya da babaların çocuklarının yeterlik alanları ile davranış ve duygusal sorunlarının çoklu bilgi kaynakları ile değerlendirilmesi ve kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin çocuklarıyla karşılaştırılmasıdır. İkinci temel amaç ise, kurum bakımı deneyimi olan anne ya da babaların davranış ve duygusal sorunları, bağlanma biçimleri, stres belirti düzeyleri, travmatik deneyimleri ve anababalık stillerinin kurum deneyimi olmayan yetişkinlerle karşılaştırılması ve tüm bu özelliklerin birbirleriyle olan ilişkilerinin belirlenmesidir.

I.1 KURUM YAŞANTISI/DENEYİMİ OLAN ERİŞKİNLERDE BAĞLANMA KURAMI

Bağlanma, insanların, kendileri için önemli gördükleri bireylere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlıdır. Bowlby'ye göre, bebek ve bakım veren arasındaki ilişkinin kalitesi psikososyal gelişimin en önemli belirleyicisidir. Dolayısıyla, ilk bağlanma ilişkisinin sonraki yıllardaki psikolojik uyumu etkilediği

üzerinde durulmaktadır (Bowlby, 1969, 1973, 1980). Bu bölümde, kuramın çocukluk dönemi ve yetişkinlik dönemindeki önemli noktaları ayrı ayrı incelenecektir.

I. 1. a. Çocukluk Döneminde Bağlanma

Belirli bir bakıcıya geliştirilen bağlanma, altı ay civarında ortaya çıkmaya başlar ve bir yaş dolaylarında tamamen gelişir. Bağlanmada en büyük amaç, bağlanma figürüyle yakınlığı korumaktır (Grossman, 1995; akt. Saymaz, 2003). Bağlanma Kuramı'na göre, yenidoğan bir bebek içgüdüsel olarak bir bağlanma sistemi dahilinde davranır ve bu sistem çerçevesinde yaşamını sürdürebilmek için kendisinden daha olgun ve deneyimli olan bir bağlanma figürüne ihtiyaç duyar. Bu bağlanma figürü, yenidoğanın çevreyi araştırma ve keşfetme sırasında tehlike hissettiği anda sığınabilecek bir “güvenli üs” (secure base) görevi görür (Güngör, 2000). Güvenli bir üs, çocuğun birincil bakıcısının her zaman yanında olacağı, yeterli bir koruyucu güce sahip olduğu konusunda zihinsel bir temsil oluşturmasını sağlar (Waters ve Waters, 2006). Bebek, özellikle bir tehdit algıladığında –ya bilinmeyen bir nesnenin varlığı ya da annenin/bakım verenin yokluğu gibi- bakıcısından yakınlık arar ve bu gibi durumlarda bakıcının yakınlığı çocuğa güvenli bir sığınak oluşturur. Bu sayede çocuk çevresini rahatlıkla keşfedebilir, çünkü ihtiyaç duyduğu anda dönebileceği bir güvenli üssün olduğunun farkındadır (Ainsworth, 1989).

Güvenli üs sağlayan ve sağlayamayan annelerin bebekleri davranışsal ve duygusal açıdan farklılık sergilemektedirler. Güvenli bir üs sağlayan duyarlı annelerin bebekleri daha meraklı, anneye fiziksel temastan keyif alan, ayrılık

karşısında tepkili, fakat bu tepkisini uygun bir biçimde kontrol edebilen, “güvenli” bebeklerdir. Duyarsız annelerin bebekleri ise, çevreye karşı ilgisiz, anneden ayrılmaya aşırı ve kontrolsüzce tepki veren, “güvensiz” bebeklerdir (Ainsworth, 1967, 1970; akt. Anafarta, 2007).

Bowlby’e göre, yaşamın ilk yıllarında bakıcının çocuğa verdiği tepkiler ve onun yakınlık isteğine karşı sergilediği davranışlar çocuk tarafından zihinsel temsiller olarak kodlanır. Bowlby, zihinsel temsilleri “içsel çalışan modeller” olarak tanımlamıştır. Bu zihinsel temsiller, kendilik, diğerleri ve dünyaya ilişkin temsilleri içermektedir (Bretherton, 1990, 1992). Çocuk ihtiyacı olduğunda bakıcısından gereken desteği ve olumlu tepkiyi görürse bakıcısının ulaşılabilir, güvenilir ve destekleyici olduğuna (başkaları modeli), kendisinin de sevmeye ve bakıma değer birisi olduğuna (kendilik modeli), dünyanın ise yordanabilir ve adil olduğuna (dünya modeli) ilişkin zihinsel temsiller geliştirir. Tam tersi, bağlanma figürü çocuğun ihtiyaçlarına duyarsız ya da bunlarla uyuşmayan tepkilerle karşılık verdiğinde çocuk bağlanma figürünü reddedici olarak, kendisini de sevmeye ve desteklenmeye değmez biri olarak kodlar ve bu modellere uygun beklentiler geliştirir (Bretherton, 1992; Anafarta, 2007).

Yaşamın ilk yılları, bağlanma örüntüsünün gelişmesinde oldukça önemli rol oynamaktadır. Bu dönemde bir yandan bebeğin gelişim hızının ve dayanıklılığının desteklenmesi gerekirken, öte yandan, ona bakım veren kişilerle birlikte, çevresi ile bir bütün olarak ele alınmalıdır.

Çocuğun en büyük gereksinmesi sevgi ve anlayıştır. Eğer çocuk bunu ailesinden görürse, ailesini sever, onlara bağlanır ve yaşamın güç koşulları onu pek etkilemez. Çünkü ruhsal gücünü ve dayanıklılığını ailesinin ona verdiği sevgiden almıştır. Aile ve çevre koşullarının bireyin zihinsel gelişiminde büyük bir etkisi vardır. Bireyin öğrenme ortamını ilk olarak aile oluşturur. Daha sonraki bütün faaliyetleri belirleyen anne ile olan ilk ilişkiler, ömür boyunca kurulacak insan davranışlarının temelini oluşturur (Çiftçi, 1991). Çocuk ve ebeveyn arasındaki sevgi bağı, çocuğun gelişimini etkileyen önemli bir faktördür ve bakımın, ne tür bir bağlanma gelişeceği konusunda ciddi bir rolü vardır. Eğer anne ya da bakım veren, çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarlı ise, uygun zamanda ve uygun yanıtlar veriyorsa, çocuk güvenli bağlanma geliştirecektir (Wenar, 1994). Bowlby'e göre (1951) "bebek ya da çocuğun annesi ya da birincil bakıcısı ile sıcak, yakın ve devamlı bir ilişkiye ihtiyacı vardır" (Bretherton, 1992). Birincil bakıcının çocuğa karşı duyarsız, tepkisiz olması, kaygılı bir bağlanma ilişkisi ile sonuçlanmaktadır. Tutarsız bir bakım ise ağlama, ebeveyne yapışıp kalma gibi kaygılı bağlanmanın bir ifadesine neden olabilir. Kaygılı bağlanma örüntüsü, daha sonraki duygusal ve davranışsal sorunların ortaya çıkması ile yakından ilişkilidir. Tam tersi olan kaçınan bağlanma durumunda, çocuklar bakıcıları ile etkileşim ve iletişimden kaçınırlar. Dezorganize bağlanma gösteren çocuklar ise, bakımverenin varlığına karşı düşük düzeyde duygusal ve davranışsal tepki verirler (Egeland ve Erickson, 1999).

Bağlanma tarzı, bireylerin kendilerini, dünyayı ve başkalarını bilişsel değerlendirmeleri ile ilişkilidir. Güvenli bağlanan bireyler, güvensiz bağlanan bireylere göre daha fazla olumlu yüklemelerde bulunmaktadır. Güvensiz bireyler

ise başkalarına güvenmekte güçlük çekerler. Güvenli bağlanan bireylerin kendilerine olan güvenleri daha yüksektir (Collins & Read, 1990; Feeney & Noller, 1990; Mikulincer, 1998). Güvenli bağlanmış olan bireyler, travmatik bir stresle karşılaştıklarında ciddi ruhsal sağlık problemlerinden kendilerini koruyabilmektedirler (Bowlby, 1980). Buna rağmen güvensiz bir bağlanma ilişkisi yaşayan çocukların (travma ya da ihmal sonucu) gelişimlerinde önemli gecikmeler olur ve diğerleri ile ilişki kurma becerileri olumsuz yönde etkilenir. Bu etkiler, kişi için uzun süreli olumsuz psikolojik sonuçlara yol açabilir (Crittenden, 1988; Hughes, 1997; Sroufe, 1988; akt. Peluso, Paul, Peluso, Jennifer, White, JoAnna, Kern ve Roy, 2004). Araştırmalar, kurumda yetişen çocukların bağlanma konusunda olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kaldıklarına işaret etmektedir. Örneğin, bu çocuklar sağlıklı beslenememekte, bağırsak problemleri yaşamakta ve aile yanında yetişen yaşlılarından daha kısa boylu ve daha düşük kilolu olabilmektedirler. Deri hastalıkları da bu çocuklarda sık görülen sorunlar olarak belirtilmektedir. Bu belirtiler, çocukların ihtiyaç duydukları koruma, kollanma, sevgi ve duyarlı bakımdan uzak yaşadıklarını göstermektedir. Göze çarpan bu gelişimsel gecikmeler, diğer çocuklardan uzak durmalarına ve tutarlı arkadaşlık ilişkisi kurmakta zorlanmalarına neden olmaktadır (Ames ve ark., 1997).

Koruma altına alınan çocuklar her şeyden önce en temel haklarından, diğer bir deyişle anne baba ile birlikte yaşama hakkından yoksun kalan veya bırakılan çocuklardır (Yörükoğlu, 2004). Bundan dolayı, kurumlarda barınmakta olan ya da bir süre kurumlarda yaşadktan sonra aile yanına alınan çocuklarda bağlanma bozukluğuna ilişkin bulgular sıklıkla (Zeanah, 2004). Kurum bakımının yıkıcı

etkilerinin temel nedeni olan çocukların anne ya da birincil bakıcılarından ayrılmaları, anne çocuk arasındaki duygusal bağı ve güvenli bağlanmanın oluşmasını olumsuz yönde etkilemektedir (Bowlby, 1951; Provence ve Lipton, 1962). Hortaçsu, Cesur ve Oral (1993), çocukluk döneminde güvenli bir bağlanma figüründen yoksun olarak yetişen çocukların bağlanma örüntülerini araştırmak amacıyla, bir kurumda yetiştirilen çocuklarla, ailelerinin yanında yetiştirilen çocukları bağlanma biçimleri açısından karşılaştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kurumda yetiştirilen çocuklar, ailelerinin yanında yetişenlere oranla güvenli bağlanma biçimi boyutunda daha düşük puanlar elde ederken, kaygı ve kaçınma boyutlarında, ailelerinin yanında yetişen çocuklara oranla daha yüksek puanlar elde etmişlerdir.

Bağlanma, erken yıllardaki gelişimsel öneminden ve çocuğun daha sonraki sosyal duygusal uyumunun önemli bir yordayıcısı olmasından dolayı dikkatle vurgulanmaktadır (Zeanah ve Larrieu, 1998). Uzun süreli ruh sağlığının temelinde erken sosyal duygusal gelişim, özellikle de güvenli erken bağlanma ilişkisi bulunmaktadır (Bowlby, 1969; Ainsworth, 1979). Yaşamın ilk iki yılındaki bağlanma ilişkisindeki bozukluklar, kendi ailesi yanında büyüyen çocuklarda ruh sağlığı bozukluklarına ve istenmeyen davranışlara neden olabilmektedir (Fonagy, Steele ve ark, 1995; Fonagy, Target ve ark., 1997). Yaşamın ilk iki yılında temel bakımvereni ile güvenli bağlanma geliştiren bebeklerle yapılan birçok klinik araştırma sonucuna göre, bu bebeklerin diğer yetişkinlerle ve bebeklerle daha kolay sosyal ilişki kurabildikleri, ebeveynleriyle daha uyumlu oldukları bulunmuştur. Tam tersi, iki yaş öncesi güvensiz bağlanma geliştiren bebeklerin zayıf akran ilişkileri geliştirdikleri, daha fazla öfke yakınmalarının olduğu ve daha zayıf bir davranış

kontrolü gösterdikleri bulunmuştur (Güvenir, 2007). Bunların yanı sıra, yardım istemede yavaşlık, gelişigüzel arkadaşlıklar kurma, zayıf dürtüsel kontrol ve zayıf bir problem çözme yeteneği dikkati çekmektedir (Hughes, 1997). Özetle, büyüyen çocuk, sorumluluk sahibi yetişkinlerle güçlü ve etkileşimin olduğu ilişkilere ihtiyaç duyar. Verilen duygusal ve fiziksel güvenliğin dışında, yetişkin ve çocuk arasındaki bağ, çocuğun her an değişen dünya ile baş etmesine yardımcı olur (McCall, 2007).

I. 1. b. Yetişkinlik Döneminde Bağlanma

Bağlanma kuramı yalnızca bebeklerdeki duygusal tepkileri anlamak için bir yapı sağlamaz, aynı zamanda yetişkinlerdeki sevgi, yalnızlık ve yasın anlaşılmasında ve bebeklikte oluşmuş olan güvenlik hissinin yetişkin yaşamına etkisinin incelenmesinde de önemli bir yapı sağlamaktadır. Yetişkinlerdeki bağlanma tarzları bebeklik ve çocukluk döneminde gelişmeye başlamaktadır (Hazan ve Shaver, 1987; Anafarta, 2007). Bowlby (1988) ve Ainsworth (1989) de ebeveynlerle kurulan bağlanma ilişkisinin sadece çocukluk dönemiyle sınırlı olmadığını, gerek ergenlikte gerekse yetişkinlikte bireyi ve kurduğu ilişkileri etkileyen, kişinin ikili ilişkilerinde duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını kontrol etmesini sağlayan önemli bir süreç olduğunu vurgulamışlardır. Onlara göre, bağlanma biçimleri, erken yaşlarda ebeveynlerle olan etkileşimin kalitesi temelinde şekillenen ve ileriki dönemlerde yakın ilişkilerdeki beklentileri, inançları, ihtiyaçları, duygu düzenleme stratejilerini ve sosyal davranışları etkileyen örüntülerdir.

Bağlanma kuramına göre, birincil/ilk bağlanma ilişkileri çocuk tarafından içselleştirilmiş olur ve diğerleri ile gelecekte kurulacak ilişki için genelleştirilir (Sroufe, 1988; akt. Peluso, Paul, Peluso, Jennifer, White, JoAnna, Kern ve Roy, 2004). Bowlby'ye (1969) göre, çocuklar farkında olmaksızın anne babalarıyla özdeşleşme, böylece kendileri anne baba olduklarında kendi çocuklukları boyunca deneyimledikleri aynı davranış örüntülerini benimseme eğilimindedirler. Etkileşim örüntüleri bir kuşaktan diğerine az ya da çok aynen aktarılır. Başka bir deyişle, erken yaşlarda edinilen ve tekrarlayan etkileşimlerle daha sonraki yıllara aktarılan ve çocuğun kendisine ve bakıcısına ilişkin oluşturduğu zihinsel temsillerin, kişinin bağlanma örüntüleriyle tutarlı bir bağlanma figürü rolü üstlenmesine ve kendi modellerini sonraki nesillere aktarmasına yol açtığı varsayılmaktadır (Güngör, 2000).

Bağlanma, yaşam boyu devam eden bir süreçtir ve erken yaşlarda oluşan zihinsel modeller çok fazla değişime uğramadan yetişkinlikte de işlev görmektedir (Bowlby, 1973). Bağlanma Kuramı, erken çocukluk deneyimlerinin bireyin daha sonraki dönemde kuracağı ilişki (romantik) ve bu ilişkinin kalitesini etkilediğini ortaya koymaktadır (Pielage, Luteijn ve Arrindell, 2005). Ebeveyn-çocuk ilişkisine paralel olarak, daha sonraki dönemde yetişkin de, ilişkisinde güvenli bir üs arar. Güvenli bağlanma geliştirmiş yetişkinler ilişki içerisinde oldukları kişilerden yardım ve destek arar ve alınan bu destek sayesinde duygusal dengelerini yeniden düzenleyebilirler. Güvenli bağlanan kişiler karşı taraftan kolaylıkla sosyal destek ve yardım isteyebildikleri kadar, sosyal destek de sağlayabilmekte ve karşı taraftan gelen sinyalleri de kolaylıkla alabilmektedirler. Bir başka deyişle, güvenli bağlanma

geliştirmiş kişiler destek aramanın ve destek almanın yanı sıra güvenli bir üs sağlayan kişilerdir de (Crowell ve ark., 1998; akt. Anafarta, 2007).

Main (1990)'e göre, bireyler farklı bağlanma stratejileri öğrenebilir ya da farklı bağlanma yönelimleri (orientations) geliştirebilirler. Erken bebeklik döneminde birincil bakım veren kişi ile yaşanan deneyimler bağlanmanın gelişiminde baskın bir rol oynamaktadır; fakat birey belli bağlanma deneyimlerine bağlı olarak başka bağlanma yönelimleri ya da stratejileri geliştirebilir (İmamoğlu ve İmamoğlu, 2006).

Çocukluktaki bağlanmaya kıyasla yetişkinlik dönemindeki bağlanmayı açıklamak daha zordur. Yetişkinlerin bellek kapasiteleri ve bilişsel yeteneklerinden dolayı bağlanmaları çocuklarındaki kadar kolay aktive olmamaktadır (Berman ve ark. 1994; akt. İmamoğlu ve İmamoğlu, 2006). Sosyal çevrenin (özellikle de kişi için önemli olan başkalarının) sergilediği tepkilerin ne derecede tutarlı ve güvenilir olarak algılandığı ve kişinin kendisini ne ölçüde sevmeye değer bulduğuna ilişkin farklılaşan algıları görece olarak durağan bir kişilik özelliği olan bağlanma biçimini belirlemektedir (Bowlby, 1973). Bartholomew ve Horowitz (1991), Şekil 1'de de görüldüğü gibi, benlik ve başkaları zihinsel modellerinin olumlu ve olumsuz olma durumlarının çaprazlanmasında elde edilen dört temel bağlanma biçimi tanımlamışlardır. Benlik modeli bireyin kendilik değeri için başkalarına olan duygusal bağımlılığı ile ilişkilidir. Başkaları modeli ise başkalarının iyi niyetli ve gereksinim duyulduğunda ulaşılır olduğuna ilişkin beklentilerle ilgilidir.

Şekil 1. Dörtlü Bağlanma Modeli

	Benlik Modeli (Bağımlılık/Kaygı)	
	Olumlu (Düşük)	Olumsuz (Yüksek)
Başkaları Modeli (Kaçınma)	GÜVENLİ	SAPLANTILI
	Olumlu (Düşük) Yakınlık kurma konusunda rahat ve özerk	İlişkilere takıntılı
Başkaları Modeli (Kaçınma)	KAYITSIZ	KORKULU
	Olumsuz (Yüksek) Yakınlığa karşı kayıtsız ve karşıt bağımlı	Yakınlıktan korkan sosyal açıdan kaçınan

Dörtlü Bağlanma Modeli Bağlanma Biçimleri

Güvenli (Secure) Bağlanma Biçimi: Güvenli bağlanan kişiler olumlu benlik algısını ve kendini sevmeye değer görme duygusunu, başkalarının güvenilir, destek veren, ulaşılabilir ve iyi niyetli olduğuna ilişkin olumlu beklentileriyle birleştirir. Böylelikle bu kişiler hem başkalarıyla kolaylıkla yakınlık kurabilir hem de özerk kalmayı başarabilir. Güvenli bağlanma geliştiren kişiler terk edilmekten ya da birine yakın olmaktan genellikle endişe duymazlar.

Saplantılı (preoccupied) Bağlanma Biçimi: Bu bağlanma biçimi, kendini değersiz hissetme veya sevmeye değer görmeme duyguları ile başkalarına ilişkin olumlu değerlendirmeleri yansıtır. Başkalarının onay ve görüşüne bağımlıdırlar. Bu yüzden saplantılı bağlanma biçimine sahip kişiler yakın ilişkilerde kendini doğrulama ya da kanıtlama eğilimi gösterirler. İlişkilerinde gerçekçi olmayan beklentiler içerisindedirler.

Korkulu (Fearful) Bağlanma Biçimi: Korkulu bağlanmada, kişiler bireysel değersizlik duyguları ile başkalarının güvenilmez ve reddedici olduğuna ilişkin beklentiler yaşarlar. Bu biçime sahip insanlar başkaları ile yakın ilişkiye girmekten kaçınmakla kendilerini reddedilmekten ve incinmekten koruyacaklarını düşünürler.

Kayıtsız (Dismissing) Bağlanma Biçimi: Kayıtsız bağlanma biçimine sahip kişiler, yüksek bir özsaygı ve başkalarına karşı olumsuz bir tutuma sahip olan kişilerdir. Bu bireyler, özerkliğe aşırı derecede önem verirler ve başkalarıyla yakın ilişkiler kurmanın gerekliliğini reddederler.

Şekil 1’de de görüldüğü gibi, araştırmacılar, benlik modelinin bağımlılık boyutuyla, başkaları modelinin de kaçınma boyutuyla aynı eksen paylaştığını ifade etmektedir. Dörtlü Bağlanma Modeli’ne göre, güvenli biçim olumlu bir benlik imgesi için başkalarının onayına düşük düzeyde gereksinim duyan, bu konuda daha düşük düzeyde kaygı yaşayan ve başkalarıyla yakınlaşmaktan çekinmeyen gruptur. Korkulu ve kayıtsız biçimler kaçınma boyutunda benzeşmekte, ancak sosyal onay ve kabul ihtiyaçlarını karşılamak için başkalarına bağımlılık ve kaygı açısından farklılaşmaktadır. Saplantılı ve korkulu biçimler de bağımlılık boyutunda ele alındıklarında, her ne kadar olumlu bir benlik imgesi için başkalarının görüşlerine

bağımlı olsalar da, saplantılı biçime sahip olanların, bağımlılık ihtiyaçlarını karşılamak üzere yakın ilişkilere girmeye daha hazır oldukları, korkulu biçime sahip olanların ise yakın ilişkiye girmekten kaçındıkları ileri sürülmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Güvenli bağlanan ebeveynler, erken dönemdeki bağlanma örüntüleri, deneyimleri konusunda açık ve tutarlı bilgilere sahiptirler. Ebeveynleri ile olan geçmiş ilişkileri daha olumlu, sıcak ve yakındır. Kaçınan bağlanma geliştiren bireyler, çocukluk anılarında uyuşmazlık gösterirler ve bu anılarına ilişkin organize ve tutarlı bir resim çizemezler. Ayrıca bu kişiler, geçmişteki olumsuz yaşantılarının kişilikleri üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığını vurgularlar. Ebeveynleri reddedici ve ilişkileri olumsuz algırlar. Saplantılı bağlanan ebeveynler ise çocukluktaki bağlanma ilişkilerine yönelik deneyimlerini hatırlamakta güçlük çekmektedirler. Kayıtsız bağlanma geliştiren kişilerle yapılan görüşmelerde, bu kişilerin anne babalarını genel bir düzeyde idealize ettikleri; fakat daha sonraki gelişim dönemlerinde erken bağlanma deneyimlerinin etkisini inkar ettikleri dikkati çekmektedir. Ayrıca yetişkin dönemdeki bağlanma örüntüleri bebeğin bağlanma örüntüleriyle de ilişki içerisindedir. Dolayısıyla saplantılı bağlanma geliştirmiş bir ebeveyn, kaçınan bir bebeğe sahip olma olasılığına sahiptir (Bretherton, 1992).

Bağlanma Kuramı'na göre, duyarlı bir anne baba çocuğuna karşı sıcak, ilgili, sevecen bir yaklaşımın yanı sıra çocuğunun keşfetme çabası karşısında güvenli bir üs olarak onun özerkliğini teşvik etmeye çalışmaktadır (Bretherton, 1990). Dolayısıyla bireylerin erken dönemdeki bağlanma deneyimleri anne babalık davranışlarını

(parenting styles) etkileyebilmektedir (van Ijzendoorn ve Bakermans-Kranenburg, 1997).

I. 2. ANNE BABALIK STİLLERİ

Yapı olarak çok çeşitlilik göstermesine karşın aile, toplumun temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır ve bu bağlamda çocuğun yaşamındaki sevilme/sevilmemek, kabul edilmek/edilmemek, başarılı olmak/başarısız olmak gibi önemli unsurların olduğu temel bir yapıdır, çünkü aile çocuk için okul dönemine kadar geçen ilk 6 yıl içerisinde öğrenmenin gerçekleştiği tek yerdir. Yaşamın özellikle ilk beş yılının ve bu dönemde anne babanın çocuğa yönelik davranışlarının kişiliğin ve kendini gerçekleştirme yapı taşlarının oluşturulması yönünden büyük bir öneme sahiptir (Burns, 1982).

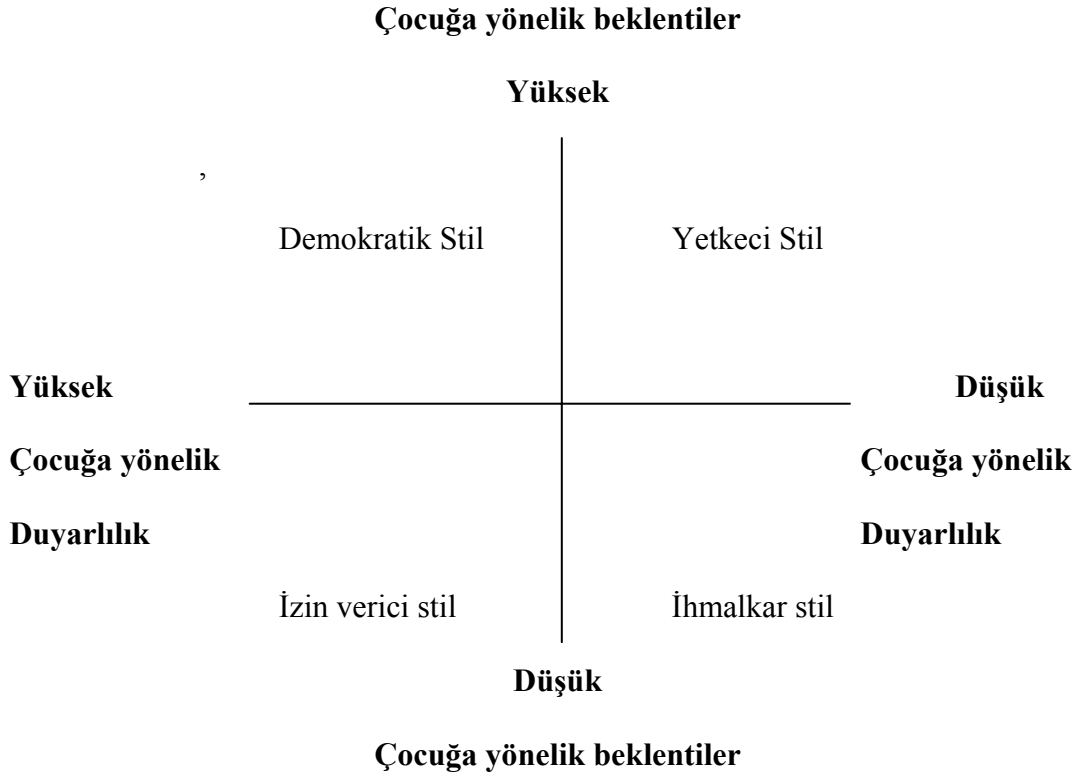
Anababalık stilleri kavramı ilk kez Baumrind (1967) tarafından, ebeveynlerin çocuğunun sosyalleşmesi sürecindeki rolünü anlamak ve bunun çocuğun psikolojik gelişimindeki etkilerini incelemek için ele alınmıştır. Gelişim çalışmaları, farklı anababalık stilleri ile çocukların ahlaki gelişimleri arasında tutarlı bir ilişki olduğu konusunda tutarlı sonuçlar elde etmişlerdir (Leman, 2005). Baumrind (1967), anababanın belli bazı anababalık stilleri kullanarak çocuğun sosyalleşme sürecinde önemli bir rol oynadığını ileri sürmüştür.

Yıllar boyunca anababalık konusunda çalışan araştırmacılar, temel anababalık stilleri ortaya koymuşlardır. Bunlar; redde karşı sıcaklık ve sevgi (warmth versus rejection), karmaşaya karşı düzen (structure versus chaos) ve baskıya karşı otonomik destek (autonomy support versus coercion). Sıcak ve sevgi dolu bir ilişki tek başına

çok önemlidir. Koşulsuz kabul ve sevgide anne babalar duygularını kolaylıkla ifade ederler, sevgilerini gösterirler, çocuklarına karşı ilgilidirler. Duygusal olarak destekleyici ve uygun bir bakım sağlarlar. Tam tersi bir anababalık stili de red ya da öfkeli/düşmancıl (hostility) stildir. Böyle bir stilde anne babalar sevgilerini göstermezler. Kızgınlık, öfkeli/düşmancıl, sert tavır, nefret (aversion) içeren duygular sergilerler. Çocuğa yönelik olarak eleştiri, alay gibi olumsuz duyguları açıkça sergilerler. Yapının (structure) sağlandığı bir anababalık stilinde ise anne babalar iletişimlerinde ve disiplinde otoriter bir rol almaktadırlar (Baumrind, 1967, 1971). Ebeveynler çocukları için birtakım kurallar ve davranışsal standartlar koymaktadırlar. Otonomik destek sağlanan anababalık stilinde ise çocuktan kendi görüş ve düşüncelerini ifade etmesi beklenir ve bunun için gerekli destek ve problem çözme becerisi sağlanır (Skinner, Johnson ve Snyder, 2005).

Baumrind (1967, 1972) ise, 3 anababalık stili ortaya koymuştur. Bunlar; yetkeci stil (authoritarian), demokratik stil (authoritative) ve izin verici (permissive) anababalık stilleridir. Yetkeci stilde (yetişkin merkezli stil), anababalar çocuklarının uyması zorunlu kurallar koyarlar. Bu stil genellikle otoriter kişilik özelliğine sahip kişiler tarafından sergilenmektedir. Bu stilde anne babalar daha sert bir tavır takınmaktadırlar. Cezalandırıcıdırlar ve doğrudan disiplin stratejileri koyarlar. Demokratik stil, çocuktan taleplerde bulunan ve bu taleplerin yerine getirilmesini denetleyen; fakat bunu yaparken çocuğa yönelik sevgi ve ilgiyi de gösteren anababalık stilidir. Bu anne babalar koydukları kurallara neden uymaları gerektiği konusunda çocuklarına gereken açıklamayı yaparlar. Dolayısıyla bu stil çocuk merkezli bir stildir. Baumrind (1997) yaptığı bir çalışma sonucunda en uygun

anababalık stilinin demokratik stil olduğunu ortaya koymuştur. Çünkü burada daha fazla duygusal destek ve açıklık söz konusudur. Baumrind yaptığı çalışmalar sonucunda, demokratik stile sahip ebeveynlerin çocuklarının daha fazla sosyal sorumluluğa sahip olduklarını, akran ve yetişkinlerle daha olumlu ve işbirlikçi ilişkiler kurduklarını, iyi bir empati yeteneğine sahip olduklarını bulmuştur. Şekil 2’de de görüldüğü üzere, demokratik anne babaların çocuklarından beklentileri ve aynı zamanda çocuklarına olan duyarlılığı yüksektir. Hemen her konuda çocuklarına karşı sıcak ve destekleyicidirler. Yetkeci stilde ise ebeveynin çocuktan beklentisi yüksekken, çocuğuna ve onun davranışlarına olan duyarlılığı düşüktür. İzin verici anababalık stilinde ise anne babalar çocuklarından çok fazla talepte bulunmaz ve onları denetlemezler, çocuğa karşı sıcak ve ilgili bir yaklaşım sergilerler. Çocuklarının davranışlarının şekillenmesinde aktif rol almazlar (Carter ve Welch, 1981; Güngör, 2000; Querido, Warner ve Eyberg, 2002; Dent ve Cameron, 2003; Leman, 2005; Kırcaali-İftar, 2005; Garg, Levin, Urajnik, ve Kauppi, 2005; Baldwin, Debora R., McIntyre, Anne, Hardaway, Elizabeth, 2007).

Şekil 2: Farklı anababalık stilleri (Baumrind, 1991, 1993)

Yapılan çalışmalar, anne babaları yüksek düzeyde kabul edici ve ilgili olan çocukların daha güvenli, mutlu ve zihinsel yönden daha sağlıklı olduklarına; anne babalarından ilgi ve sevgi görmeyen çocukların ise daha kaygılı ve özsaygılarının daha düşük olduğuna işaret etmektedir (Rothbaum ve Weisz, 1994). Yetkeci ya da ihmal edecek kadar izin verici tutumlar sergileyen anne babaların çocukları daha zayıf bir psikolojik gelişim göstermektedirler ve akademik başarıları daha düşük olmaktadır. Tam tersi, demokratik, otoriter bir tutum sergileyen anne babaların çocukları ise daha güvenli ve daha uyumlu çocuklar olmaktadır (Garg, Levin, Urajnik, ve Kauppi, 2005). Sıcak ve sevgi dolu anne babaların çocuklarının özsaygıları daha yüksektir (Coopersmith, 1967; Baumrind, 1977; Brody ve Schaefer, 1982; akt. Parish, Thomas, McCluskey ve James, 1992).

Çocukların davranış problemleri ve anababalık stilleri arasındaki ilişkinin incelendiği 3-6 yaş arasındaki çocukların anneleri ile çalışılan bir araştırmada, annebabaların belirttiği çocuklarının davranış problemleri ile yetkeci, demokratik ve izin verici anababalık stilleri arasında ilişki olduğu dikkati çekmiştir. Demokratik stilin çocukların davranış problemleri ile daha az ilişkili olduğu gözlenmiştir (Querido, Warner ve Eyberg, 2002). Anne babanın çocuklarına uyguladıkları disiplin ile çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir başka çalışmada, anne babanın kullandığı sözel ve bedensel ceza davranış problemlerinin önemli bir yordayıcısı olduğuna işaret etmiştir. Daha az ceza kullanan anne babaların çocuklarında davranış problemleri de daha azdır (Brenner ve Fox, 1998).

Anne babaların çocuklarına uyguladıkları disiplin teknikleri ebeveynlerin çocukluk deneyimlerinden etkilenebilmektedir (Caliso ve Milner, 1992). Kendi çocukluklarında zayıf ya da yetersiz ebeveyn deneyimleri olan anne babalar kendi çocukları için uygun sınırlar koyma konusunda güçlük çekebilmektedirler. Bu gibi deneyimleri olan ebeveynler çocuklarının istek ve talepleri ile ilgilenmekte zorlanmaktadır. Bu da ebeveynlik becerilerindeki bilgi ve güven eksikliğinden kaynaklanabilmektedir (Douglas, 1998). Çocuğun anne babası ile olan etkileşimleri ve anababalıklarına ilişkin algıları yetişkin bağlanma örüntülerini şekillendirebilmektedir. Bringle ve Bagby (1992) tarafından yapılan bir çalışmada kaçınan bağlanma geliştirmiş olan kişilerin tutarsız anneler oldukları, soğuk babalar oldukları, hem yetişkinliklerinde hem de çocukluklarında aile problemleri yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır (akt. Carranza ve Kilmann, 2000). Mallinckrodt ve arkadaşları

(1995), babaları ile sağlıklı duygusal ilişkilerin kadınların sosyal gelişimlerinde önemli rol oynadıklarını ortaya koymuşlardır (akt. Carranza ve Kilmann, 2000).

Baumrind (1967) tarafından tanımlanan anababalık stillerinin her birindeki anne baba davranışları, bireysel bağlanma örüntüleri için anne baba davranışları ile paralellik göstermektedir. Örneğin, güvenli bağlanma geliştirmiş ebeveyne benzer olarak, demokratik ebeveyn de çocuğunun ihtiyaçlarına karşı duyarlıdır ve çocuğunu cezalandırıcı bir disiplin kullanmaz. Benzer bir biçimde kaçınan bağlanma özellikleri ile yetkeci anababalık stili benzerlik göstermektedir. Yetkeci ebeveynlerin çocukları kaygılı, kızgın, öfkeli ve düşük öz saygıya sahiptir (akt. Neal, Jennifer, Frick-Horbury ve Dona, 2001).

I. 3. KURUM BAKIMI

Gelişim süreci ev, sınıf, oyun alanı gibi daha küçük ya da kültür gibi daha büyük bağlamlar içinde meydana gelmektedir. Aile gibi bir ortamın varlığı ya da yokluğu gelişim ve gelişim süreci üzerinde etkili olabilen bir faktördür. Ailesi yanında büyüyen çocukların gelişimi ailesi yanında olmayan çocuklarla eşit olmamaktadır. Kurumlar ailelerden hem organizasyon hem de katılımcıların rolleri bakımından farklılaşmaktadır. Kurumlar bir müdür tarafından işletilmektedir ve çocukların yaşayabilmeleri için özel bir ortam hazırlanmıştır (Sloutsky, 1997). Kurumlar, az sayıda personelin çalıştığı, otoriter bir disiplin ve merkeziyetçi bir yönetim tarzı ile yönetilen toplu bakım şeklidir. Çocuklar yakın, sıcak ve süreklilik gösteren, bakım veren bir yetişkin ilişkisinden yoksundur (Wolff ve Fesseha, 1999).

Kurumdan farklı olarak aile, açık bir ortamdır. Başka bir deyişle, her bir aile üyesi başka ortamlara da katılabilir. Aile, ikili ve çoklu bir sistemdir (evli çiftler, çocuklar, daha yaşlı aile üyeleri gibi) ve bu ikili ve çoklu katılım aile üyelerinin rollerini belirlemektedir (Sloutsky, 1997). Dolayısıyla çocuğun içinde bulunduğu çevre gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Murray (1938), sağladığı yarar ve zararlarına göre çevrenin sınıflandırılabilirliğini ileri sürmüştür. Eğer çevre yararlı bir etkiye sahipse bireyler içinde bulundukları o çevreye daha fazla yaklaşır ve onunla etkileşim kurmaya çalışır. Tam tersi, eğer çevre kişiye zarar veriyorsa, kişiler ya bu çevreden kaçınmaya çalışarak ya da kendilerini ona karşı savunarak tepki gösterirler (akt. Marjoribanks, 2005).

Kurum bakımı hizmeti, çok eski çağlardan beri korunmaya muhtaç çocuklar için uygulanan bir hizmet türüdür. Bu bakım biçimi, bu aile ortamında bulunamayan çocukların yatılı olarak kendileriyle herhangi bir kan bağı bulunmayan diğer çocuklarla birlikte gruplar halinde ya da topluca yaşamaları ve kendileriyle kan bağı olmayan ve biyolojik ebeveynlerinin yerini alan yetişkinler tarafından bakılmaları olarak tanımlanabilir (Koşar, 1989).

Yoksulluk, aile içi sorunlar, anne babanın sağlık problemlerinin olması, annenin ya da babanın ölümü, ihmal ya da istismar gibi pek çok nedenden ötürü anne babalık görevleri yerine getirilemediği için çocuklar korunmasız hale gelebilmektedir. Bu travmatik deneyimler sonucunda çocuklar devlet tarafından korunma altına alınmaktadırlar (Browne ve Lynch, 1999).

Kurum kayıtlarından elde edilen veriler de yukarıdaki görüşleri doğrular niteliktedir. Yuvalardaki çocukların koruma altına alınmasının ilk sırada gelen nedeni yüzde 71,6 ile “ekonomik ve sosyal yoksunluk”tur. Terk nedeniyle koruma altına alınmış çocuk oranı yüzde 25,6’dır. Bunların dışında, anne babanın ikisinin de sağ olduğu çocukların yüzde 81,5’inin ebeveynlerinin evliliğinin devam etmediği bilinmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu, 2007). Yuvalarda 2006 yılı kayıtlarına göre, 0-12 yaş arasında toplam 9670 çocuk barınmaktadır. Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığına bağlı ise (2007 Haziran ayı itibariyle) 113 (48 kız, 65 erkek) yetiştirme yurdunda 3751 kız, 6692 erkek olmak üzere 10443 çocuk koruma altındadır (SHÇEK, 2007).

I. 3. 1. Kurum Bakımının Etkileri

Kurum bakımının çocuklar üzerindeki etkileri 1940’lı yıllardan beri araştırmacılar tarafından gözlenmekte ve tartışılmaktadır. Ancak bu konu, II. Dünya Savaşı’nda çocukların ailelerinin yanlarından alınıp bombalı alanlardan uzaklaştırılarak daha kırsal kesimlerdeki yetiştirme yuvalarına yerleştirilmelerine kadar ciddi ve ayrıntılı bir şekilde araştırılmamıştır (McKenzie, 2007).

Kurum bakımının çocuk ve ergenler üzerindeki etkilerinin incelenmeye başlanmasıyla yapılan birçok çalışma ve gözlemler, çocukların bir arada bakıldığı, bakım veren-çocuk arasında birebir ilişkinin olmadığı kurumlardaki çocuklarda çevreye karşı ilgisiz olma, göz teması kurmama, gelişme geriliğinin sıklıkla görüldüğüne işaret etmektedir (Yörükoğlu, 2004). Özellikle tuvalet eğitimlerinde, konuşma ve yürümelerinde gecikmeler görülmektedir. Bu belirtilerin olduğu tabloya

“annenin veya onun yerini tutacak bir sevgi objesinin yokluğundan kaynaklanan geri dönüşü zor bir gelişim bozukluğu olarak tanımlanan “Kurum Hastalığı” denir (Bowlby, 1951; MacLean, 2003). Koruma altındaki çocuklar hem maddi hem de manevi açıdan kayıp yaşamaktadırlar. Ailelerinden herhangi bir nedenle çok erken dönemde ayrı düşen bebekler ve çocuklar, özellikle kışla tipi bakım modellerinde süreklilik gösteren bir yetişkinle sıcak, sevgi dolu bire bir ilişkiye girme şansına sahip değildir. Aile sıcaklığından yoksun bir ortamda yaşamak durumundadırlar. Dolayısıyla bu çocuklar ait olma duygusu ile kendilerinin ve başkalarının sınırlarını ayırt etmekte zorlanmaktadırlar (Erol, 2004).

I. 3. 1. a. Kurum Bakımı, Kayıp ve Yas:

Yetersiz ego gelişimlerinden dolayı bebeklerin yas yaşamayacağını ileri süren Anna Freud’un tam tersine Bowlby, üzüntü ve yasin küçük çocuklarda görüldüğü üzerinde durmuştur (Bretherton, 1992). Sevdiği birinin ölümü ya da kaybı kişi için kaçınılmaz bir durumdur ve her yaşta baş edilmesi güç bir yaşam olayıdır. Kaybı yaşayan bir çocuk ya da ergen olduğunda ise bu durumun anlamlandırılması, kavranması ve kabullenilmesi daha da zor olmaktadır. Yas tablosu, çocukların içinde bulundukları gelişim basamağı ile bağlantılı olarak farklı klinik görünümelerde ortaya çıkmaktadır. Genellikle özgül olmayan duygusal ve davranışsal sorunlara rastlanılmaktadır. Küçük çocuklarda konuşma bozuklukları, yeme, uyku ve dışkılama sorunları ortaya çıkabilirken daha büyük çocuklarda uyku, akademik başarıda düşme, fobik tepkiler ya da bedeniyle aşırı uğraşma, hırçınlık, yerinde duramama, huzursuzluk gibi belirtiler sıklıkla gözlenmektedir (Dowdney, 2000). Anne, baba ya da kardeş kaybı yaşamış çocuk ve ergenlerin davranışsal özelliklerinin

araştırılmasının amaçlandığı bir çalışmada, birinci derecede yakın kaybı yaşadktan sonra çocuk ve ergenlerin çeşitli davranış sorunları gösterdikleri saptanmıştır (Fiş ve Berkem, 2005). Dowdney ve ark (1999) tarafından kayıp yaşayan çocuklarla ilgili yapılan bir çalışmada, yetişkinlerin %63'ünün İçe Dönüklük skalasında (içe çekilme, somatik sorunlar, anksiyete ya da depresif semptom), %23'ünün Dışa Dönüklük skalasında (saldırgan davranışlar) toplum ortalamasına göre yükselme olduğu gözlenmiştir.

Travmaya uğramış ve kurumda yaşayan çocuklar, ruh sağlığı açısından daha fazla risk altındadırlar (Ajdukovic ve Ajdukovic, 1993). Irak'ta evlat edinilen ve kurumda büyüyen çocukların post-travmatik stres semptomları, sosyal, duygusal ve davranış problemlerinin incelendiği iki yıllık bir izlem çalışmasında, evlat edinilen çocuklarda daha fazla olumlu sonuçlar gözlenirken, kurum bakımındaki çocukların duygularını dışavurmada daha fazla problem yaşadıkları ve post-travmatik stres bozukluğu ile ilişkili daha fazla semptom gösterdikleri bulunmuştur (Ahmad ve ark., 2004). Travmatik deneyimi olan çocuklarda gözlenen anormal örüntüler biyolojik regülasyonun gelişiminde, davranışsal kontrolde ve genel bilişte aşırı bir sapmaya işaret etmektedir (Hughes, 1997). Daud, Skoglund, Rydelius (2005) yaptıkları çalışmayla, travmatik olaydan bu deneyimi yaşayan anne ya da babalar kadar çocuklarının da önemli ölçüde etkilendiğini ortaya koymuşlardır. Herhangi bir travmatik olay yaşamamış olan anne babaya sahip çocuklar ile karşılaştırıldığında en az biri travmatik olay yaşamış anne babaların çocuklarında daha fazla kaygı, depresyon, post travmatik stres bozukluğu, dikkat sorunları ve davranış problemleri ile karşılaşıldığını bulmuşlardır. Khan (1963)'a göre anne babaların çocukları için

koruyucu bir alan sağlama konusundaki yeteneği çocuğun intrapsişik işlevlerinin ve iç dünyasının gelişimi için önemlidir. Ona göre de anne babaların yaşadıkları travmatik deneyimleri ciddi psikiyatrik bozukluklara yol açabilmektedir (akt., Daud, Skoglund ve Rydelius, 2005). Kurum kayıtlarından elde edilen verilere göre de, kurumda yaşayan çocuklarda karşılaşılan sorunların başında, çocukların % 20,3'ünde rastlanan "içe kapanıklık" gelmektedir. Çözümünde hiç ilerleme kaydedilmeyen sorunların başında ise "eşyalara zarar verme" davranışı gelmektedir. Sonuçların hangi değerlendirme aracına göre elde edildiği belirtilmemiştir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu, 2007).

İnsanlar, travmatik bir olaya karşı davranışsal ve duygusal tepkiler açısından bireysel farklılıklar göstermektedirler. Bu bireysel farklılıkları anlamamanın bir yolu bağlanma paradigmasıdır. Erken duygusal deneyimler, çocukların ayrılma ya da yabancı bir yüzle karşılaşma gibi tehlikeli koşullarda göstereceği davranışlar üzerinde önemli ölçüde etkili olabilmektedir.

I. 3. 1. b. Kurum Bakımı ve Ayrılık Kaygısı

Ayrılık kaygısı, temel bağlanma figüründen ayrılmaya bağlı olarak çocuklarda gözlenen şiddetli korku ya da anksiyete duygusudur. Ayrılık kaygısı yaşayan çocuklar, huzursuzluk yaşarlar veya aşırı tepki göstererek, sıklıkla yapışıp kalarak, ağlayarak, somatik rahatsızlıktan şikayet ederek ayrılmayı ve anksiyeteyi engellemeye çalışırlar (Tanrıöver, 2007).

Bowlby, Bağlanma Kuramı'nda bebek ve küçük çocukların anne figürüne bağlanması kadar ayrılık sonucu ortaya çıkan dramatik tepkileri de açıklamaktadır. Bowlby ve Robertson (1952) ayrılık tepkisinin üç aşamasını tanımlamışlardır: karşı çıkma, umutsuzluk ve inkar ya da kopma (detachment). Bowlby'e göre aşırı ayrılık kaygısı olumsuz aile deneyimlerinin de bir sonucudur –terk etmeye yönelik tekrar eden tehditler ya da ebeveynler tarafından reddedilme ya da bir ebeveynin ya da kardeşlerden birinin hastalığı ya da ölümü ve çocuğun bu durumdan kendini suçlu hissetmesi gibi (Bretherton, 1992).

Güvensiz bağlanma geliştirmiş bir çocuk, ebeveynine güvenmediği için ayrılık kaygısı yaşayacaktır. Diğer taraftan kaygılı ya da depresif ebeveyn ya da başka şekillerde başarısızlık yaşamış olan ebeveyn çocuğun bu kaygısının daha da artmasına neden olacaktır. Yapılan çalışmalar, çocukluktaki ayrılık kaygısının yetişkinlikte de devam edebileceğini ortaya koymuştur. Yapılan bir çalışmada Amerikalı yetişkinlerin %2'sinin daha önceki yıllarda ayrılık kaygısı yaşadıkları bulunmuştur. Ayrılık kaygısı yaşayan ergen ya da yetişkinler bir başkasıyla yakın ilişkiler kurmaktan korkarlar. Çocuk ve yetişkinlerdeki bu ayrılık kaygısı travmatik bir yaşantı sonucunda da gözlenmektedir (Harvard Mental Health Letter, 2007).

I. 3. 2. Kurum Bakımı İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Yuva ve yetiştirme yurtlarında büyüyen çocuk, ergen ve yetişkinlerle ilgili yurt dışında ve ülkemizde yapılmış araştırmalar olmasına rağmen kurum deneyimi olan yetişkinlerin çocuklarına yönelik araştırmalar hemen hemen hiç yoktur.

Bu bölümde, yuva ve yetiştirme yurtlarında büyüyen çocuk ve ergenler ve böyle bir kurum deneyimi olan genç yetişkinler ile ilgili yapılan çalışmalar sırasıyla yurt dışında ve Türkiye’de yapılan çalışmalar olarak iki başlık altında incelenecek; ardından da kurum bakımına ilişkin koruyucu faktörlere yönelik araştırmalara yer verilecektir.

I. 3. 2. 1. Kurum Bakımı ile İlgili Dünyada Yapılmış Araştırmalar

I. 3. 2. 1. a. Kurum Bakımında Barındırılan Çocuk ve Ergenler

Farklı ülkelerde hatta farklı kurumlar arasında kurum bakımı çeşitlilik göstermektedir. Buna rağmen, kurum yaşantısı ile ilişkili olan sağlık bakımının kötü olması, yetersiz beslenme, çevresel toksinlere ve bulaşıcı hastalıklara maruz kalma, dil ve bilişsel sınırlılıklar, çok az eğitimi olan ya da hiç eğitimi olmayan bakıcıların olması gelişimde gecikmelere neden olmakta ya da gelişimi engellemektedir (Johnson ve Dole, 1999).

Kurumlar, çocukların sosyal izolasyon yaşadıkları, çeşitli sosyal etkileşimlerden uzak oldukları, yetişkinlerle güçlü duygusal bağların eksik olduğu yerlerdir. Bu yapısından dolayı kurum yaşamı, çocukların bilişsel gelişimlerini, sosyal güvenlerini, diğerlerini ve onların duygularını anlamayı ciddi bir biçimde etkilemektedir (Sloutsky, 1997). Kurum bakımının çocuğun gelişimi üzerindeki etkisinin araştırıldığı araştırmalarda, kurum bakımının zihinsel, fiziksel, davranışsal ve sosyal-duygusal alanlarda gelişim üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğu bulunmuştur. (Sloutsky, 1997; Maclean, 2003). Kurum bakımında bakım verenler,

evlat edinen ailelere göre çocuklarına daha fazla etkin olmayan kontrol tekniklerini kullanmaktadırlar. Yapılan çalışmalar da bunu destekler niteliktedir (Colton, 1992).

Kurum deneyimi olan çocukların, kurum deneyimi olmayan çocuklarla karşılaştırıldığında daha fazla davranışsal ve duygusal güçlükler yaşadığı araştırmalarla ortaya konmuştur. Yaşamlarının en az ilk iki yılını kurumlarda geçiren çocuklar, yaklaşık 16'lı yaşlarda diğer çocuklara göre daha fazla sosyal duygusal bozukluk yaşamaktadırlar ve yaşamları daha fazla parçalanmıştır (Hodges ve Tizard, 1989). Bu çocuklarda psikiyatrik bozukluk gelişme riskinin fazla olmasının yanı sıra kurum deneyiminin, bu çocukların yetişkinliklerinde ekonomik anlamda üretici olamayan yetişkinler olmalarına da neden olduğu belirtilmektedir (Frank, Klass, Earls, and Eisenberg, 1996).

Kurum bakımı altındaki bebek ve daha büyük çocuklara yönelik yapılan pediatri ve çocuk psikiyatrisi araştırmalarının incelendiği çalışmada beş alanda biyolojik ve sosyal risk faktörü belirlenmiştir: (1) bulaşıcı hastalıklar, (2) beslenme ve büyüme, (3) bilişsel gelişim, (4) sosyal duygusal gelişim ve (5) fiziksel ve cinsel istismar. Bu araştırmalardan elde edilen veriler, kurum bakımı altındaki çocukların tıbbi ve psikososyal alanlarda risk altında olduklarını göstermektedir (Frank, Klass, Earls ve Eisenberg, 1996).

Yetiştirme yurdu deneyimi olan çocuklarla yapılan bir çalışmada, çocukların sıklıkla okulda problem yaşadıkları gözlenmiştir. Yapılan bu çalışmada kurumda yetişen ve yetismeyen 65 çocuk karşılaştırılmış ve toplam problem sorunları ve antisosyal puanlar bakımından her iki grup arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur (Tizard ve Hodges, 1978). Erken dönemde kuruma verilmiş 19 birinci sınıf

öğrencisinin biyolojik ebeveyninin yanında yaşayan ve koruyucu aile yanında yaşayan 19 birinci sınıf öğrencisi ile karşılaştırıldığı bir çalışmada, kurumda yaşayan çocukların daha fazla okuma güçlüğü çektikleri, okuma puanlarının daha düşük olduğu saptanmıştır (Roy ve Rutter, 2006).

Yine erken çocukluk dönemlerinde kurum bakımına verilmiş lise çağındaki 15-17 yaş arası toplam 24 ergenle yapılan ve “Sosyal Uyum Envanteri” kullanılan bir çalışmada elde edilen veriler, kurum bakımındaki çocukların daha az uyum yaptıkları ve öz saygılarının daha az olduğu konusundaki verileri doğrulamaktadır (Youngleson, 1973). Kurumdaki çocuklar halen kısa süreli fiziksel sağlık ve uzun süreli duygusal gelişim ve sosyal güven bakımından kaçınılması güç riskler taşımaktadırlar (Frank, Klass, Earls ve Eisenberg, 1996).

Kurumdaki çocukların üçte ikisinden en az birinin fiziksel bir şikayetin, yaygın olarak görme, konuşma ve dil problemlerinin, koordinasyon güçlüklerinin ve astımının olduğu bildirilmiştir. Kurum deneyimi olan çocukların büyük bir çoğunluğu okuma, heceleme ve matematik güçlüğü çekmektedirler. Ayrıca bu çocuklar diğer çocuklarla zaman geçirmekte de güçlük çekmektedirler (Roy ve Rutter, 2006).

Kendi evinde ailesiyle yaşayan çocuklarla karşılaştırıldığında, kurum bakımı altındaki çocukların bağışıklık sistemlerinin zayıf olduğu, yetersiz dış bakımı aldıkları, kişiler arası ilişkilerde güçlük çektikleri ve kaygı yaşadıkları, madde kullanımı ve suça yönelim davranışlarının daha fazla olduğu gözlenmiştir. Bu

çocuklarda yatak ıslatma sorunlarının da olduğu ve bu durumun, ileri yaşlara kadar devam ettiği bulunmuştur (Williams ve ark., 2001).

Rutter (1972) ve O'Connor ve arkadaşları (2000) kurumda büyüyen ya da kurum deneyimi olan çocuklarda görülen bu istenmeyen davranışlar ve ruh sağlığı sorunlarının birincil nedeninin kötü beslenme, fiziksel ve cinsel istismar, uyaran eksikliği, bilişsel bozukluk ve hatta uygun bir bakımın eksikliği olmadığını, daha çok tutarlı, uygun ve karşılık veren bir bakıcının olmamasından dolayı bu gibi davranışların ortaya çıktığını ileri sürmektedirler. Bush (1980), yaşamlarının bir döneminde kurumda yaşamış ya da halen yaşamakta olan 10-18 yaşları arasındaki toplam 370 çocuk ile bir görüşme yapmıştır. Bu görüşme sonucunda, kurumların çocukların yaşamını sürdürmeleri açısından etkili ve destekleyici yerler olmadığını ileri sürmüşlerdir. Halen yuvalarda yaşamaya devam eden çocuklar ise, sevgiden yoksun olduklarını, yeterli bir bakım görmediklerini, başka çocuklar gibi ya koruyucu aile yanına ya da biyolojik ailelerinin yanına dönmek istediklerini belirtmişlerdir.

Çeşitli nedenlerden dolayı aileden kopmanın sonuçları her şeyden önce yuvasından ayrılmak zorunda bırakılan çocuğun yaşına ve uygulanacak bakımın türüne bağlıdır. Yapılan çalışmalar da göstermektedir ki, çocuk kuruma ne kadar erken yerleştirilir ve kurumda ne kadar uzun süre kalırsa olumsuz etkilenme o denli büyük olur (Sloutsky, 1997).

Koruma altındaki çocukların deneyimleri konusundaki tartışmaların yanı sıra, çocukların uğradıkları yoğun fiziksel ve cinsel istismar da gündemde olan bir konudur. Yapılan çalışmalarda, çocukların kurum çalışanları tarafından yoğun istismara maruz kaldıkları belirtilmiştir (Browne ve Lynch, 1999; Rushton ve Minnis, 2002). Kurum bakımında olan çocuklarda fiziksel sorunlar, öğrenme güçlüğü ve davranış problemleri daha sık görüldüğü için, istismar açısından risk altında oldukları düşünülmektedir (Farmer ve Pullock, 1998). Rindfleisch ve Rabb (1984) tarafından kurumda yaşayan çocuklarla yapılan çalışmada, 1000 çocuktan 31'inin istismara maruz kaldıklarını ortaya koymuşlardır. Nunno (1992) da kurum bakımında barındırılan çocukların istismara uğrama olasılığının oldukça yüksek olduğunu belirlemiştir.

Ergenlere yönelik olarak yapılan çalışmalara bakıldığında ise kurum bakımında olan ergenlerde daha fazla psikiyatrik bozukluk ve davranım bozukluğu saptanmıştır (McCann ve ark., 1996; Garland ve ark., 2001). Yapılan bir çalışmada, kurumlarda yaşayan ergenlerin daha fazla risk aldıkları, kendilerini başarısız kılacak yaşantılara ve olumsuz arkadaş etkilerine daha açık oldukları belirlenmiştir (Altschuler ve Poertner, 2002).

I. 3. 2. 1. b. Kurum Bakımı Deneyimi Olan Yetişkinler

Biyolojik ebeveynler, çocukluklarında ölüm, ayrılık, boşanma, yetiştirme yurdunda büyümüş olma gibi deneyimler yaşamış olabilirler. Ebeveynlerin çocukluklarında yaşamış oldukları bu deneyimler onların ebeveyn olarak rollerini ve

çocukları ile nasıl ilişki kurduklarını etkilemektedir (Zeanah ve Larrieu, 1998). Anne babaların özellikle geçmiş deneyimleri çocuklarına yönelik algılarında, duygularında ve davranışlarında önemli rol almaktadır. Bu geçmiş yaşantıların etkisiyle çocuk da kendisini anne ya da babanın nevrozu içerisinde bulur ve böylelikle çocukta duygusal bozuklukların sinyalleri görülmeye başlayabilir. Çocuk, ebeveynin transferans objesidir (Freiberg, 1980; akt. Lieberman, Silverman ve Pawl, 2000).

Ebeveynin yaşamındaki ikilemler ve zorluklar çocukla olan bağında da kendini gösterir. Çocuk umutların, beklentilerin, çapraşık psikolojik bağların bulunduğu, geçmişi olan bir dünyaya doğar. Ebeveynle çocuğun kurduğu bağ, aynı zamanda ebeveynin kendi anne babasıyla kurduğu bağın tekrarı olabilir. Çocuk anne babanın kendi benliği gibi eleştirel ya da tam tersi olumlu olarak algılanabilir. Bu umutlar, beklentiler, bağlar ve tarihsel geçmiş çocuğun doğduğu günden itibaren anne babanın çocukla kurduğu ilişkisinde rol oynamaya başlar (Klass ve Marwit, 1988).

Kurum bakımında yetişmiş çocukların birer yetişkin olduklarında, bağlanma nesnesinden yoksun büyüme nedeniyle kendi çocukları için uygun bir bağlanma nesnesi oluşturma becerisi büyük oranda etkilenmektedir. Kurum deneyimi olan kişilerle yapılan 8 yıllık bir izlem çalışması sonucunda, bu kişilerin anne babalık becerilerinin yetersiz olduğu saptanmıştır (Hodges ve Tizard, 1989). Çalışmalar kurum deneyimi olan kadınların, daha kötü psikososyal işlevsellik gösterdiklerini ve yetişkin yaşamlarında daha fazla ebeveynlik problemleri yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Kurum deneyimi olan 81 ve kurum deneyimi olmayan 41 kadınla yapılan çalışmada kontrol grubundaki kadınların hiç biri kişilik bozukluğu

göstermezken, kurum deneyimi olan kadınların yaklaşık %25’inde kişilik bozukluğu saptanmıştır. Kurum deneyimi olmayan kadınlara göre kurumda yetişmiş olan kadınlar daha fazla yoksulluk içinde yaşamaktadırlar (Quinton, Rutter, Liddle, 1984). Çocukluk döneminde kurumda yetişmiş olmanın daha sonrasında erken yetişkinlik dönemine uyumu nasıl etkilediğini değerlendiren 5 çalışma gözden geçirildiğinde, hem yetiştirme yurdunda büyümüş hem de büyümemiş kadınlarda evlilikle ilgili sorunların olması daha zayıf bir anne babalığa sahip olmalarından kaynaklandığına işaret etmektedir. Bu etki özellikle kurum deneyimi olan kadınlar arasında daha fazladır. Bu kadınlar, geçmiş deneyimlerinden dolayı yaşadıkları güçlüklerle karşı daha incinebilir olmaktadır. Strese karşı daha duyarlıdırlar (Quinton, 1987). Quinton arkadaşlarının (1984) yaptıkları bir çalışmada, genç yetişkin kadınların daha az sosyal oldukları ve ebeveynlik becerilerinin kontrol grubu ile karşılaştırıldığında daha zayıf olduğu ortaya konmuştur.

Araştırmalar, çocukluğunda kurum deneyimi yaşamış olmanın, yetişkinlikte eğitim, sosyoekonomik düzey, yasal davranışlar ve sağlık açısından olumsuz sonuçlara yol açtığını ortaya koymaktadır (Viner ve Taylor, 2005). Geniş bir popülasyondan alınan örnekleme yapılan araştırmada kurum bakımı deneyimi olan yetişkinlerin yüksek sosyal statüye ulaşma konusunda başarı oranları düşük bulunmuş, psikolojik problemler yaşadıkları ve genel sağlık durumlarının çok iyi olmadığı saptanmıştır. Geçmişinde kurum deneyimi olan erkeklerin işsiz kalma oranı ve ruh sağlığı problemleri daha fazla, eğitim düzeyleri ise daha düşük bulunmuştur (Viner ve Taylor, 2005). Ayrıca bu kişiler çocukluklarında zayıf fiziksel, zihinsel gelişim göstermekte ve eğitim alanlarında sınırlılıklar yaşamaktadırlar (Williams ve ark., 2001).

Cheung ve arkadaşları (1994) tarafından kurum deneyimi olan yetişkinlerle yapılan çalışma sonucunda elde edilen veriler daha önceki araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Bu kişilerin eğitim kalitesinin daha düşük, işsiz kalma riskinin daha yüksek olduğu ve işe girmiş olsalar da daha düşük statülü işlerde çalıştıkları belirlenmiştir. Erken dönemde yaşanan bu koşullar kalıcı bir miras olabilmekte ve bu durum çocukların daha sonraki kariyerlerini olumsuz bir biçimde etkilemeye devam etmektedir. Buna rağmen elde edilen bu sonuçlar, kurum deneyimi olan tüm insanlar için geçerli değildir.

Yapılan çalışmalar, çocukluğunda yıkıcı deneyimlerin yetişkinlikte depresyon gelişme riskini arttırdığını ortaya koymaktadır. Ebeveynden ayrılmayla beraber yetersiz kurum bakımı ve daha sonraki dönemde yaşanan stres, depresyonun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Herman, Susser ve Struening, 1994). Bunun aksine ebeveynleri ile bağlanma ilişkisi devam eden, bağlanma davranışını geliştiren yetişkinlerin, hem kendi dünyalarını keşfettikleri hem de kendi dünyalarına hakim olabildikleri, yeni bağlanmalar geliştirebildikleri ve bu bağlanmalardan keyif aldıkları bulunmuştur. Hughes (1997)' e göre kendisi ile ilgilenen, empati kurabilen bir anne babaya sahip olmak ileriki dönemde kişinin daha fazla güven duygusu geliştirmesine yol açabilmektedir. Yanı sıra birincil bakıcıları ile olan bağlanmalarında problemler yaşayan kişiler karşılıklı ilişkilerinden daha az keyif alırlar. Bu kişilerin gelişimsel bağlanma örüntüleri olgunlaşmamıştır ve duygusal, davranışsal ve bilişsel gelişimlerinde sapmalar sıklıkla gözlenir. İlişkilerinde aşırı tetikteler, olumlu mesajları almakta güçlük çekerler.

Kurumda büyümiş kişilerle yapılmış olan çalışmalar, dil ve fiziksel gelişimde kalıcı gecikmelerin olduğuna işaret etmektedir (Provence ve Lipton, 1962). Ayrıca bu kişilerin diğerleri ile sağlıklı ilişki kurmada ve sağlıklı duygusal bağlanma konusunda uzun süreli güçlük çektikleri saptanmıştır. Bilişsel gelişimlerinde de süreklilik gösteren gecikmeler göstermektedirler (Goldfarb, 1943, 1945).

Çocukluk dönemindeki bağlanma örüntüleri, yetişkin bağlanma tarzı ve romantik ilişki arasında doğrudan bir bağ vardır. Yetiştirme yurdu deneyimi olan yetişkinler, evlilik gibi yetişkinlik dönemi ilişkilerinde problemler yaşamaktadırlar (Bowlby, 1973).

I. 3. 2. 2. Kurum Bakımı ile İlgili Ülkemizde Yapılmış Araştırmalar

I. 3. 2. 2. a. Kurum Bakımında Barındırılan Çocuk ve Ergenler

Türkiye’de kurumda yetişen çocuk ve ergenlere yönelik çalışmalar gözden geçirildiğinde sınırlı sayıda çalışma olduğu dikkati çekmiştir. Şimşek ve Erol (2004) yaptıkları çalışmada, yetiştirme yurdunda büyüyen 13-18 yaşları arasındaki kız çocuklarını ailesi yanında büyüyen kız çocukları ile karşılaştırmışlar ve sorun davranışların yetiştirme yurdu gençlerinde 5.3 kat daha fazla olduğunu saptamışlardır.

6-17 yaş arasında çocuk ve ergenlerle yapılan bir çalışmada ise, anne baba ya da bakıcılardan alınan bilgiler doğrultusunda, sorun davranışların görülme sıklığı biyolojik ailesi yanında yaşayan çocuklarda %9,7, koruyucu aile yanında yaşayanlarda %12,9, kurumda yaşayan çocuklarda ise %43,5 olarak belirlenmiştir.

Çalışmada aynı zamanda Kurallara Karşı Gelme alt testinden kurumda yaşayan çocukların daha yüksek puanlar aldıkları da bulunmuştur. Yine aynı çalışmada öğretmenlerden elde edilen bilgiler de kurumda yetişen çocuk ve ergenlerde, koruyucu aile ve biyolojik aileleri ile yaşayanlara göre daha fazla sorun davranış gözlemlendiğini ortaya koymuştur (Üstüner, Erol ve Şimşek, 2005). Kurum bakımında büyüyen 6-18 yaşları arasındaki çocukların davranış ve duygusal sorunlarının çoklu bilgi kaynaklarından elde edilerek, ailesi yanında büyüyen çocuklarla karşılaştırıldığı bir başka çalışmada da öğretmenlerin kurum deneyimi olan çocukların ailesi yanında büyüyen çocuklara göre daha fazla duygusal ve davranışsal sorunlar sergilediklerini bildirdikleri ortaya konulmuştur (Şimşek, Erol, Öztıp ve Özcan, 2007).

Erken çocukluk dönemindeki bağlanma kalitesi, ergenlik döneminde çocuğun diğer akranları ve yetişkinlerle sosyal ilişkiler kurma ve geliştirmesi konusunda önemli bir rol oynar. Bu anlamda, ergenlik dönemi bağlanmanın sağlamlaştığı ve pekiştiği dönemdir. Yapılan bazı çalışmalarda bulunan sonuçlara göre, bebeklik bağlanma özellikleri ile ergenin sosyal grup işlevselliği öngörülebilmektedir. Bağlanma ilişkisinin kalitesi, sonraki psikolojik uyum ve akran ilişkilerinin kalitesinde önemli bir koruyucu ya da risk faktörü olarak karşımıza çıkar (Güvenir, 2007).

I. 3. 2. 2. b. Kurum Bakımı Deneyimi Olan Yetişkinler

Ülkemizde kurum deneyimi olan yetişkinlere yönelik çalışmalar da çocuk ve ergenlere yönelik yapılan çalışmalar gibi sınırlı sayıdadır. Yetişkinleri ele alan bir çalışmada hem kadınlar hem de erkekler için sonuçlar, bakımdan ayrıldıktan sonra kurulan ilişkilerin niteliğine bağlı olarak da ele alınmıştır. Kurumdan ayrıldıktan sonra geniş bir ailede yaşamak, destekleyici ilişkiler kurmak, sonuçları olumlu yönde etkilemektedir (Üstüner, Erol ve Şimşek, 2005).

Yetişkinin uyum sağlamasında, bakımdan ayrıldıktan hemen sonraki yıllar da çok önemlidir. Kurum bakımından ayrılan gençlerin, koruyucu aile bakımından ayrılanlara göre daha güç durumda oldukları belirtilmektedir. Bunun nedenleri arasında, biyolojik ailelerdeki sorunların fazla olma olasılığı gösterilmektedir. Çalışmalar kurum bakımından ayrılanların koruyucu aile bakımından ayrılanlara göre yeniden bir aile bağı kurabilme yeteneklerinin daha zayıf olduğunu göstermektedir. (Erol ve Şimşek, 2007). Elde edilen veriler de bunu destekler niteliktedir. Veriler, yetiştirme yurtlarında yaşamlarını geçiren 2055 yetiştikten % 6,28 erkeğin ve % 2,82 bayanın evli olduğunu göstermektedir (Sosyal Hizmetler, 2006). Araştırmalar kurum bakımında yetişmiş erkek yetişkinlerde suçluluk oranının yüksek olduğunu da göstermiştir. Kadınlarda ise ergen gebeliklerine daha fazla rastlanmıştır. Yine kadınların annelik rollerini gereğince yerine getiremedikleri bir bölümünün ise çocuklarını kurum bakımına vermek üzere başvuruda bulundukları bulunmuştur (Öntaş, 1998).

I. 3. 2. 3. Kurum Deneyiminde Koruyucu Faktörler

Grup evleri ya da kurumlarda büyüyen çocuklar, oldukça yapılandırılmış bir çevrede yaşamaktadırlar ve daha az yapılandırılmış çevreye göre (evlat edinilme) daha fazla yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Grup evleri ya da kurumlarda büyüyen çocukların sağlık durumlarının incelendiği bir araştırmada, elde edilen sonuçlar bu çocukların öz saygılarının daha düşük olduğuna ve daha fazla duygusal rahatsızlık yaşadıklarına işaret etmektedir. The Child Health and Illness Profile-Adolescent Edition (CHIP-AE) ölçeğinin kullanıldığı 63 ergenle yapılan çalışmada, grup evlerinde ya da kurumlarda yaşayan gençlerin daha fazla risk aldıkları, başarılarının daha düşük olduğu ve akran ilişkilerinin daha zayıf olduğu gözlenmiştir. Bu olumsuz sonuçların yanı sıra çalışmada, kendilerini daha güvende hissettikleri de bulunmuştur (Altshuler ve Poertner, 2002).

Kurum deneyiminin olumlu sonuçlar doğurmasında koruyucu faktörler önemli rol oynamaktadır. Yapılan çalışmalar da bunu destekler niteliktedir. Hodges ve Tizard (1989), 1950-1960'larda yapılmış olan çalışmaların bir devamı niteliğindeki çalışmalarında, kurumda yetişmiş olan çocuklarda gözlenen kişilik bozukluklarının yetişkinlikte kaybolup kaybolmadığına bakmışlardır. Özellikle uygun aile çevresine ait olan evlat edinilmiş bireylerde heteroseksüel deneyimler, yakın ilişkiler, ebeveyn ve kardeşlere bağlanmayı içeren ilişkilerinde anlamlı bir artış olduğu gözlenmiştir. Öğretmenlerden alınan bilgiler doğrultusunda 7-12 yaşları arasında yuvada büyüyen ve kendi ailesi yanında büyüyen çocuklarla yapılan bir çalışmada, yuvada büyüyen çocukların kendi ailesi ya da akrabalarıyla düzenli görüşmesi, çocuğun telefonla aranması ya da akrabalarıyla düzenli görüşmesi,

çocuğun telefonla aranması ya da ziyaret edilmesi ve çocuğun kurumda kalış süresinin kısalığı ruh sağlığını koruyan faktörler olarak saptanmıştır (Şimşek ve Erol, 2004). Kuruma yerleştirilme zamanı ne kadar geç olursa ve çocuk ne kadar kısa süreli olarak kurumda kalırsa kurum koşullarından etkilenme olasılığı o kadar azalır. (Sloutsky, 1997; Şimşek, Erol, Öztop ve Özcan, 2007). Özellikle doğar doğmaz ya da 6 yaş öncesi kuruma verilen çocuklarda olumsuz sonuçların gözlenme olasılığı daha yüksektir (Perry, Sigal, Boucher ve Paré, 2006). Bunun dışında yaş, cinsiyet, kuruluşlarda bir bakım verenin gözdesi olmak gibi farklı etmenler de çocuğun yaşamını etkilemektedir (Bohman, 1997).

Ankara’da biyolojik aile ile görüşme durumunun sorun davranışlara etkisinin incelendiği bir çalışmada, çocukların % 82,4’ünün biyolojik ailesinin hayatta olduğu ve ailesi ile görüşmeyen çocuklarda, CBCL’den elde edilen Toplam Problem ve Dışa Yönelim ile Saldırgan Davranışlar ve Dikkat Sorunları alt testlerinden alınan puan ortalamalarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu, aileleri ile görüşen çocukların ise daha az duygusal ve davranışsal sorunlar sergiledikleri saptanmıştır. Çalışmada kurumda yetişen çocukların aileleri ile görüşüyor olmaları onlar için koruyucu bir faktör olduğuna işaret etmektedir (Üstüner, Erol ve Şimşek, 2005).

Erken çocukluk döneminde ebeveynlerden birinin ya da ikisinin kaybı uzun süreli önemli psikolojik sonuçlar doğurmasına rağmen, bu durum her zaman travmatik bir olay olarak görünmeyebilir. Ciddi uzun süreli sonuçlardan sorumlu olan travmatik olaya bağlı olarak kronik stres ve bozukluklar görülebilir; fakat bir yetişkinle sıcak bir iletişimin devam ediyor olması ya da bir yetişkinle uyumlu,

tutarlı bir ilişki genellikle olumsuz sonuçları iyileştirmektedir (MacFarlane, Bellissimo, Norman, 1995).

Genel nüfus içerisinde yapılan çalışmalar, uzun dönemdeki olumlu sonuçlar için en önemli öncüllerin çocuğun ailesiyle ya da başkalarıyla ilişki kurma yeteneği olduğunu göstermiştir (Rosenfeld, Pilowski ve Fine, 1997).

I. 4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE CEVAP ARANAN SORULAR

Bireylerin çocukluklarındaki ilişki deneyimleri onların ebeveyn olarak rollerini ve çocukları ile nasıl ilişki kurduklarını etkilemektedir (Zeanah ve Larrieu, 1998). Çocukluklarında kurum deneyimi olan yetişkinlerin ruhsal durumlarına, kişilerarası ilişkilerine yönelik çalışmalar bulunmasına rağmen, bu kişilerin çocuklarının ruh sağlığına ilişkin araştırma hemen hemen hiç bulunmamaktadır. Türkiye’de de bu konuda yapılmış bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmanın temel hedefi klinik alandaki bu eksikliği gidermektir.

Bu hedef doğrultusunda çalışmanın iki temel amacı vardır:

1- Kurum bakımı deneyimi olan anne ya da babaların çocuklarının yeterlik alanları ile davranış ve duygusal sorunlarının çoklu bilgi kaynakları ile değerlendirilmesi ve kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin çocuklarıyla karşılaştırılması,

2- Kurum bakımı deneyimi olan anne ya da babaların davranış ve duygusal sorunları, bağlanma biçimleri, stres belirti düzeyleri, travmatik deneyimleri ve anababalık stillerinin kurum deneyimi olmayan yetişkinlerle karşılaştırılması ve tüm bu özelliklerin birbirleriyle olan ilişkilerinin belirlenmesidir.

Belirtilen amaçlara yönelik olarak araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1- Kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin çocuklarının yeterli alanları, duygusal ve davranışsal sorunları arasında bir ilişki var mıdır?

2- Kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin duygusal, davranışsal sorunları arasında bir ilişki var mıdır?

3- Kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin bağlanma biçimleri, anababalık stilleri arasında bir ilişki var mıdır?

4- Kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin stres belirti düzeyleri, travmatik deneyimleri arasında bir ilişki var mıdır?

5- Kurum deneyimi olan ebeveynlerin bağlanma biçimleri ile çocuklarının duygusal ve davranışsal sorunları arasında bir ilişki var mıdır?

6- Kurum deneyimi olan ebeveynlerin bağlanma biçimleri ile kendilerinin duygusal ve davranışsal sorunları arasında bir ilişki var mıdır?

7- Kurum deneyimi olan ebeveynlerin bağlanma biçimleri ile anababalık stilleri arasında bir ilişki var mıdır?

BÖLÜM II

YÖNTEM

II. 1. ÖRNEKLEM

Bu çalışmanın örneklemini geçmişinde kurum deneyimi olan ve kurumdan ayrıldıktan sonra iş hayatına atılmış ve evlenip çocuk sahibi olmuş Ankara (N=21), Kütahya (N=2), Samsun (N=3) ve Şanlıurfa'da (N=2) yaşayan 26-47 yaşları arasındaki 28 anne ya da baba ile bunların 6-18 yaşları arasındaki çocukları oluşturmuştur. Her aileden 1 çocuk araştırma örneklemine alınmıştır. Çalışmaya katılanların 11'i baba 17'si anne olmuş kişilerdir. Yetişkinlerin yaş ortalaması $35,7 \pm 5,8$ 'dir. Çocukların ise 17'si erkek (%60,7), 11'i kız (%39,3)'dır. Çocukların yaş ortalaması $9,96 \pm 3,53$ 'tür. 6 yaşından küçük çocuğu olan ve bekar olan kişiler çalışma dışında bırakılmıştır. Çalışmaya dahil edilen yetişkinlerin 24'ü evli (%85,7), 4'ü boşanmış (%14,3)'tır.

Çalışmada kontrol grubunu kurum deneyimi olmayan, biyolojik ailesi yanında büyümüş anne babalar ve çocukları oluşturmuştur. Kontrol grubundaki bireyler ve kurum deneyimi olan bireyler yaş, cinsiyet, SED ve çocuklarının yaşları açısından benzer tutulmaya çalışılmıştır. Çalışmada yaş ortalaması $34,43 \pm 3,94$ olan ve kurum deneyimi olmayan anne ya da baba olmuş 28 kişi ve 6-16 yaşları arasındaki çocukları ile çalışılmıştır. Çalışmaya katılanların 10'u baba, 18'i annedir ve 24 'ü evli (%85,7), 4'ü boşanmış (%14,3)'tır. Çocuklarının ise 17'si erkek (%60,7), 11'i kız (%39,3)'dır. Çocukların yaş ortalaması ise $10,39 \pm 2,97$ 'dir.

II. 2. UYGULAMA YOLU

Çalışmanın uygulama planı dahilinde öncelikle, yetiştirme yurdunda büyümüş ve çocukları olan 50 kişiye ulaşılması amaçlanmıştır; fakat çalışmanın veri toplama aşaması için belirlenen süre içerisinde görüşülmesi amaçlanan kişilerden olumlu geribildirim alınmaması, verilen testlerin geri dönmemesi ve ulaşılan kişilerden bir kısmının çocuklarının olmaması nedeniyle kurum deneyimi olan 28 kişi ve ailesi yanında büyümüş ve çocukları olan 28 kişi kontrol grubu olmak üzere toplam 56 kişi ile çalışılmıştır. Örneklemeye ulaşma aşamasında Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu ve Yuva Yurt Derneği ile bağlantıya geçilmiştir. SHÇEK'ten yetiştirme yurdunda büyümüş ve daha sonra yurttan ayrılan kişilerin nerelerde çalıştıkları, evlenip evlenmedikleri, eğitim durumlarına ilişkin bilgi alınmıştır. Bu kurum ve dernek aracılığıyla ulaşılan kişilerle görüşmeler yapılmış, çalışma konusunda ayrıntılı bilgiler ve Prof. Dr. Neşe Erol tarafından seminerler verilmiştir. Daha sonra çalışmaya katılmayı kabul eden kişiler, yapılan bir dizi görüşme ile kendilerinden doldurmaları istenen testler konusunda bilgilendirilmişlerdir. Bu kişilerden varsa çalışmaya katılmak isteyecek arkadaşlarının isimleri, telefon numaraları ve çalıştıkları kurumların isimleri alındıktan sonra bu kişilerle de her biri teker teker aranarak bağlantıya geçilmiş, çalışmaya katılmak isteyenlerle yine tek tek iş yerlerine ya da kendileri için uygun olan yerlere gidilerek çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Kurum ve dernek dışında yakın çevre de kurum deneyimi olan kişilere ulaşma konusunda yardımcı olmuşlardır. Bu kişiler aracılığı ile kurum deneyimi olan kimselerle de bağlantıya

geçilmiş, yapılan görüşmeler ve çalışmaya katılıp katılmayacakları konusunda alınan izin sonucunda çalışmaya dahil edilmişlerdir.

Çalışmaya dahil edilmesi amaçlanan ve kurum deneyimi olan anne ya da babaların çocuklarının 6 yaşından küçük olmasından dolayı bu kişilere de uygun ölçekler verilerek çocuklarla ilgili bilgiler elde edilmiş; fakat çalışmanın ölçütleri doğrultusunda toplanan bu veriler değerlendirmeye katılmamıştır.

II. 3. KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARI

II. 3.1. “Kişisel Bilgi Formu”

Bu form, ailelere ve çocuklarına yönelik bazı kişisel bilgilerin yanı sıra koruyucu ve risk faktörlerine yönelik bilgileri elde edebilmek amacıyla kurum deneyimi olan yetişkinler tarafından yanıtlanmak üzere hazırlanmıştır. Ayrıca form, kurum deneyimi olan yetişkinlerin geçmişteki aile ilişki ve yaşantılarına ilişkin bilgileri de içermektedir. Formdaki maddeler çocuklukta bağlanma deneyimi ile ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki ve erken çocukluk dönemindeki bağlanma deneyimlerinin yetişkin ilişkilerine etkisi dikkate alınarak belirlenmiştir. Yetişkinlerden geçmişe yönelik deneyimlerini paylaşmaları istenmiştir. Kişisel Bilgi Formu hazırlanırken kurum deneyimi olan anne ve babalardan odak gruplar oluşturulmuş ve formdaki soruların onlar için ne kadar uygun olup olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca, eklemek istedikleri soru, görüş ve öneriler de alınmıştır. Bunların yanı sıra yapılan yayın taraması ile ulaşılan farklı araştırmalarda kurum

deneyimi olan kişilerle yapılmış araştırmalarda kullanılan “Yetişkin Bağlanma Görüşmesi (Adult Attachment Interview-AAI)”nden de 12 soru Kişisel Bilgi Formu’na eklenerek toplam 82 maddelik bir form oluşturulmuştur. Örneğin, “Yetiştirme yurdunda/yuvada kalmaya başladığınızda kaç yaşındaydınız?”, “Kaç yıl yetiştirme yurdunda/yuvada kaldınız?”, “Yetiştirme yurdunda büyüdüğünüzü iş arkadaşlarınız, komşularınız ile paylaştığınız mı?”, “Yetiştirme yurdunda büyüdüğünüzü çocuğunuz/ çocuklarınızla paylaştınız mı?”, “Yetiştirme yurdunda/yuvadayken annenizle görüşüyor muydunuz?”, “Hatırlayabildiğiniz kadar geçmişe gittiğinizde çocukluğunuzda anne babanızla olan ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız?”, “Kendinizi annenize mi yoksa babanıza mı daha yakın hissediyordunuz? Sizce neden?”, “Çocukken kendinizi üzgün/kötü hissettiğinizde ne yapardınız?”, “Bugüne dönecek olursak, bir yetişkin olarak anne babanızla olan ilişkiniz nasıl? (hayattaki ebeveyninizle olan ilişkiniz)”, “Şimdi ebeveynlerinizle olan ilişkilerinizden çocuklarınızla olan ilişkilerinize gelelim. Çocuk ya da çocuklarınızdan ayrılacak olsanız, nasıl tepki verirdiniz, neler hissederdiniz? Açıklar mısınız?”, “Sizden(anne/babalarından) ayrılacak olsalar çocuğunuz/çocuklarınız nasıl tepki verirdi, neler hissedirdi? Açıklar mısınız?” Kişisel Bilgi Form’unun içerdiği bazı örnek maddelerdir (Form Ek 1’de verilmiştir).

II. 3. 2. “6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği” (Child Behavior Checklist For Ages 6-18-CBCL/6-18)

Ölçek 6-18 yaş grubu çocuk ve gençlerin sorun davranışlarını anne-babalarından yada onlara bakım verenlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirmektedir (Achenbach 1991a, Achenbach ve Rescorla 2001). Ölçek 113 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçekte sorun davranışlar son 6 ayda görülme sıklık derecesine göre 0, 1 ve 2 olarak derecelendirilir ve maddeler çeşitli alt ölçekler içinde gruplandırılır. Ölçekten “İçe Yönelim” ve “Dışa Yönelim” olarak iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. İçe Yönelim grubunu “Anksiyete/Depresyon, Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon ve Somatik Yakınmalar”, Dışa Yönelim grubunu ise “Kurallara Karşı Gelme ve Saldırgan Davranışlar” alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır. Ayrıca, her iki gruba da girmeyen “Sosyal Sorunlar, Düşünce Sorunları ve Dikkat Sorunları” alt testleri yer almaktadır. Ölçeğin tümünden “Toplam Problem” puanı elde edilmektedir. Ölçekte ayrıca çocuğun aktivite, sosyallik ve okul durumunu değerlendiren yeterlik bölümü vardır.

CBCL’nin 1991 formu, Neşe Erol tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Türk örneklemini üzerinde yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda test-tekrar test güvenirliği, “Toplam Problem”de .84, iç tutarlılığı .88, olarak bulunmuştur (Erol ve ark. 1995). Ölçeğin iç tutarlılığı, 4488 çocuk ve gencin puanları üzerinden Cronbach alpha katsayısı ile hesaplanmış ve katsayılar; İçe Yönelimde .82, Dışa Yönelimde .81 ve Toplam Problemden .88 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yerleşim yeri tipine göre Toplam Problem Katsayıları ise; il merkezinde .85, ilçede .86 ve köyde

.84 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin iç tutarlılığının test tekrar test korelasyonundaki gibi yüksek olduğunu ve ele alınan cinsiyet ve yaş grupları için il, ilçe ve köylerde güvenilir olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Faktör analizi bulguları, maddelerin %99'unun ölçülmesi amaçlanan belirtileri anlamlı ($p<.01$), pozitif ve tatmin edici düzeyde ölçtüğünü göstermiştir. Achenbach ve Rescorla'nın (2001) .62 olarak belirttiği standardize edilmiş faktör yüküyle oldukça benzeyen medyan yükü, 60 (ranj=.10-.86) olarak bulunmuştur (Erol ve Şimşek, 2000, Dümenci ve ark., 2004, Ivanova ve ark., 2007b).

II. 3. 3. “6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Öğretmen Bilgi Formu” (Teacher’s Report Form/TRF/6-18)

Öğretmen Bilgi Formu, 6-18 yaş grubu öğrencilerin okula uyumunu ve sorun davranışlarını öğretmenlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda standart bir biçimde değerlendirmektedir (Achenbach 1991b; Achenbach ve Rescorla 2001; Ivanova ve ark., 2007c).

Ölçek, CBCL/6-18 ile paralellik göstermektedir. Sorun davranışlar son 6 ayda görülme sıklık derecesine göre 0, 1 ve 2 olarak derecelendirilmektedir. Ölçekten “İçe Yönelim” ve “Dışa Yönelim” gibi, iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. İçe Yönelim grubunu, “Anksiyete/Depresyon, Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon, Somatik Yakınmalar”, Dışa Yönelim grubunu ise “Kurallara Karşı Gelme ve Saldırgan Davranışlar” alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır. Ayrıca her iki gruba da girmeyen “Sosyal Sorunlar, Düşünce Sorunları ve Dikkat Sorunları” alt ölçekleri

de ölçeekte yer almaktadır. Bu alt testlerin toplamından “Toplam Problem” puanı elde edilmektedir. Her iki bölümden ve her bir alt testten elde edilen puanlar kız ve erkekler için ayrı olarak hazırlanmış profil kağıtlarına yaş dilimleri dikkate alınarak işaretlenmekte ve o çocuğa özgü bir profil oluşturulmaktadır (Achenbach 1991b; Achenbach ve Rescorla, 2001).

Ölçeğin 1991 formu Neşe Erol tarafından 1992 yılında yeniden gözden geçirilmiş ve ölçeğin eski ve yeni formları arasındaki farklılıklar belirlenmiştir.. Daha sonra ölçek bir Türk dilbilimci tarafından incelenmiş ve Türkçe ifadelerde bazı düzeltmeler yapılmıştır. Ölçek bu şekliyle 20 öğretmene uygulanarak alanda uygulama yapılmıştır. Daha sonra 49 öğrencinin öğretmenine 15 gün ara ile 2 kez uygulanarak Türkçe test-tekrar test güvenirliği hesaplanmış ve korelasyonlar Toplam Problemde .88 olarak saptanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı, 2340 çocuk ve gencin puanları üzerinden elde edilen Cronbach Alpha katsayısı ile hesaplanmış ve katsayılar; İç Yönelimde .82, Dış Yönelimde .81 ve Toplam Problemde .87 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yerleşim yeri tipine göre Toplam Problem katsayıları ise; il merkezinde .87, ilçede .87 ve köyde .86 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin iç tutarlılığının test tekrar test korelasyonundaki gibi yüksek olduğunu ve ele alınan cinsiyet ve yaş grupları ile il, ilçe ve köylerde güvenilir olarak kullanıldığını göstermektedir (Erol ve Şimşek 2000).

II. 3. 4. “11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (Youth Self Report/YSR/11-18)

11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği, bu yaş grubu gençlerin sorun davranışlarını kendi verdikleri bilgiler doğrultusunda standart biçimde değerlendirmektedir. (Achenbach,1991; Achenbach ve Rescorla, 2001). Ölçek, CBCL/6-18'deki sorun davranışlarla ilgili maddelerle paralellik göstermektedir. Ancak, maddeler 1. şahıs olarak yazılmıştır. YSR, 112 problem maddesinden oluşmaktadır. Örneğin; “Dikkatimi toplamakta güçlük çekerim” gibi.

Ölçek, CBCL/6-18 ve Öğretmen Bilgi Formu ile paralellik göstermektedir. 89 problem maddesi her üç ölçekte de ortaktır. Sorun davranışlar son 6 ayda görülme sıklık derecesine göre 0, 1 ve 2 olarak derecelendirilir ve maddeler çeşitli alt ölçekler içinde gruplandırılır. Ölçekten, “İçe Yönelim” ve “Dışa Yönelim” gibi, iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. İçe Yönelim grubunu “Anksiyete/Depresyon, Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon ve Somatik Yakınmalar”, Dışa Yönelim grubunu ise “Kurallara Karşı Gelme ve Saldırgan Davranışlar” alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır. Ayrıca, her iki gruba da girmeyen “Sosyal Sorunlar, Düşünce Sorunları ve Dikkat Sorunları” da ölçekte yer almaktadır. Bu alt testlerin toplamından “Toplam Problem” puanı elde edilmektedir (Achenbach, 1991c; Achenbach ve Rescorla, 2003; Ivanova ve ark., 2007a).

CBCL/4-18 de ayrıntılı çeviri çalışmaları yapıldığı için, YSR'deki yeni maddeler Neşe Erol ve Refia Palabıyıkoglu tarafından ayrı ayrı çevirilmiş, çeviriler karşılaştırılmış, benzerlik ve farklılıklar gözden geçirilmiştir. Ölçek, 15 gence uygulanarak anlaşılabilirliği test edilmiştir. Ölçeğin test-tekrar-test güvenilirliği bir hafta

ara ile 60 gence iki kez uygulanarak hesaplanmış ve korelasyonlar Toplam Problem’de .82 olarak saptanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı, 2206 gencin puanları üzerinden elde edilen cronbach alpha katsayısı ile hesaplanmış ve katsayılar; İç Yönelimde .80, Dışa Yönelimde .81 ve Toplam Problemde .89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin il, ilçe ve köyde iç tutarlılığını belirlemek üzere çocukların puanları üzerinde cronbach alpha katsayıları hesaplanmış ve Toplam Problem il merkezinde .89, ilçede .88 ve köyde .89 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin iç tutarlılığının da test-tekrar-test korelasyonundaki gibi yüksek olduğunu ve ele alınan cinsiyet ve yaş grupları ile il, ilçe ve köylerde güvenilir olarak kullanılabildiğini göstermektedir (Erol ve Şimşek 2000).

II. 3. 5. “18-59 Yaş Yetişkinler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (Young Adult Self Report/YASR/18-59)

18-59 Yaş Yetişkinler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği, genç yetişkinlerin kendi duygu, düşünce, davranış ve yeterliliklerini kendi verdikleri bilgiler doğrultusunda standart biçimde değerlendirmektedir (Achenbach ve Rescorla, 2003). Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde son 6 ayı kapsayacak şekilde arkadaşlar, eş ya da birlikte yaşanan kişi, aile, iş durumu ve eğitim ile ilgili sorular yer almaktadır. Birinci bölüm aynı zamanda, hastalık, yetersizlik, engeller, kaygılar ve kişinin en beğendiği özelliklerini tanımlayan açık uçlu soruları içermektedir. İkinci bölümde ise sorun davranışlar son 6 ayda görülme sıklık derecesine göre 2, 1, 0 olarak dercelendirilmektedir. Ölçekten “İç Yönelim” ve “Dışa Yönelim” olarak iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. İç Yönelim grubunu

“Anksiyete/Depresyon, Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon ve Somatik Yakınmalar”, Dışa Yönelim grubunu ise “Kurallara Karşı Gelme ve Saldırgan Davranışlar ile “Dalicı Olmak” alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır. Ayrıca, her iki gruba da girmeyen “Düşünce Sorunları ve Dikkat Sorunları” alt testleri yer almaktadır. Ölçeğin tümünden “Toplam Problem” puanı elde edilmektedir.

Türk örnekleminde elde edilen verilerin de kullanımıyla ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin test tekrar test güvenirliği “Toplam Problem” de .94, iç tutarlılığı ise .97 olarak saptanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı, 232 katılımcının puanları üzerinden Cronbach alpha katsayısı ile hesaplanmış ve katsayılar; İçe Yönelimde .93, Dışa Yönelimde .89 ve Toplam Probleme .97 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin iç tutarlılığının da test tekrar test korelasyonundaki gibi yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Achenbach ve Rescorla, 2003).

Ölçeğin Türkçe’ye çevirisi Neşe Erol tarafından yapılmıştır. Geçerlik çalışması için 18-59/YASR ile MMPI-2 Neşe Erol ve Işık Savaşır tarafından Türk örnekleminde uygulanmış ve iki ölçek arasındaki korelasyona bakılmıştır. Analiz sonucunda, MMPI-2 ve YASR arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($p<0,01$) (Achenbach ve Rescorla, 2003). Ölçeğin güvenirliğine ise mevcut çalışma içerisinde bir kez daha bakılmıştır. Güvenirlik çalışması için 21-53 yaş arası 19 erkek (%47,5) ve 21 kadın (%52,5) olmak üzere toplam 40 kişiye ölçek bir hafta ara ile iki kez uygulanmıştır. Test-tekrar test korelasyon katsayısı “Toplam Problem”de .96 olarak saptanmıştır.

II. 3. 6. “İlişki Ölçeği Anketi (İÖA)”

İÖA, Griffin ve Bartholomew (1994) tarafından geliştirilmiş ve 1999 yılında Sümer ve Güngör tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. İÖA, 30 maddeden oluşmaktadır ve dört bağlanma biçimini farklı sayıda maddelerle ölçmektedir. İÖA, Hazan ve Shaver’ın (1987) bağlanma ölçümündeki paragraflarından, Bartholomew ve Horowitz’in (1991) İA ve Collins ve Read’in (1990) Yetişkin Bağlanma Ölçeği’nde kullanılan maddelerden oluşturulmuştur. Katılımcılar, her bir maddenin kendilerini ve yakın ilişkilerdeki genel tutumlarını ne derece tanımladığını yedi basamaklı ölçekler kullanarak değerlendirmektedirler (1 = beni hiç tanımlamıyor; 7 = tamamıyla beni tanımlıyor). Güvenli bağlanma beş maddeyle ölçülürken, saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma biçimleri dörder madde ile ölçülmektedir. Bir madde iki alt boyutta da kullanılmaktadır. Dört bağlanma biçimini yansıtan sürekli puanlar, bu stilleri ölçmeyi hedefleyen maddelerin toplamı ve elde edilen toplamın her bir alt ölçekteki madde sayısına bölünmesi ile elde edilmektedir. Böylece, alt ölçeklerden alınabilecek puanlar 1 ile 7 arasında değişmektedir. Bu yolla elde edilen sürekli puanlar temelinde, katılımcılar bağlanma grupları içinde sınıflandırılmakta ve benlik ve başkaları modelleri için sürekli puanlar hesaplanmaktadır. Katılımcıların gruplandırılması sürecinde her bir katılımcı, en yüksek puana sahip olduğu bağlanma kategorisine atanmaktadır (akt. Sümer ve Güngör, 1999a). Roisman ve arkadaşları (2007), İlişki Ölçeği Anketi’nde yetişkin bağlanmasının farklı ölçme modelleri kullanılarak değerlendirilebildiğinden bahsetmektedir. Roisman ve arkadaşlarının (2007) bu modeller ve geliştiren kişileri aşağıdaki gibi özetlemektedirler:

Hazan ve Shaver (1987; Model 1, güvenli bağlanma maddeleri 10., 13., 15., 23., 30.; kaçınan bağlanma maddeleri 1., 12., 24.; kaygılı-kararsız bağlanma maddeleri 4., 11., 18., 21., 25.), Collins (1990; Model 2, bağımlı bağlanma maddeleri 1., 7., 10., 12., 17., 27.; kaygılı bağlanma maddeleri 4., 11., 18., 21., 23., 25.; yakın bağlanma maddeleri 13., 15., 20., 24., 29., 30.), Simpson, Rholes ve Nelligan (1992; Model 3A, kaçınan bağlanma maddeleri 10., 12., 13., 15., 20., 24., 29., 30.; kaygılı bağlanma maddeleri 11., 18., 21., 23., 25.), Feeney ve Hohaus (2001; Model 3B, kaçınan bağlanma maddeleri 1., 2., 3., 4., 6., 8., 10., 14., 26., 30.; kaygılı bağlanma maddeleri 5., 7., 9., 11., 12., 13., 16., 17., 18., 21., 23., 25., 28.), Fraley ve Bonanno (2004; Model 3C, kaçınan bağlanma maddeleri 1., 2., 3., 6., 8., 10., 12., 13., 14., 15., 19., 20., 22., 24., 26., 30. kaygılı bağlanma maddeleri 7., 9., 11., 16., 17., 21., 23., 27., 28.), Creasey ve Ladd (2005; Model 3D, kaçınan bağlanma maddeleri 2., 3., 4., 8., 10., 14., 29., 30.; kaygılı bağlanma maddeleri 5., 9., 11., 12., 16., 17., 18., 21., 23., 25., 28.). **Bu çalışmada, Simpson, Rholes ve Nelligan (1992)’nın modeli temel alınarak analiz yapılmıştır. Mevcut çalışma için kaçınan bağlanma maddelerinin alfa değeri ,41; kaygılı bağlanma için ise ,77’dir.**

II. 3. 7. “Travmatik Stres Belirtileri Ölçeği” (Traumatic Stress Symptom Checklists - TSSC)

Ölçek, Başoğlu ve arkadaşları (2002) tarafından post travmatik stres bozukluğunu ve majör depresif bozukluğunu belirlemek için geliştirilmiştir ve depremden kurtulanların travmatik stres belirti düzeyini ölçen tarama listesinin (The Screening Instrument for Traumatic Stress in Earthquake Survivors –SITSES) bir

bölümüdür. 17 madde DSM-IV' e uygun olarak PTSB ve 6 madde de majör depresif bozukluk ile ilişkilidir. Ölçekten alınan puanlar 0 (hiç rahatsız etmiyor) ile 3 (çok rahatsız ediyor) arasında değişmektedir. Stres Belirti Ölçeği, majör depresif bozukluk kadar PTSB'nu da belirlemekte oldukça yararlı bir ölçek olmasının yanı sıra travmatik stres tepkileri ile ilişkili risk faktörlerini belirlemekte de etkilidir (Başoğlu, Şalcıoğlu ve Livanou, 2002). Ölçeğin sonuna kişilerin yaşamış oldukları travmatik deneyimleri sorgulamak amacıyla çeşitli travmatik olayları içeren maddeler de eklenmiştir.

II. 3. 8. Anababalık Stilleri Ölçeği

Ergenlere ve anababalarına uygulanan anababalık stilleri ölçeği (ABSÖ), Maccoby ve Martin'in (1983) önerdiği boyutlar ile Lamborn ve arkadaşlarının (1991) çalışmaları örnek alınarak Sümer ve Güngör (1999) tarafından geliştirilmiştir. Sümer ve arkadaşları ölçeğe son biçimini verirken yeni maddeler eklemişlerdir. Ölçek, çocuk yetiştirme stillerinin altında yattığı düşünülen "sıkı denetim/kontrol" ve "kabul/ilgi" boyutlarını temsil eden toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin ergenlere uygulanması sonucunda elde edilen iç tutarlığına puanları anneden algılanan kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol boyutu için sırasıyla .91 ve .81; babadan algılanan kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol boyutu için .90 ve .79 olarak bulunmuştur (akt. Güngör, 2000).

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu araştırmada, yetiştirme yurdu deneyimi olan yetişkinler ve çocukları ele alınmıştır.

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen sonuçlar ve bunların istatistiksel analiz sonuçları aşağıdaki sırada verilmiştir:

1. Kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynler ve çocukları ile ilgili sosyodemografik verilerin incelenmesiyle elde edilen sonuçlar,
2. Kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin çocuklarının yeterlik alanlarının incelenmesine ilişkin sonuçlar
3. Kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesinden elde edilen sonuçlar,
4. Kurum deneyimi olan ve olmayan anne ya da babaların duygusal ve davranışsal sorunlarına ilişkin bulgular,
5. Kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin bağılanma biçimlerinin incelenmesinde elde edilen sonuçlar,
6. Kurum deneyimi olan ve olmayan anne ya da babaların anababalık stillerine ilişkin bulgular
7. Kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin travmatik stres belirti düzeyi ve travmatik yaşam olaylarının incelenmesinden elde edilen sonuçlar,

8. Kurum deneyimi olan ebeveynlerin bağlanma biçimleri ile çocuklarının ve kendilerinin duygusal ve davranışsal sorunları arasındaki ilişkiden elde edilen sonuçlar,
9. Kurum deneyimi olan ebeveynlerin bağlanma biçimleri ile anababalık stilleri arasındaki ilişkiden elde edilen sonuçlar,
10. Kurum deneyimi olan ve kurum deneyimi olmayan anne babaların ve çocuklarının sorun davranışları, bağlanma biçimleri ve anababalık stilleri arasındaki grup içi korelasyonlardan elde edilen sonuçlar.

Veri analizleri “SPSS 10.0” istatistik programı kullanılarak yapılmıştır. CBCL, YSR ve TRF’den elde edilen puanların kurum deneyimi olan ve olmayan iki gruba göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Mann Whitney U-Testi kullanılmıştır. Bu test iki ilişkisiz örneklemden elde edilen puanların birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini test etmek için kullanılmıştır. Bu test az sayıda bireyden oluşan iki ilişkisiz grubun, ilgilenilen değişken bakımından evrende benzer dağılımlara sahip olup olmadığını test eder (Büyüköztürk, 2007).

III. 1. Sosyodemografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Çalışmada yer alan ve kurum deneyimi olan toplam 28 yetişkin 26-47 yaşları arasında olup, yaş ortalaması $35,71 \pm 5,83$ ’tür. Bu yetişkinlerin 11’i erkek (%39,3), 17’si (%60,7) ise kadındır. Öğrenim durumları incelendiğinde; %60,7’si lise, %28,6’sı 2 yıllık üniversite, %10,7’si de 4 yıllık üniversite öğrenimine sahiptir (Bkz.

Tablo 1). Eşlerinin eğitim durumlarına bakıldığında da, % 50'si lise mezunu, % 25'i ilkokul, % 17,9'u ön lisans, % 3,6'sı da ortaokul mezunudur.

Tablo 1. Kurum Deneyimi Olan Yetişkinlerin Yaş ve Eğitim Düzeyleri

Demografik Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kadın	17	%60,7
	Erkek	11	%39,3
Yaş	26-33	11	%39,3
	34-40	9	%32,3
	41-47	8	%28,6
Eğitim	Lise	17	%60,7
	Önlisans	8	%28,6
	4 yıllık üniversite	3	%10,7

Kurum deneyimi olan yetişkinlerin 24'ü (% 85,7) evli, 4'ü (% 14,3) boşanmıştır. Bu yetişkinlerin kurumda kalmaya başlama yaşı 1-16 arasında değişmektedir. Kurumda kalmaya başlanılan ortalama yaş ise 6,93'tür. Yetişkinlerin 9'u (%35,7) 1 ile 5 yaş arasında, 12'si (%42,8) 6 ile 10 yaş arasında, 6'sı da (%21,4) 11-16 yaş arasında kurumda kalmaya başlamıştır. Kurum deneyimi olan anne ya da babalar 2 ile 21 yıl arasında kurumda yaşamıştır. Kurumda kaldıkları ortalama yıl 11,78'tir. Yetişkinlerin 9'u (%32,1) 2 ile 8 yıl arasında, 12'si (%42,9) 9 ile 15 yıl arasında, 6'sı da (% 21,4) 16 ile 21 yıl arasında kurumda yaşamıştır. Çalışmaya katılan yetişkinlerin tümü yetiştirme yurdunda büyüdüğünü iş arkadaşları, komşuları ile paylaşmıştır. 23'ü (%82,1) bu konuyu çocukları ile paylaşmış, 4'ü ise (% 14,3) çocuklarına yetiştirme yurdunda büyümüş olduklarını söylememişlerdir. Bu konuyu çocuklarına anlatmamış olan yetişkinlerin 3'ü (%10,7) neden olarak, çocuklarının anlayacak yaşta olmadığını, 1'i (% 3,6) de utandığını belirtmiştir. Çocukları ile ilgili sorularda, çocukları kreşe/okula başladığında yaşadıkları güçlükler karşısında

ebeveynlerin 1'i (% 3,5) profesyonel yardım aldığını, 8'i (% 28,6) kendiğinden düzelmesini beklediklerini, 8'i de (% 28,6) deneme yanılma yöntemleri ile başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Anne babalara kendi ebeveynleri ile ilgili sorular da sorulmuştur. Ebeveynlerin 17'sinin annesi hayatta, 11'inin de babası hayattadır. 7'sinin ise hem annesi hem de babası hayattadır. Yetiştirme yurdunda iken yetişkinlerin 16'sı annesi ile görüşmeye devam ederken, 11'i babasıyla görüşmelerini sürdürmüştür. Yetişkinlerin 27'sinin kardeşi vardır ve 16 anne ile 8 baba kurumda yaşarken kardeşleri ile görüşmeye devam etmişlerdir, 2 baba ve 1 anne ise kardeşi/kardeşleri ile görüşememiştir. Kurum deneyimi olan anne ya da babalardan geçmişte kendi anne babaları ile olan ilişkilerini tanımlamaları istendiğinde 13'ünün (% 46,4) ilişkisini olumsuz, 9'unun (% 32,1) olumlu olarak tanımladığı, 4'ünün (% 14,3) hatırlayamadığını belirttikleri, 2'sinin ise (% 7,1) anne babasını hiç görmedikleri saptanmıştır. Yetişkinlerin 13'ü (% 46,4) geçmişte anneleri ile olan ilişkilerini olumlu sıfatlarla, 9'u (% 32,1) olumsuz sıfatlarla tanımlamıştır. 4'ü de (%14,3) annesini hiç görmediğini belirtmiştir. Geçmişte babası ile olan ilişkisini olumlu sıfatlarla tanımlayan yetişkinlerin sayısı ise 8'dir (% 28,6). Bu kişilerin de 11'i (% 39,3) babaları için olumsuz sıfatlar kullanmışlar ve 6'sı (% 21,4) babalarını hiç görmediklerini belirtmişlerdir. Kurum deneyimleri sırasında kendilerini kötü hissettiklerinde neler yaptıkları sorulduğunda yetişkinlerin 10'u (% 35,7) ağladığını, 8'i (%28,6) yakın arkadaşı ile sıkıntısını paylaştığını, 5'i (% 17,9) yalnız kalmayı tercih ettiğini, 2'si (% 7,2) arkadaşları ile kavga ettiğini, 1'i (% 3,6) de mutlu ortamlarda bulunmaya çalıştığını bildirmiştir. Yetişkinlerin yetiştirme yurduna gönderilme nedenleri sırasıyla; geçim sıkıntısı (N=9), babanın vefatı (N=7), anne babanın ayrılması sonucunda üvey babanın çocukları istememesi (N=4), ihmal

(N=3), annenin vefatı sonucu babanın çocuklara bakamaması (N=3), anne babanın bedensel kaybıdır (N=1). Yetişkinlerin yetiştirme yurduna ilişkin düşünceleri de sorgulandığında, 14'ünün (% 50) kurumda arkadaşları ile ilişkilerinin çok iyi olduğunu ve çok eğlendiklerini, 10'unun (% 35,7) ise olumlu deneyimlerinin olmadığını belirttikleri gözlenmiştir. Olumsuz deneyimler sorgulandığında ise 11'i (%39,3) çok dayak yediklerini, 7'si (%25) olumsuz deneyimlerinin olmadığını, 1'i (%3,6) arkadaşına tecavüz edildikten sonra öldürülmesini, 1'i (% 3,6) de aşağılanıp ezildiklerini bildirmişlerdir. 15'inin (%53,6) kurum deneyimlerine ilişkin şu andaki duygu ve düşünceleri olumlu, 12'sinin (% 42,9) ise olumsuzdur.

Araştırmada yer alan kurum deneyimi olan yetişkinlerin çocukları ile de çalışılmıştır. Kurum deneyimi olan 28 yetişkin ve çocukları ile yapılan bu çalışmada, 17'si erkek (% 60,7), 11'i (% 39,3) kız olmak üzere toplam 28 çocuktan veri toplanmıştır. Çocukların yaşları 6-18 yaşlar arasında değişmektedir ve çocukların yaş ortalaması $9,96 \pm 3,53$ 'tür. Yaş düzeylerine bakıldığında; çocukların 17'si (% 60,7) 6-10 yaş arasında, 11'i (% 39,3) 11-18 yaş arasındadır (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Kurum Deneyimi Olan Yetişkinlerin Çocuklarının Cinsiyet ve Yaşları

Demografik Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Erkek	17	%60,7
	Kız	11	%39,3
Yaş	6-10 yaş arası	17	%60,7
	11-18 yaş arası	11	%39,3

Araştırmada kurum deneyimi olmayan 28 yetişkin ve çocukları ile de çalışılmıştır. Çalışmada yer alan bu 28 yetişkin 27-45 yaşları arasında olup, yaş ortalamaları $34,43 \pm 3,94$ 'tür. Bu yetişkinlerin de 10'u (% 35,7) erkek, 18'i (% 64,3) kadındır. Öğrenim durumları incelendiğinde ise 20'si (% 71,4) lise mezunu, 4'ü (%14,3) ön lisan, 4'ü (% 14,3) 4 yıllık üniversite öğrenimine sahiptir (Bkz. Tablo 3). Kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin 24'ü (% 85,7) evli, 4'ü (% 14,3) boşanmıştır.

Tablo 3. Kurum Deneyimi Olmayan Yetişkinlerin Yaş ve Eğitim Düzeyleri

Demografik Değişkenler		N	%
Cins	Erkek	10	%35,7
	Kadın	18	%64,3
Yaş	27-35	15	%53,6
	36-45	13	%46,4
Eğitim	Lise	20	%71,4
	Önlisans	4	%14,3
	4 yıllık üniversite	4	%14,3

Araştırmada kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin çocuklarının 17'si erkek (% 60,7), 11'i (%39,3) kızdır. Çocukların yaşları 6-16 arasında değişmektedir ve çocukların yaş ortalaması $10,39 \pm 2,97$ 'dir. Yaş düzeylerine bakıldığında; çocukların 16'sı (% 57,1) 6-10 yaş arasında, 12'si (% 32,8) 11-16 yaş arasındadır (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Kurum Deneyimi Olmayan Yetişkinlerin Çocuklarının Cinsiyet ve Yaşları

Demografik Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Erkek	17	%60,7
	Kız	11	%39,3
Yaş	6-10yaş arası	16	%57,1
	11-16 yaş arası	12	%32,8

III. 2. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının Yeterlik Alanlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Kurum deneyimi olan ve olmayan anne ve babaların çocuklarının yeterlik alanları CBCL ile ve gençlerin kendilerini YSR ile değerlendirdikleri yeterlik düzeyleri karşılaştırıldığı, hem CBCL hem de gençlerin kendi bildirimlerine göre aktivite, sosyallik ve okul alt testleri ile toplam yeterlikte anlamlı farklılık saptanmamıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının CBCL ve YSR Yeterlik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Kurum Deneyimi Olan				Kurum Deneyimi Olmayan			
	CBCL (N=28)		YSR (N=11)		CBCL (N=28)		YSR (N=18)	
	Ortalama	Sd	Ortalama	Sd	Ortalama	Sd	Ortalama	Sd
Aktivite	6,14	2,92	5,91	3,21	5,64	3,82	5,22	3,25
Sosyallik	6,00	1,59	5,55	1,04	5,93	2,23	5,72	2,44
Okul	8,89	5,19	11,50	2,22	10,96	3,80	10,72	4,13
Toplam Yeterlik	21,04	6,65	23,20	3,29	22,54	7,82	21,67	8,20

Kurum deneyimi olan anne ve babaların çocuklarının öğretmenlerinin yaptıkları değerlendirmeler karşılaştırıldığında, ders başarısı, çok çalışma, uygun davranma, öğrenme ve mutlu olma alt testlerinde ve toplam yeterlikte anlamlı farklılık bulunmamıştır (Tablo 6).

Tablo 6. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının TRF Yeterlik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Kurum Deneyimi Olan (N=21)		Kurum Deneyimi Olmayan (N=17)	
	Ortalama	Sd	Ortalama	Sd
Ders Başarısı	12,11	8,72	10,79	9,39
Çok Çalışma	3,32	2,23	2,82	2,44
Uygun Davranma	3,29	2,22	3,33	2,69
Öğrenme	3,36	2,23	2,71	2,48
Mutlu Olma	3,54	2,44	2,89	2,50
Toplam Yeterlik	26,11	16,91	23,26	18,68

III. 3. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının Sorun Dağılımlarına İlişkin Bulgular

Bu araştırmanın temel amaçlarından biri, daha önce de belirtildiği gibi, kurum deneyimi olan ebeveynlerin çocuklarının duygusal ve davranışsal sorunlarını ailelerinden, öğretmenlerden ve çocukların kendilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda incelemek ve bu duygusal ve davranışsal sorunları ailesi yanında yaşayan çocukların sorun davranışlarıyla karşılaştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda, çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarına ilişkin olarak çoklu bilgi kaynaklarından bilgi alınarak, kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin çocuklarının puanları karşılaştırılmıştır. Elde edilen puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 7, 8 ve 9’da verilmiştir.

Tablo 7 incelendiğinde kurum deneyimi olan ve kurum deneyimi olmayan ebeveynlerden elde edilen bilgilere göre “Kurallara Karşı Gelme” puan ortalamaları kurum deneyimi olan bir ebeveyne sahip olan ve olmayan çocuklar arasında anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). “Dışa Yönelim” sorun alanı da iki grup arasında marjinal düzeyde bir anlamlılık göstermektedir ($p<0,10$). Farkın yönü her iki alanda

da kurum deneyimi olan ebeveynlerin çocuklarının daha dezavantajlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. CBCL/6-18 Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarında Görülen Sorun Davranışların Ortalama ve Standart Sapmaları

Sorun Davranışlar	Kurum Deneyimi Olan (n=28)		Kurum Deneyimi Olmayan (n=28)		Anlamlılık Z ; p
	Ortalama	Sd	Ortalama	sd	
Anksiyete/Depresyon	4,96	3,32	5,43	3,62	-0,49; 0,62
Sosyal İç./Depresyon	3,25	2,63	3,75	2,94	-0,71; 0,48
Somatik Yakınmalar	2,32	2,88	1,25	1,43	-1,30; 0,19
Sosyal Sorunlar	3,36	2,59	3,29	3,10	-0,35; 0,73
Düşünce Sorunları	2,75	2,46	1,82	2,13	-1,55; 0,12
Dikkat Sorunları	4,82	3,66	5,14	4,81	-0,11; 0,92
Kurallara Karşı Gelme	3,07	3,60	1,39	2,02	-2,19; 0,03*
Saldırgan Davranışlar	7,46	6,36	5,61	6,10	-1,40; 0,16
İç Yönelim	10,54	7,19	10,43	6,97	-0,26; 0,79
Dış Yönelim	10,54	9,38	7,00	7,91	-1,79; 0,07**
Toplam Problem	37,11	23,43	31,75	23,78	-1,06; 0,29

p<0.05*

p<0.10**

Tablo 8 izlendiğinde, öğretmenlerin verdikleri bilgiler doğrultusunda, kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin çocuklarının sorun davranışlar bakımından anlamlı bir farklılık göstermedikleri dikkati çekmiştir (p<0.05).

Tablo 8. TRF/6-18 Öğretmenlere Göre Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının Sorun Davranışlarının Ortalama ve Standart Sapmaları

Sorun Davranışlar	Kurum Deneyimi Olan (21)		Kurum Deneyimi Olmayan (n=17)		Anlamlılık Z ; p
	Ortalama	sd	Ortalama	sd	
Anksiyete/Depresyon	4,05	2,65	4,47	2,83	-0,42; 0,68
Sosyal İç./Depresyon	2,19	2,56	2,41	2,18	-0,68; 0,50
Somatik Yakınmalar	0,67	1,06	0,29	0,69	-1,32; 0,18
Sosyal Sorunlar	2,71	3,00	1,35	1,77	-1,56; 0,12
Düşünce Sorunları	0,67	1,02	0,47	0,72	-0,49; 0,62
Dikkat Sorunları	8,24	10,10	6,41	7,99	-0,78; 0,43
Kurallara Karşı Gelme	1,29	1,98	0,41	0,62	-0,99; 0,32
Saldırgan Davranışlar	6,29	7,73	2,65	2,42	-1,28; 0,20
İç Yönelim	6,90	5,16	7,18	4,61	-0,37; 0,71
Dış Yönelim	7,57	9,53	3,06	2,90	-1,22; 0,22
Toplam Problem	27,57	24,95	19,24	16,23	-0,82; 0,41

p<0.05

Gençlerin kendilerinden elde edilen bilgilere göre de öğretmenlerden elde edilen bilgilere benzer olarak, çocukların sorun davranış puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir ($p<0,05$).

Tablo 9. YSR/11-18 Gençlere Göre Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının Sorun Davranışlarının Ortalama ve Standart Sapmaları

	Kurum Deneyimi Olan (11)		Kurum Deneyimi Olmayan (n=18)		Anlamlılık Z ; p
	Ortalama	sd	Ortalama	sd	
Sorun Davranışlar					
Anksiyete/Depresyon	5,18	4,47	6,38	4,26	-0,61; 0,54
Sosyal İçe./Depresyon	5,00	4,27	4,61	3,40	-0,09; 0,93
Somatik Yakınmalar	2,82	3,25	1,94	2,24	-0,71; 0,48
Sosyal Sorunlar	2,73	2,69	3,72	3,37	-0,84; 0,40
Düşünce Sorunları	1,91	2,21	3,39	3,50	-0,99; 0,32
Dikkat Sorunları	4,45	3,08	5,72	5,09	-0,36; 0,72
Kurallara Karşı Gelme	3,00	2,57	2,56	2,66	-0,75; 0,45
Saldırgan Davranışlar	5,55	4,48	7,28	7,52	-0,29; 0,77
İçe Yönelim	13,00	11,09	12,94	8,47	-0,20; 0,84
Dışa Yönelim	8,55	5,85	9,83	9,96	-0,07; 0,95
Toplam Problem	40,09	24,78	44,78	29,62	-0,61;0,54

$p<0.05$

III. 4. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Anne ya da Babaların Duygusal ve Davranışsal Sorunlarına İlişkin Bulgular

Mevcut çalışmanın bir diğer önemli amaçlarından biri de kurumda yetişmiş anne ya da babaların duygusal ve davranışsal sorunlarını böyle bir deneyimi olmayan ve kendi biyolojik ailesi yanında büyümüş anne ya da babaların duygusal ve davranışsal sorunları ile karşılaştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda, kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerden kendi duygusal ve davranışsal sorunlarına yönelik olarak doldurmuş oldukları “18-59 Yaş Yetişkinler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği” nden elde edilen sorun davranışların ortalama ve standart sapmaları Tablo 10’te verilmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde, kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin sorun davranışlar bakımından elde edilen puanların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı dikkati çekmiştir ($p<0,05$).

Tablo 10. YASR 18/59 Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Sorun Davranışlarının Ortalama ve Standart Sapmaları

Sorun Davranışlar	Kurum Deneyimi Olan (n=26)		Kurum Deneyimi Olmayan (n=28)		Anlamlılık Z ; p
	Ortalama	Sd	Ortalama	sd	
Anksiyete/Depresyon	7,04	5,97	8,71	7,26	-0,81; 0,42
Sosyal İçe./Depresyon	4,18	3,28	4,86	2,61	-1,30; 0,19
Somatik Yakınmalar	3,36	3,50	2,61	2,47	-0,60; 0,55
Düşünce Sorunları	2,46	2,90	2,18	2,11	-0,25; 0,80
Dikkat Sorunları	5,57	4,00	5,68	4,47	-0,16; 0,88
Saldırgan Davranışlar	4,25	3,68	5,18	4,46	-0,71; 0,48
Dalıcı Olmak	1,57	1,71	1,57	1,77	-0,11; 0,91
Kurallara Karşı Gelme	2,61	2,73	2,64	2,16	-0,23; 0,82
İçe Yönelim	14,57	11,52	16,18	11,04	-0,66; 0,51
Dışa Yönelim	8,43	6,80	9,39	7,43	-0,45; 0,65
Toplam Problem	54,04	38,52	59,00	40,16	-0,28; 0,78

$p<0.05$

III. 5. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri

Kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin bağlanma biçimlerini ölçmek amacıyla kullandığımız “İlişki Ölçeği Anketi”nden elde edilen puanların ortalama ve standart sapmalarına bakıldığında kurum deneyimi olan (ortalama: 3,52; Ss:0,86) ve olmayan yetişkinlerin (ortalama:3,19; Ss:0,92) kaçınan bağlanma ilişkisi geliştirdikleri gözlenmiştir (Bkz. Tablo 11). Yapılan *t testi* sonucunda da iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı dikkati çekmiştir ($p<0,05$).

Tablo 11. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimlerinin Ortalama ve Standart Sapmaları

	Kurum Deneyimi Olan Yetişkinler (n=28)		Kurum Deneyimi Olmayan Yetişkinler (n=27)		t
	Ortalama	Ss	Ortalama	Ss	
Kaçınan	3,52	0,86	3,19	0,92	,18
Kaygılı	2,59	1,53	2,27	1,36	,41

p<0,05

III. 6. Kurum deneyimi olan ve olmayan anne ya da babaların aile içerisindeki anababalık stilleri

Kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin çocuklarına yönelik olarak nasıl bir anababalık stilleri kullandıkları da değerlendirilmiştir. Sonuçlar Tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 12. Kurum deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Anababalık Stillerinin Ortalama ve Standart Sapmaları

	Kurum Deneyimi Olan Yetişkinler (n=15)		Kurum Deneyimi Olmayan Yetişkinler (n=17)		t
	Ortalama	Ss	Ortalama	Ss	
Kabul/İlgi	2,71	0,44	2,94	0,21	,06
Sıkı Denetim/Kontrol	2,60	0,57	2,76	0,36	,36

p<0,05

Tabloda da görüldüğü gibi, kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin kabul edici/ilgili anababalık stili puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan t testi sonucunda iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı dikkati çekmiştir (p<0,05).

III. 7. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Stres Belirti Düzeyi ve Deneyimledikleri Travmatik Yaşam Olayları

Kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin **stres belirti düzeyleri** de incelenmiştir. Yapılan *t testi* sonucunda elde edilen bulgular Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Stres Belirti Düzeylerinin Karşılaştırılması

	Kurum Deneyimi Olan Yetişkinler N=28		Kurum Deneyimi Olmayan Yetişkinler N=28		t
	Ortalama	Sd	Ortalama	Sd	
Stres Belirtisi	12,86	9,83	10,11	11,86	,35

p<0.05

Tablo 13 incelendiğinde, kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinler arasında stres belirti düzeyleri açısından anlamlı bir fark olmadığı dikkati çekmiştir (p<0,05).

Kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin yaşamış oldukları **travmatik** olayların incelenmesi sonucunda yapılan *t test* sonuçları Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Yetişkinlerin Travmatik Yaşam Olaylarının Karşılaştırılması

	Kurum Deneyimi Olan Yetişkinler N=28		Kurum Deneyimi Olmayan Yetişkinler N=28		t
	Ortalama	Sd	Ortalama	Sd	
Travmatik Yaşam Olayı	3,04	2,91	1,46	1,53	,01*

p<0.05

Tablo 14 incelendiğinde, travmatik yaşam olayları bakımından kurum deneyimi olan ve geçmişinde böyle bir deneyimi olmayan yetişkinler arasında anlamlı bir fark olduğu dikkati çekmiştir ($p<0,05$). Ortalamalara göre, kurum deneyimi olan yetişkinlerin kurum deneyimi olmayan yetişkinlere göre travmatik yaşam olayı puanları daha yüksektir.

III. 8. Kurum Deneyimi Olan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri ile Çocuklarının ve Kendilerinin Duygusal ve Davranışsal Sorunları Arasındaki İlişki

Kurum deneyimi olan ebeveynlerin bağlanma biçimlerinin hem yetişkinlerin hem de çocuklarının duygusal ve davranışsal sorunları ile ilişkili olup olmadığını görmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Tablo 15’te gözlenen sonuçlara göre, kaçınan bağlanma puanları ile çocukların “Sosyal İçedönüklük” puanları arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=.54$, $p<0,01$). Ebeveynlerin kaçınan bağlanma puanları ile hem kendi hem de çocuklarının sorun davranışlarından “Somatik Yakınmalar” arasında da anlamlı ancak düşük bir ilişki olduğu saptanmıştır (sırasıyla $r=.38$,; $r=.39$, $p<0,05$). Kaygılı bağlanma ile de çocuğun “Somatik Yakınmalar” sorun davranışı arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur ($p<0,05$).

Tablo 15. Kurum Deneyimi Olan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri İle Çocuklarının ve Kendilerinin Duygusal ve Davranışsal Sorunlar Arasındaki Korelasyon

Sorun Davranış Bağlanma Biçimleri	Anksiyete / Depresyon	Sosyal İçe./ Depresyon	Somatik Yakınmalar	Sosyal Sorunlar	Düşünce Sorunları	Dikkat Sorunları	Kurallara Karşı Gelme	Saldırgan Davranışlar	Dalıcı Olmak	İçe Yönelim	Dışa Yönelim	Toplam Problem
Kaçınan												
Çocuk	.01	.54**	.39*	-.07	.04	.10	-.13	-.07	-	.36	-.10	.10
Yetişkin	.10	.02	.38*	-	.09	.20	-.28	-.12	-.28	.17	-.25	.04
Kaygılı												
Çocuk	.06	.16	.38*	.08	.31	.07	.14	.04	-	.24	-.03	.15
Yetişkin	.19	.32	.07	-	.22	.15	-.31	-.11	-.33	.29	-.27	.11

**p<0,01

*p<0.05

III. 9. Kurum Deneyimi Olan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri ile Anababalık Stilleri Arasındaki İlişki

Kurum deneyimi olan anne ya da babaların bağlanma biçimleri ile çocuklarına yönelik sergilemiş oldukları anababalık stilleri arasında ilişki olup olmadığına da bakılmıştır. Tablo 16’de de görüldüğü gibi, korelasyon analizi sonucunda, anababalık stilleri ve bağlanma biçimleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı dikkati çekmiştir.

Tablo 16. Kurum Deneyimi Olan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri İle Anababalık Stilleri Arasındaki Korelasyon

Anababalık Stilleri Bağlanma Biçimleri	Kabul/İlgi	Sıkı Denetim/Kontrol
Kaçınan	-.01	.28
Kaygılı	.13	.34

III. 10. Kurum Deneyimi Olan ve Kurum Deneyimi Olmayan Anne Babaların ve Çocuklarının Sorun Davranışları İle Bağlanma Biçimleri ve Anababalık Stilleri Arasındaki Grup İçi Korelasyonlar

Kurum deneyimi olan ve olmayan iki grubun kendi içindeki sorun davranışlar, bağlanma biçimleri ve anababalık stilleri arasındaki grup içi korelasyona da bakılmıştır. Sonuçlar Tablo 17, 18’de görülmektedir.

Tablo 17. Kurum Deneyimleri Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Sorun Davranışları, Bağlanma Stilleri ve Anababalık Stilleri Arasındaki İlişki

Sorun Davranış	Anksiyel/Depres.	Sosyal İç./Dep.	Somatik Yakın	Düşünce Sorunla	Dikkat Sorun	Kurallar Karşı	Saldırgan Davranış	Dalıcı Olmak	İçe Yönelim	Dışa Yönelim	Toplam Problem	Kaçınan	Kaygılı	Kabul	Kontrol
Anksiyete/Depresyon		,68**	,63**	,79**	,83**	,52**	,78**	,72**	,96**	,79**	,96**	,01	,62**	,15	,10
Sosyal İç./Depresyon	,88**		,59**	,71**	,54**	,29	,56**	,37	,82**	,51**	,74**	,09	,44*	-,03	,01
Somatik Yakınmalar	,62**	,61**		,28	,51**	,28	,39*	,23	,78**	,37	,64**	-,08	,44*	,16	,02
Düşünce Sorunları	,59**	,61**	,64**		,69**	,63**	,76**	,59**	,75**	,78**	,83**	,24	,56**	-,04	-,10
Dikkat Sorunları	,83**	,76**	,66**	,53**		,70**	,90**	,62**	,78**	,89**	,91**	,08	,64**	,16	,03
Kurallara Karşı Gel	,57**	,50**	,35	,48*	,48**		,70**	,40*	,47*	,81**	,67**	,26	,47*	-,08	-,12
Saldırgan Davranışlar	,71**	,63**	,40*	,33	,71**	,75**		,69**	,73**	,97**	,90**	,23	,50**	-,12	-,10
Dalıcı Olmak	,06	,13	,14	,30	,29	,35	,33		,61**	,77**	,72**	-,02	,34	,07	,16
İçe Yönelim	,96**	,93**	,80**	,68**	,84**	,54**	,67**	,11		,72**	,94**	,01	,61**	,12	,06
Dışa Yönelim	,63**	,57**	,39*	,45*	,65**	,89**	,92**	,57**	,61**		,91**	,21	,52**	-,09	-,07
Toplam Problem	,92**	,88**	,73**	,69**	,88**	,73**	,82**	,32	,95**	,82**		,11	,63**	,06	,01
Kaçınan	,10	,02	,38*	,09	,20	-,28	-,12	-,28	,17	-,25	,04		,47*	-,07	-,22
Kaygılı	,25	,20	,35	,22	,15	-,31	-,11	-,33	,29	-,27	,11	,51**		,54**	,14
Kabul	-,37	-,44	-,33	-,65**	-,10	-,23	-,15	-,04	-,41	-,18	-,37	,01	-,13		,62*
Kontrol	-,31	-,39	,00	,04	-,32	-,32	-,40	-,06	-,29	-,36	-,33	,28	,34	-,13	

p<0,05* , p<0,01** (Çizgi altı değerler kurum deneyimi olan ebeveynleri ifade etmektedir)

Tablo 17’de de görüldüğü üzere, kurum deneyimi olan ebeveynlerin sorun davranışlarından “Somatik Yakınmalar” ile bağlanma biçimlerinden “Kaçınan Bağlanma” arasında ($p<0,05$) pozitif ve “Düşünce Sorunları” ile anababalık stillerinden “Kabul/İlgi” arasında ($p<0,01$) anlamlı negatif bir ilişki vardır.

Kurum deneyimi olmayan ebeveynlerin sorun davranışları ile bağlanma biçimleri ve anababalık stilleri arasındaki ilişkiye bakıldığında; Kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin sorun alanlarından “Dalıcı Olmak” dışındaki diğer sorun alanları ile “Kaygılı Bağlanma” arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu dikkati çekmektedir ($p<0,01$, $p<0,05$). Anababalık stilleri ile yetişkinlerin sorun davranışları arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Tablo 18. Kurum Deneyimleri Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Bağlanma Stilleri, Anababalık Stilleri ve Çocuklarının Sorun Davranışları Arasındaki İlişki

Sorun Davranış	Anksiyete/Depresyon	Sosyal İç./Dep.	Somatik Yakın	Sosyal Sorunlr	Düşünce Sorunla	Dikkat Sorun	Kurallar Karşı	Saldırgn Davranş	İçe Yönelim	Dışa Yönelim	Toplam Problem	Kaçınan	Kaygılı	Kabul	Kontrol
Anksiyete/Depresyon		,69**	,51**	,67**	,59**	,52**	,41*	,46*	,91**	,46*	,71**	,20	,19	,05	,02
Sosyal İç./Depresyon	,35		,60**	,75**	,65**	,72**	,68**	,69**	,90**	,71**	,87**	,00	-,06	-,56*	-,19
Somatik Yakınmalar	,64**	,47*		,33	,54**	,25	,20	,33	,72**	,31	,50**	-,15	,05	,23	,29
Sosyal Sorunlar	,56**	,09	,49*		,52**	,74**	,76**	,78**	,73**	,80**	,87**	,24	,10	-,30	,13
Düşünce Sorunları	,57**	,10	,41*	,62**		,52**	,52**	,46*	,69**	,49**	,66**	,15	-,01	-,07	-,03
Dikkat Sorunları	,47*	,30	,46*	,56**	,63**		,81**	,88**	,62**	,87**	,90**	,23	,06	-,59*	-,29
Kurallara Karşı Gel	,24	,17	,20	,33	,46*	,73**		,86**	,54**	,92**	,85**	,14	-,22	-,61*	-,16
Saldırgan Davranışlar	,40*	,22	,37	,46*	,64**	,74**	,76**		,60**	,99**	,92**	,06	-,06	-,47	,00
İçe Yönelim	,84**	,72**	,87**	,49**	,46*	,51**	,26	,41*		,60**	,84**	,07	,08	-,17	-,01
Dışa Yönelim	,36	,21	,33	,44*	,61**	,78**	,90**	,97**	,38*		,93**	,08	-,11	-,52*	-,04
Toplam Problem	,68**	,44*	,66**		,75**	,86**	,74**	,87**	,74**	,87**		,14	,02	-,45	-,09
Kaçınan	,01	,54**	,39*	-,07	,04	,10	-,13	-,07	,36	-,10	,10		,47*	-,07	-,22
Kaygılı	,06	,16	,38*	,08	,32	,07	-,14	,04	,24	-,03	,15	,51**		,54	,14
Kabul	-,18	,13	,21	-,08	-,59**	-,14	-,15	-,35	,05	-,36	-,27	,01	-,13		,62*
Kontrol	-,21	-,36	,16	,13	,23	,03	-,08	,10	-,16	,03	,02	,28	,34	-,13	

P<0,05*, p<0,01** (Çizgi altı değerler kurum deneyimi olan ebeveynlerin çocuklarını ifade etmektedir)

Kurum deneyimi olan yetişkinlerin çocuklarının sorun davranışları ile ebeveynlerin bağlanma biçimleri ve anababalık stilleri karşılaştırıldığında ise (Tablo 18) “Kaçınan Bağlanma” ile “Sosyal İçedönüklük/Depresyon” ($p<0,01$) ve “Somatik Yakınmalar” ($p<0,05$) arasında; “Kaygılı Bağlanma” ile çocuğun “Somatik Yakınmalar” ($p<0,01$) sorun davranışları arasında pozitif bir ilişki vardır. Ayrıca anababalık stillerinden “Kabul/İlgi” ile sorun davranışlarından “Düşünce Sorunları” arasında negatif bir ilişki olduğu da saptanmıştır.

Kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin çocuklarının sorun davranışları ile ebeveynlerin bağlanma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir. Anababalık stillerinden “Kabul/İlgi” ile çocukların sorun davranışlarından “Sosyal İçedönüklük/Depresyon”, “Dikkat Sorunları”, “Kurallara Karşı Gelme” ve “Dışayönelim” arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğu dikkati çekmiştir ($p<0,05$).

BÖLÜM IV

TARTIŞMA VE SONUÇLAR

IV. 1. Tartışma

Bu çalışma kurum deneyimi olan anne ya da babaların çocuklarının yeterlik alanları ile davranış ve duygusal sorunlarının çoklu bilgi kaynakları ile değerlendirilmesi ve kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin çocuklarıyla karşılaştırılması amacıyla düzenlenmiştir. Çalışmada aynı zamanda, kurum bakımı deneyimi olan anne ya da babaların davranış ve duygusal sorunları, bağlanma biçimleri, stres belirti düzeyleri, travmatik deneyimleri ve anababalık stillerinin kurum deneyimi olmayan yetişkinlerle karşılaştırılması ve bu özelliklerin birbirleriyle olan ilişkilerinin belirlenmesi de amaçlanmıştır.

IV. 1.1. Yeterlik Alanları

Bu çalışmada çocukların yeterlik düzeyleri 28 kurum deneyimi olan ve 28 olmayan anne ya da babalardan, 21 kurum deneyimi olan ve 17 kurum deneyimi olmayan ebeveynin çocuklarının öğretmenlerinden ve 11-18 yaşları arasındaki 11 kurum deneyimi olan ve 18 kurum deneyimi olmayan ebeveynin çocuklarından elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, anne-baba ve gençlerin verdiği bilgilere göre kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin çocukları arasında Aktivite, Sosyallik, Okul ve Toplam Yeterlik alt testlerinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Gençlerin verdiği bilgilere

göre iki grup arasında anlamlı bir farklılık çıkmamasının nedeni, varyansların homojenliğinin karşılanamaması olabilir. Kurum deneyimi olan anne ve babalarla yapılan görüşmeler sırasında, anne babaların çocuklarının sosyal etkinliklere katılmaları konusunda büyük çaba harcadıkları, çalıştıkları kurumların kendilerine sağladığı olanaklar doğrultusunda çocuklarını etkinliklere yönlendirmeye özen gösterdikleri dikkati çekmiştir. Aileler geçmişte kendilerine sunulan sınırlı olanakları çocuklarına yaşatmak istemediklerini bildirmişlerdir. Ailelerin bildirimlerine göre, çocukları ağırlıklı olarak yüzme, sinema, tiyatro, futbola meraklıdırlar ve bu aktivitelerle ilgili kulüplere üyedirler.

Kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin çocuklarının “öğretmen değerlendirmeleri” incelendiğinde de, “Ders Başarısı”, “Çok Çalışma”, “Uygun Davranma”, “Öğrenme” ve “Mutlu Olma” alt testlerinde ve “Toplam Yeterlikte” anlamlı farklılık bulunmamıştır. Çocuklarda zeka sorununun olmaması anne baba ve öğretmenlerin verdikleri bilgilerle ve doldurdıkları anketlerle de desteklenmiştir. Kurum deneyimi olan ailelerin çocukları kurum deneyimi olmayan aileler ile karşılaştırıldığında toplam yeterlik açısından çoklu bilgi kaynakları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

IV. 1. 2. Davranış ve Duygusal Sorunlar

Bu çalışmada, kurum bakımı deneyimi olan yetişkinlerin çocuklarının duygusal ve davranışsal sorunları, anne ya da babalardan (N=28), öğretmenler (N=21) ve 11-18 yaşlarındaki (N=11) gençlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda

kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin çocukları (anne-baba 28, öğretmen 17, genç 18) ile karşılaştırılmıştır. Burada her bilgi kaynağından elde edilen bilgilere ilişkin bulgular sırasıyla tartışılacaktır.

IV. 1. 2. a. 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği: Kurum Deneyimi Olan/Olmayan Anne veya Babalardan Elde Edilen Bilgiler

Kurum deneyimi olan anne veya babaların çocukları için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde, “Toplam Problem” de iki grup arasında anlamlı bir farklılık olmadı saptanmıştır. Sorunların türüne bakıldığında ise, çalışmamızda “İçe Yönelim” sorunları açısından iki grup arasında anlamlı bir farklılık bildirilmezken, kurum deneyimi olan yetişkinlerin çocuklarının “Dışa Yönelim” sorunlarından daha yüksek puanlar aldıkları görülmüş, iki grup arasında fark marjinal düzeyde anlamlı çıkmıştır. Alt testlerden “Kurallara Karşı Gelme” açısından kurum deneyimi olan yetişkinler çocuklarında olmayanlara göre daha fazla sorun bildirmişlerdir. Diğer alt testlerde ise anlamlı bir farklılık bildirilmemiştir.

Kurumda yaşayan çocuk ve gençlerle yapılan çalışmalarda, bu çocukların “Kurallara Karşı Gelme” ve “Dışa Yönelim” alt testlerinden aileleri yanında yaşayan çocuk ve gençlerle karşılaştırıldığında daha yüksek puanlar aldıkları saptanmıştır (Şimşek, Erol, Öztop ve Özcan, 2007). Çocuklar büyüyüp birer yetişkin olduklarında ve evlenip çocuk sahibi olduklarında onların erken çocukluk döneminde yaşadıkları deneyimler kalıcı bir miras olarak iz bırakabilmekte, bu deneyimler daha sonraki

yaşamlarını da olumsuz yönde etkileyebilmekte ve daha sonraki nesillere de aktarılabilmektedir (Cheung ve ark., 1994). Anne baba, çocuk için birincil modellerdir. Anne baba ve çocuk arasında etkileşim çocuğun davranışlarının şekillenmesinde önemli rol oynar (Çelen, 1999). Ebeveynle çocuğun kurduğu bağ, aynı zamanda ebeveynin kendi anne babasıyla kurduğu bağın tekrarı olabilir (Klass ve Marwit, 1988). Çalışmadaki olgulardan bir baba oğlu ile ilişkisini geçmişte kendi babası ile olan ilişkisine benzetmektedir. Oğlunun şimdiki davranışlarının kendi çocukluk dönemi davranışları ile bire bir aynı olduğunu, kendi çocukluğunda da insanların “*aynı babansın*” dediklerini dile getirmiştir. Oğlunun kendisine ve dedesine olan benzerliğini şu sözlerle ifade etmiştir, “*Benim babam da çok yaramazmış. Köydeki her türlü hasardan o sorumluymuş. Ben de aşırı derecede yaramazdım, huysuzdum. Oğlum da öyle*” gibi. Bir anne ise oğlunun kreşe başladığı dönemde çok güçlük çektiğini ifade etmiş ve yapılan görüşmelerde şunları söylemiştir, “*Kreşte öğretmenler, çocuğumun diğer çocuklara zarar verdiğini söylüyorlardı. Çocuklarla diyalog kuramıyor, ona buna vuruyormuş, çocuklarda onu istemiyor ve dışlıyorlarmış, tıpkı benim çocukluğumdaki gibi*”.

Günümüzde, ülkemizde yaygın olan kışla tipi kurum ve kuruluşlar, bireyin ihtiyacı olan ilgi, sevgi, şefkat ve sıcaklığın, belli bir tutarlılık ve süreklilik içinde olmadığı yerlerdir. Kurumlarda değişen personel ve politikalarla birlikte kurallar da değişmektedir. Dolayısıyla, kurumlarda yetişmiş çocuk ve gençler kurum sonrası ortamlarda da bu güçlülüğü yaşamaya devam etmekte ve kurallara uymakta sıkıntı yaşamaktadırlar. Kurum deneyimi olan yetişkinlerin erken çocukluk döneminde kurallara karşı gelmiş olmaları, tutarlı bir disiplin içinde yetişme şartlarının olmaması

nedeniyle çocuklarına disiplin, kurallar ve sınırlar konusunda yeterli desteği vermekte güçlük çektiklerini ve çocuklarına model olamadıklarını göstermektedir. Bir baba çocuğuna sınır koyma ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir, “*Kurumda büyüyen kişi sınır koymakta güçlük çekiyor. Çünkü sınır tanımayan bir ortamda yetiştiğimiz için çocuğumuza da sınır koymakta güçlük çekiyoruz*”.

IV. 1. 2. b. 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Öğretmen Bilgi Formu

Sonuçları: Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Çocuklarının Öğretmen Değerlendirmesi

Kurum deneyimi olan anne ve babaların çocuklarının sorun davranışlarına ilişkin olarak öğretmenlerin yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde, kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin çocuklarının “Toplam Problem” de anlamlı bir farklılık göstermedikleri saptanmıştır. Sorunların türüne bakıldığında da iki grubun “İçe Yönelim” ve “Dışa Yönelim” açısından anlamlı bir farklılık göstermedikleri dikkati çekmiştir. Kuralların, sınırların ve disiplinin olduğu okul ortamında, çocukların var olan kurallara uymakta zorlanmadığı görülmektedir.

IV. 1. 2. c. 11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği

Sonuçları

Kurum deneyimi olan anne ya da babaların 11-18 yaşlarındaki çocuklarının (n=11) ve kurum deneyimi olmayan anne ya da babaların 11-18 yaşlarındaki çocuklarının (n=18) kendi bildirimlerine göre iki grup arasında “Toplam Problem”

Sorunların türüne bakıldığında da, “İçe Yönelim” ve “Dışa Yönelim” sorunları açısından iki grup arasında anlamlı bir farklılık belirtilmemiştir. Gençler de, öğretmenleri gibi her iki grup arasında sorun davranışlar açısından anlamlı bir farklılık bildirmemiştir. Kuralların, sınırların olduğu ortamlarda çocukların sınırlara uymakta zorlanmamaları öğretmenler tarafında bildirildiği kadar gençlerin kendileri tarafından da bildirilmiştir.

IV. 1. 3. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Anne ya da Babaların Duygusal ve Davranışsal Sorunları

Çalışmada kurum deneyimi olan ve olmayan anne ya da babaların duygusal ve davranışsal sorunları da karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda, kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin sorun davranış puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Çalışmada yer alan ve kurum deneyimi olan anne ya da babalar lise mezunu ve üstü eğitimi olan, belirli bir işi ve ağırlıklı olarak düzenli aile hayatları olan bireylerdir. Lise eğitimlerini tamamladıktan sonra sosyal hizmetler tarafından işe alınma ile ilgili açılan sınavlarda başarılı olan yetişkinlerdir. Aile hayatlarını düzenli ve çocuklarıyla ilişkilerini sağlıklı kılmaya özen göstermektedirler. Çevreleri tarafından sevildiklerini ve güvene dayalı bir ilişki kurduklarını, kurumda büyümüş olduklarını arkadaşları ile paylaşabildiklerini bildirmektedirler (%100). Bu gibi özelliklerin, bireylerin ruh sağlığının korunmasında önemli rol oynadığı ortaya konmuştur.

IV. 1. 4. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri

Çalışmada kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin bağlanma biçimleri de karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, kurum deneyimi olan ebeveynlerin kaçınan bağlanma ilişkisi geliştirmiş oldukları (ortalama:3,52; Sd:0,86) ortaya konmuştur. Benzer şekilde kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin de kaçınan bağlanma biçimine sahip oldukları belirlenmiştir (ortalama:3,19; Sd:0,92). Yapılan t testi sonucunda da iki grup arasında bağlanma biçimleri açısından anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($p<0.05$). Kaçınan ve kaygılı bağlanma güvensiz bağlanma ile ilişkilidir. Hortaçsu, Cesur ve Oral (1993) tarafından yapılan bir çalışmada, çocukluk döneminde güvenli bir bağlanma nesnesinden yoksun olarak yetişen çocukların bağlanma örüntülerini araştırmak amacıyla, kurumda yetiştirilen çocuklarla, ailelerinin yanında yetiştirilen çocuklar bağlanma biçimleri açısından karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kurumda yetiştirilen çocuklar, ailelerinin yanında yetişenlere oranla güvenli bağlanma biçimi boyutundan daha düşük puanlar elde ederken, kaygı ve kaçınma boyutlarında, ailelerinin yanında yetişen çocuklara oranla daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Kaçınan bağlanma geliştiren bireylerin kendi anne babalarını reddedici ve ilgisiz olarak hatırladıkları ortaya konulmuştur (Hazan ve Shaver, 1987). Mevcut çalışmada da kurum deneyimi olan bireylerin çoğunluğu geçmişte anne ve babaları ile olan ilişkilerini olumsuz olarak değerlendirmişlerdir (% 46,4).

Güvenli bağlanan bireyler karşı taraftan kolaylıkla sosyal destek ve yardım isteyebildikleri kadar, sosyal destek de sağlayabilen ve karşı taraftan gelen sinyalleri kolaylıkla alabilen bireylerdir. Güvensiz bağlanan bireyler sosyal destek ve yardım alma konusunda güçlük yaşamaktadırlar (Crowell ve ark., 1998; akt. Anafarta, 2007). Mevcut çalışmadaki güvenli bağlanmadan yoksun olarak büyümüş ve kaçınan bağlanma geliştirmiş olan kurum deneyimi olan bireyler de kendileri ile yapılan görüşmeler sırasında yardıma ihtiyaçları olduğunu ve yardım almak istediklerini, bu konuda kendilerine yardımcı olmamızı iletmışlerdir. Bu yardım arayışı ile ilgili olarak çalışmaya katılan 28 yetişkinden yalnızca 8'i kliniğimize başvurmuş, ilk birkaç görüşme dışında özel olarak aranmadan görüşmelere gelmemiş ya da zaman ayıramadıkları için randevularına gelemediklerini bildirmişlerdir. Bunun dışında bireylerden “çocukları ile ilgili yaşadıkları güçlükler karşısında neler yaptıkları” ile ilgili bilgiler de alınmış ve ebeveynlerin yalnızca birinin profesyonel destek aldığı, 16'sının ise sorununa yönelik herhangi bir yardım alamadıkları belirlenmiştir.

IV. 1. 5. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Anne ya da Babaların Aile İçerisindeki Anababalık Stilleri Sonuçları

Bu çalışmada, kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin çocuklarına yönelik anababalık tutumları da değerlendirilmiştir. Kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin anababalık stilleri incelendiğinde, her iki grup için de anne ve babaların çocuklarına karşı kabul edici/ilgili anababalık stili sergiledikleri ve iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı dikkati çekmiştir ($p < 0,05$). Çocuklarına karşı ilgili ve sevgi dolu olan anne babalar, sıcak ve destekleyici ebeveynlerdir, çocuklarından

birtakım isteklerde bulunurlar ve bunu yaparken de çocuklarını denetlemektedirler. Anne babaların bu tarzda yaklaşımları çocukların daha sosyal olmalarına, akran ve yetişkinlerle daha uyumlu ilişkiler kurmalarına neden olmaktadır. (Carter ve Welch, 1981; Güngör, 2000; Querido, Warner ve Eyberg, 2002; Dent ve Cameron, 2003; Leman, 2005; Kırcaali-İftar, 2005; Garg, Levin, Urajnik, ve Kauppi, 2005; Baldwin, Debora R., McIntyre, Anne, Hardaway, Elizabeth, 2007). Bu stilde anne babaların çocukları mutlu çocuklardır (Rothbaum ve Weisz, 1994). Mevcut çalışmada elde edilen sonuçlar yayınlarla benzerlik göstermektedir. Arkadaş ilişkileri ve sosyal açıdan uyumlu olmaları açısından kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin çocukları arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Yapılan çalışmalar da göstermektedir ki, çocukluklarında yetersiz ebeveyn deneyimleri olan anne babalar her zaman yetersiz anne babalar olmamaktadırlar. Kendi anne babalarına güvensiz bağlanma geliştirmiş olsalar dahi, bu kişiler çocukları ile iyi bir ilişki kurabilmektedirler (Travis ve Comb-Orme, 2007). Çocuğuna karşı sergilediği tutumlara yönelik olarak çalışmadaki bir anne, çocuğunu çok sevdiğini, onunla ilgilendiğini, çocuğunun gelişimi ile ilgili kitaplar okuduğunu, arkadaşlarından bilgi aldığını ifade etmiştir. 3 çocuğu olan bir başka anne ise, çocukları doğduktan sonra ilk aklına gelenin *“yuvadayken kendi yaşadıklarımı asla çocuklarıma yaşatmayacağım”* olduğunu belirtmiştir. Çocukları ile elinden geldiğince ilgilenmeye çalıştığını, kendi yanından ayırmadığını belirtmiştir ve şunları eklemiştir, *“Çocuklarıma her şeyi vermeye çalışıyorum, hiçbir şeyleri eksik olsun istemiyorum. Kendi yanımdan da ayrılınsınlar istemiyorum. Çocuklarım için en korktuğum ise dışarı akmaları, başıboş kalmaları. Geçen gün internette porno sitelerine girmişler. Çok kızdım, şimdi yapmıyorlar ama boş kalırlarsa kesin yine*

internet kafelere gider girerler. Bu yüzden de elimden geldiği kadar onları yanımdan ayırmamaya çalışıyorum.” Bir başka anne de çocuğunun iyiliği ve gelişimi için elinden ne gelirse yaptığını bildirmiş ve şunları eklemiştir, “Çocuğum benim herşeyim. O benim için çok değerli”.

IV. 1. 6. Kurum Deneyimi Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Stres Belirti Düzeyi Sonuçları ve Travmatik Deneyimleri

Kurum deneyimi olan ve olmayan ebeveynlerin stres belirti ölçeğinden aldıkları puanlar analiz edildiğinde iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı dikkati çekmiştir. Kurumda yetişen çocuk ve kurum deneyimi olan yetişkinlerle yapılan çalışmalar incelendiğinde, kurumların çocuk, ergen ve daha sonraki gelişim dönemleri üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmasına rağmen, kurum deneyimi yaşayanların daha esnek oldukları ve bu esneklikleri sayesinde problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu ve kendilerini daha güvende hissettikleri gözlenmiştir (Altshuler ve Poertner, 2002). Ayrıca kurum deneyimi boyunca aileden ayrı yaşamaya bağlı olarak kronik stres ve bozukluklarının görülebildiği fakat bir yetişkinle sıcak bir iletişimin devam ediyor olmasının ya da bir yetişkinle uyumlu, tutarlı bir ilişkinin genellikle olumsuz sonuçları iyileştirdiği çalışmalarla ortaya konmuştur (MacFarlane, Bellissimo, Norman, 1995). Mevcut çalışmada da 28 anne ya da babadan kurum deneyimi sırasında 16’sının annesi ile 11’inin ise babası ile görüşmeye devam ettikleri bilgisine ulaşılmıştır. Çalışmada, kurumda büyüyen anne ya da babaların belli bir iş sahibi olmaları, büyük çoğunluğunun (% 85,7) evliliğinin devam ediyor olması, geniş bir arkadaş ortamının olması strese karşı kendilerini koruyabilmelerinin göstergeleridir. Çalışmadaki bir baba, 6 yaşına kadar ailesi

yanında kalmış, babaannesinde anne sevgisini tatmış, yuva deneyimi sırasında yaz aylarında evine arada bir gitmesine izin verilmiş ve yüksek öğrenimini başarıyla tamamlamış bir yetişkindir. Bir diğer baba da, yuvada sadece 1 yıl kalmıştır. Babasının vefatı üzerine yurttan müdür olan babasının arkadaşı kendisini yuvaya yerleştirmiştir. Çok kısa süre yuvada kaldıktan eğitimini de bitirdikten sonra iyi bir işe yerleştirilmiştir. Diğer anne babalar gibi bir başka anne de yuva deneyimi sonrası kendisine çok büyük destek olan ve annem dediği bir tanıdığı vardır. Anne gibi gördüğü bu hanımın hayatındaki önemini şu sözlerle özetlemiştir, “*A. abla kusurumu hiç ön plana çıkarmadı. Olumsuz yanlarımı dipnot gibi geçiştirdi. Her zaman değerli olduğumu hissettirdi. O benim en büyük talihim*” Bir baba da şu anda kendisini güçlü kılan nedeni şu şekilde ifade etmiştir, “*Annem şu anda bakılmaya muhtaç yaşlı biri olduğu için eskisi gibi bize hayat dersleri veremiyor. Yine de onun varlığı bize ayrı bir güç veriyor. Hayatla verdiğimiz mücadele, yaşama olan bağlılığımızı güçlendirdi. Annemin bizim iyiliğimizi isteyen hayattaki tek insan olduğunu düşünüyorum. İnsanın bir annesinin olması çok anlam veriyor insana. Annelerin kutsal olduğunu düşünüyorum*”. Çalışmaya katılan bir anne de hiçbir zaman umutsuz olmadığını, hep bir umutla yaşadığını, kendisi gibi anne babasız büyüyen eşi ile birbirlerine çok büyük destek olduklarını belirtmiştir. Bu aldığı desteği de “*Evlendikten sonra eşimle birbirimize sıkı sıkıya sarıldık*” şeklinde ifade etmiştir. Tüm bu faktörlerin kurum deneyimi yaşayan yetişkinler için birer koruyucu faktör olduğu söylenebilir.

Kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin yaşamlarında karşılaştıkları travmatik olaylara ilişkin bilgiler değerlendirildiğinde, kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin travmatik yaşam olaylarının içerikleri açısından aralarında

anlamalı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Ortalamalar da beklendiği üzere kurum deneyimi olan yetişkinlerin daha fazla travmatik olaya (fiziksel saldırı, sevilen birinin ani kaybı, ani ve ciddi hastalığı, sevilen birinden ani beklenmeyen şekilde ayrılma) maruz kaldıklarına işaret etmektedir. Travmatik bir olaya maruz kalmak hemen her insan için kaçınılmazdır; fakat bu gibi deneyimler kuruma verilmiş olan kişilerde daha fazla görülmektedir. Hemen herkesin başına gelebilecek anne baba ya da kardeş ya da üçünün birden kaybının yanı sıra kurum bakımındaki bireyler için oldukça yapılandırılmış, otoriter bir disiplin ve merkeziyetçi bir yönetim tarzının olduğu, çocukların yakın, sıcak ve süreklilik gösteren, bakım veren bir yetişkin ilişkisinden yoksun olduğu bir ortamda büyümek zorunda da olmaları yaşanan travmanın etkisini arttırmaktadır (Wolf ve Fesseha, 1999). Mevcut çalışma sırasında ailelerle yapılan görüşmelerden de elde edilen bilgiler doğrultusunda bu kişiler kurumlarda fazlasıyla şiddete de maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Çalışmaya katılmış olan bir baba kurum deneyimi sırasındaki yaşadıklarını şu cümleyle kısaca özetlemeye çalışmıştır, *“Yurttayken yediğim dayakları saysanız Ankara’dan Burdur’a yol olurdu”*.

IV. 1. 7. Kurum Deneyimi Olan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri ile Çocuklarının ve Kendilerinin Duygusal ve Davranışsal Sorunları Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Mevcut çalışmada, kurum deneyimi olan anne ya da babaların nasıl bir bağlanma biçimi geliştirdikleri ile hem kendi duygusal ve davranışsal sorunları hem de çocuklarının sorun davranışları arasındaki ilişkileri belirlemek için uygulanan korelasyon analizi sonucunda, ebeveynlerin kaçınan bağlanma biçimleri ile çocuğun

“Sosyal İçedönüklük/Depresyon” ve “Somatik Yakınmalar” sorun davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğu; ebeveynlerin kaygılı bağlanma biçimi ile de çocuğun “Somatik Yakınmalar” sorun davranışı arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Mevcut çalışmada kaçınan bağlanma biçimi geliştirmiş kurum deneyimi olan ebeveynlerin çocuklarında sosyal olarak içedönük davranışlar ve somatik yakınmalar olduğu dikkati çekmiştir. Çalışmamızdaki ebeveynlerden biri 6 yaşındaki oğlunu kliniğimize mide bulantısı şikayeti ile getirmiştir. Yapılan tıbbi incelemeler sonucunda herhangi bir fiziksel bulguya rastlanmayan çocuğun tedavisi kliniğimizde devam etmektedir ve mide bulantısı belirtilerinde azalma olmuştur. Bir diğer ailede ise yapılan değerlendirmeler sonucunda 3. sınıftaki erkek çocukta özgül öğrenme güçlüğü bulgularına rastlanmış ve eğitsel tedavi amaçlı gruplara getirilmesi vurgulanmıştır. Önemle verilen bu öneriye rağmen bir iki hafta geldikten sonra anne, oğlunu gruplara getirmekten vazgeçmiştir. Katıldıkları günlerde ise gruba gecikmeli gelmiş olmalarından dolayı oğlunun gruptaki diğer çocuklarla kaynaşması güçleşmiştir. Bunun dışında oğlu ile yapılan görüşmeler sırasında oyun oynamayı çok sevdiğini fakat dışarı çıkıp oynamadığını belirtmiştir. Çünkü annenin verdiği bilgilere göre, oğlu diğer çocuklarla anlaşamamakta, uygun ilişki ve etkileşim kurmakta zorlanmaktadır.

Kaçınan bağlanma biçimi ile yetişkin sorun davranışları arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ise sorun davranışlarından sadece “Somatik Yakınmalar” arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Kaçınan bağlanma geliştiren bireyler, hem kendi hem de çocuklarının sorunlarının farkında değildirler. Güvenli bağlanan ve destek aramakta zorlanmayan kişilerin tam tersine, kaçınan bağlanma gösterenler

sorunlarla nasıl baş edeceklerini bilmemekte, sorunları kendi içlerinde yaşamakta, sorunlarından kaçmakta ya da yokmuş gibi davranmaktadırlar (Anafarta, 2007). Bu durum da sorunlarının bedensel yakınmalarla kendini belli etmesine neden olmaktadır. Mevcut çalışmada da kurum deneyimi olan 11 babanın 4'ü; 17 annenin de 4' ünün çocuklarındaki yakınmaları nedeniyle kliniğimize başvurmaları sağlanmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda bu 8 ebeveynin 3'ünde majör depresyon bulguları saptanmış ve yetişkin kliniğine yönlendirilmiştir. Aileler genelde, çalışmaya katılmadan önce çocuklarının ve kendi sorunlarının farkında olmadıklarını, çalışma için kendileri ile görüşülmesi sonucunda yardım almak istediklerini belirtmişlerdir.

IV. 1. 8. Kurum Deneyimi Olan Ebeveynlerin Bağlanma Biçimleri ile Anababalık Stilleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Çalışmada bağlanma biçimleri ve ebeveynlerin kullandıkları anababalık stilleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına da bakılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda, kurum deneyimi olan yetişkinlerin anababalık stilleri ve bağlanma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı dikkati çekmiştir. Elde edilen bu sonuç, yayınlardaki araştırmalarla da desteklenmektedir. Çalışmalar, güvenli bağlanma geliştirmiş ebeveyne benzer olarak, demokratik ebeveynin de çocuğunun ihtiyaçlarına karşı duyarlı olduğuna ve cezalandırıcı bir disiplin kullanmadığına; benzer bir biçimde kaçınan bağlanma özellikleri ile yetkeci anababalık stili arasında da bir benzerlik olduğuna işaret etmektedir (Baumrind, 1967; akt. Neal, Jennifer, Frick-Horbury ve Dona, 2001). Mevcut çalışmada da bağlanma davranışı ve

anababalık stili arasında anlamlı bir farklılık çıkmaması beklenen bir sonuçtur. Ebeveynler kaçınan bağlanma geliştirmiş olmalarına rağmen, çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlar yetkeci anababalık stiline tam tersine kabul edici ve ilgilidir.

IV. 1. 9. Kurum Deneyimi Olan ve Kurum Deneyimi Olmayan Anne Babaların ve Çocuklarının Sorun Davranışları, Bağlanma Biçimleri ve Anababalık Stilleri Arasındaki Grup İçi Korelasyon Sonuçları

Kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin kendi içlerinde de sorun davranışlar açısından bağlanma biçimleri ve anababalık stilleri ile arasındaki korelasyonlara bakılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda, kurum deneyimi olan ebeveynlerin sorun davranışlarından “Somatik Yakınmalar” ile bağlanma biçimlerinden “Kaçınan Bağlanma” arasında, “Düşünce Sorunları” ile anababalık stillerinden “Kabul/İlgi” arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Kurum deneyimi olan yetişkinlerin çocuklarının sorun davranışları ile ebeveynlerin bağlanma biçimleri ve anababalık stilleri karşılaştırıldığında ise “Kaçınan Bağlanma” ile “Sosyal İçedönüklük/Depresyon” ve “Somatik Yakınmalar” arasında; “Kaygılı Bağlanma” ile çocuğun “Somatik Yakınmalar” sorun davranışı arasında pozitif bir ilişki vardır. Ayrıca anababalık stillerinden “Kabul/İlgi” ile sorun davranışlarından “Düşünce Sorunları” arasında negatif bir ilişki olduğu da saptanmıştır.

Kurum deneyimi olmayan yetişkinler ve çocukları incelendiğinde, kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin sorun alanları ile “Kaçınan Bağlanma” arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanırken,. “Kaygılı Bağlanma” ile sorun alanlarından “Dalıcı Olmak” dışındaki tüm diğer sorun alanları arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Yayınlarla bakıldığında mevcut çalışma ile benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Egeland ve Erickson (1999) kaygılı bağlanma örüntüsünün, daha sonraki duygusal ve davranışsal sorunların ortaya çıkması ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Anababalık stilleri ile yetişkinlerin sorun davranışları arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin çocuklarının sorun davranışları ile ebeveynlerin bağlanma biçimleri arasında da anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur. Anababalık stillerinden “Kabul/İlgi” ile çocukların sorun davranışlarından “Sosyal İçedönüklük/Depresyon”, “Dikkat Sorunları”, “Kurallara Karşı Gelme” ve “Dışayönelim” arasında anlamlı ve ters yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuç, çocuklarına karşı kabul edici, sevgi dolu ve ilgili anne babaların çocuklarının daha dışadönük olduğuna, dikkat sorunları, kurallara karşı gelme davranışı görülmediğine işaret etmektedir. Yapılan çalışmalar da, anne babaları yüksek düzeyde kabul edici ve ilgili olan çocukların daha güvenli, mutlu ve zihinsel yönden daha sağlıklı olduklarına dikkati çekmektedir (Rothbaum ve Weisz, 1994). Parish, Thomas, McCluskey ve James (1992), Coopersmith (1967), Baumrind (1977) ve Brody ve Schaefer (1982)’nin sıcak ve sevgi dolu anne babaların çocuklarının özsaygılarının daha yüksek olduğuna ilişkin bulgularından bahsetmektedir. Kabul

edici, ilgili tutumların, çocukların davranış problemleri ile daha az ilişkili olduğu da araştırmalarda gözlenmiştir (Querido, Warner ve Eyberg, 2002).

IV. 2. Sınırlılıklar

Bu çalışma, küçük bir örneklem grubu üzerinde yapılmıştır. Örneklem, evli, 6-18 yaş arası çocuklu, orta sosyo ekonomik düzeyi ve devlet memuriyetinde çalışan kesimi temsil etmektedir. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar, örneklem sınırları içerisinde ele alınmalı ve kurumda büyüyen tüm bireylere genellenmemelidir. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı, örnekleme ulaşma aşamasında bireylere verilen seminerlerdir. Verilerin seminerden hemen önce toplanmış olması olumlu yanlılık etkisine yol açmış olabilir. Ayrıca örnekleme ulaşma aşamasında “*kartopu örneklem yöntemi*” nden yararlanılmıştır. Bu da örneklem grubunun birbirine benzer olma ihtimaline yol açmış olabilmektedir. Çalışmada çok sayıda ölçek kullanılması da elde edilen verilerin güvenilirliğini düşürmüş olabilmektedir. Çalışmada doğrudan bağlanma ölçümünü alan bir ölçek kullanılmamıştır. Altta yatan klinik içsel modeller ölçülememiştir. Çalışmanın sınırlılıklarına rağmen en güçlü yanlarından biri, bilgilerin anne-baba, öğretmen ve çocuk gibi çoklu bilgi kaynaklarından elde edilmiş olmasıdır. Böylece tek bir yetişkinin çocuk için vereceği yanıtların yanlılık düzeyi en aza indirgenmeye çalışılmıştır. Çalışmada, kurum deneyimi olan yetişkinlerin bağlanma biçimleri, anababalık stilleri, stres belirti düzeylerine de bakılmış ve ayrıntılı sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yurt dışında ve Türkiye’de kurum deneyimi olan yetişkinlerin çocuklarına yönelik çalışmanın hemen hemen hiç olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışma

bu konuda bir başlangıç çalışması olarak sonraki çalışmalara yol gösterici ve yayınlara önemli bir katkı sağlayacak niteliktedir.

IV. 3. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, kurum deneyimi olan yetişkinlerin çocuklarının davranışsal ve duygusal anlamda çeşitli sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Anne ya da babalardan çocukları ile ilgili olarak elde edilen bilgiler değerlendirildiğinde, kurum deneyimi olan yetişkinlerin çocuklarının “Kurallara Karşı Gelme” ve “Dışa Yönelim” sorun alanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kurum deneyimi olan yetişkinlerin de çocukluklarında sergiledikleri kurallara karşı gelme davranışları, kendi çocuklarının da bu gibi davranışları sergilemesine zemin hazırlayabilmektedir.

Bu çalışma, kurum deneyimi olan yetişkinlerin çocuklarının ruhsal sorunlarını ele alan ve elde edilen bilgiler doğrultusunda önemli betimsel sonuçlar veren güçlü bir araştırmadır. Çalışmanın düşük ve üst sosyoekonomik düzeyi temsil eden, herhangi bir işte çalışmayan ve çocuğu olup da 6 yaş altında olan bireylerin de yer aldığı daha büyük bir örneklem grubunda yinelenmesi, kurum deneyimi olan ebeveynin çocuğunun/çocuklarının ruh sağlığına ilişkin daha ayrıntılı bilgi verecektir.

Bu çalışma aynı zamanda kurum deneyimi olan yetişkinlerin bağlanma biçimlerine, anababalık stillerine ve stres belirti düzeylerine yönelik bir analizi de içermektedir. Mevcut çalışmada kurum deneyimi olan yetişkinlerin daha çok kaçınan bağlanma geliştirdiklerine, çocuklarına karşı daha kabul edici, ilgili, sevgi dolu

tutumlar sergilediklerine ve stres belirti düzeylerinin biyolojik ailesi yanında büyüyen yetişkinlerden farklı olmadığına yönelik elde edilen bilgiler, bu konuda daha geniş örneklem kullanılarak yapılacak araştırmalara önemli bir bilgi sağlayacaktır.

Çalışmalar güvensiz bağlanmanın özellikle sosyal destek alma davranışı ile negatif yönde ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Sosyal destek alma konusunda çekimser olmalarının yanı sıra bu kişilerin algıladıkları sosyal destek düzeyinin de düşük olduğu çalışmalarla desteklenmiştir (Collins, 1996; Sarason ve ark., 1991; akt. Anafarta, 2007). Mevcut çalışmada zamanın sınırlı olması nedeniyle katılımcılara sosyal destek sistemleri ve başa çıkma becerileri ile ilgili testler verilememiştir. Gelecekte yapılacak çalışmalarla bu eksiğin doldurulması literatüre önemli katkılarda bulunacaktır.

Gözlem ve görüşme sırasında, duygusal açıdan yoksunluk, sevgi eksikliği ve empati kurmadaki güçlük yetişkinlerin çoğu tarafından vurgulanmış ve ayrıca gözlenmiştir. Vakalardan biri şu şekilde bir ifade kullanmıştır, “*sevgi alamadığım için sevgi vermekte zorlanıyorum*”. Bu nedenle gelecek araştırmalarda empati ve duygularla ilgili daha ayrıntılı değerlendirmeler yapılması uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

Achenbach, T. M. (1991a) Manual for the Child Behavior Checklist/4–18 and 1991 Profile. University of Vermont, Department of Psychiatry. Burlington, VT.

Achenbach, T. M. (1991b) Manual for The Teacher's Report Form and 1991 Profile. University of Vermont, Department of Psychiatry, Burlington VT.

Achenbach, T. M. (1991c) Manual for The Youth Self-Report and 1991 Profile. University of Vermont, Department of Psychiatry, Burlington VT.

Achenbach, T. M. ve Rescorla, L. A. (2001) Manual for the ASEBA School-Age Forms & Profiles. Burlington, VT: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, and Families

Achenbach, T. M. ve Rescorla, L. A. (2003). Manual for the ASEBA Adult Forms & Profiles. Burlington, VT: University of Vermont, Research Center for Children, Youth & Families.

Ahmad, A., Qahar, J., Siddiq, A., Majeed, A., Rasheed, J., Jabar, F. ve Knorring, A. L. (2004). A 2-year Follow-up of Orphans' Competence, Socioemotional Problems and Post-traumatic Stress Symptoms in Traditional Foster Care and Orphanages in Iraqi Kurdistan. *Child: Care, Health & Development*. 31(2), 203-215.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼ (2004). Aile şurası Komisyon Raporları.

Ainsworth, M.D.S. (1979). Attachment as Related to Mother-Infant Interaction. J. S. Rosenblatt, R.A., Hinde, C., Beer ve Busnel (ed.) içinde, *Advances in the study of behavior*. New York: Academic Pres.

Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachments Beyond Infancy. *American Psychologist*, 44, 709-716

Ajdukovic, M. ve Ajdukovic, D. (1993). Psychological Well Being of Refugee Children. *Child Abuse & Neglect*. 17, 843-854.

Altshuler, S. ve Poertner, J. (2002). The Child Health and Illness Profile-Adolescent Edition: Assessing Well-being in Group Homes and Institutions. *Child Welfare*, 81(3), 495-513.

Ames, E.W., Chisolm, K., Fisher, L., Morison, S.J., Thompson, J. ve Mainemer, H. (1997). *The development of Romanian orphanage children adopted to Canada*. Final report to the National Welfare Grants Program, Human Resources Development, Canada.

Anafarta, M. (2007). The Psychometric Qualities of the Knowledge of Secure Base Script-Prompt Word Outline Method: Multi-Sample Evaluation of the Validity and the Reliability. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Baldwin, Debora, R., McIntyre, Anne, Hardaway, Elizabeth, (2007). Perceived Parenting Styles on College Students' Optimism. *College Student Journal*, 41 (3).
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Başoğlu, M., Şalcıoğlu, E. ve Livanou, M. (2002). Traumatic Stress Responses in Earthquake Survivors in Turkey, *Journal of Traumatic Stress*, 15 (4), 269–276.
- Baumrind, D. (1967). Child Care Practices Antecedent Three Patterns of Preschool Behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75, 43-88.
- Block, J.H., Block, J.H. ve Gjerde, P.F. (1986). The Personality of Children Prior to Divorce: A Prospective Study. *Child Development*, 57, 827-840.
- Bohman, M. (1997). Nature and Nurture. Lessons from Swedish Adoption Surveys. *Adoption and Fostering*, 21,19-27.
- Bowlby, J. (1951). *Maternal Care and Mental Health*. Geneva: World Health Organization.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss*. (2nd ed.). New York: Basic Books.

- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss. Separation, Anxiety and Anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss: Sadness and Depression*. New York: BasicBooks.
- Bowlby, J. (1988). *A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development*. New York: Basic Books
- Brenner, V. ve Fox, R.A. (1998). Parental Discipline and Behavior Problems in Young Children. *The Journal of Genetic Psychology*. 159 (2), 251-256.
- Bretherton, I. (1990). Communication Patterns, Internal Working Models, and the Intergenerational Transmission of Attachment Relationships. *Infant Mental Health*, 11(3), 237-252.
- Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*. 28, 759-775.
- Browne, K.D. ve Lynch, M.A. (1999). The Experiences of Children in Public Care. *Child Abuse Review*. 8, 353-356.
- Burns, B. R. (1982). *Self-Concept Development and Education*. Great Britain: Dorset Pres.
- Bush, M. (1980). Institutions for Dependent and Neglected Children: Therapeutic Option of Choice or Last Resort. *American Journal of Orthopsychiatry*, 50(2), 239-255.

- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum*. 7. Baskı. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Caliso, J.A. ve Milner, J.S. (1992). Childhood History of Abuse and Child Abuse Screening. *Child Abuse & Neglect*, 16, 647-659.
- Carranza, L.V. ve Kilmann, P.R. (2000). Links Between Perceived Characteristics and Attachment Variables For Young Women and Intact Families. *Adolescence*, 35.
- Carter, D. ve Welch, D. (1981). Parenting Styles and Children's Behavior. *Family Relations*, 30, 191-195.
- Cheung, Sin Yi, Heath ve Anthony. (1994). After Care: The Education and Occupation of Adults Who Have Been in Care. *Oxford Review of Education*, 20 (3).
- Collins, N. ve Read, S., (1990). Adult Attachment, Working Models, and Relationship Quality in Dating Couples, *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 644-663
- Colton, M. (1992). Carers of Children: A Comparative Study of the Practices of Residential and Foster Carers. *Children & Society*, 6(1), 25-37.)
- Çavuşoğlu, T. (2004). *Kazım Karabekir ve Savaş Çocukları. Sosyal Hizmet Sempozyumu: Türkiye'de Sosyal Hizmet Uygulamaları İhtiyaç ve Sorunlar*. Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü, Bildiri Özetleri, Alanya: 38.

- Çelen, N. (1999). *Öğrenme Psikolojisi*. 1. baskı. İmge Kitabevi Yayınları.
- Çiftçi, O. (1991). Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü. *Aile ve Toplum*, 2(1).
- Daud, A., Skoglund, E., Rydelius, P. A. (2005). Children in Families of Torture Victims: Transgenerational Transmission of Parents' Traumatic Experiences to Their Children. *Int J Soc Welfare*, 14, 23–32.
- Douglas, J. (1998). Therapy for Parents of Difficult Pre-school Children. P. Graham (ed.) içinde, *Cognitive Behavior Therapy for Children and Families*. Cambridge University Press.
- Dent, R. J. ve Cameron, R.J.S. (2003). Developing Resilience in Children Who are in Public Care: the Educational Psychology Perspective, *Educational Psychology in Practice*, 19 (1), 4-19.
- Dowdney, L., Wilson, R., Maughan, B., Allerton, M., Schofield, P. ve Skuse, D.(1999). Psychological Disturbance and Service Provision in Parentally Bereaved Children: Prospective Case-Control Study. *British Medical Journal*, 319.
- Dowdney, L. (2000). Childhood Bereavement Following Parental Death. *Journal of child psychology and psychiatry*, 41 (7): 819-830.

- Dümenci, L., Erol, N., Achenbach, T. M. ve Simsek, Z. (2004). Measurement Structure of the Turkish Translation of the Child Behavior Checklist Using Confirmatory Factor Analytic Approaches to Validation of Syndromal Constructs. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32(3), 337–342.
- Egeland, B.ve Erickson, M. F. (1999). Attachment Theory and Research. *Zero to Three Journal*.
- Ekşi, A. (2004). Koruma altında çocuklar; Dünyada Beş Kıtanın Çeşitli Ülkelerinden Örnekler- Koruma Altındaki Çocuklar. R. Uslu (ed.) içinde, *Koruma Altındaki Çocuklar*, Ankara Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları. Yayın no: IX. Ankara Üniversitesi Basımevi, 9-24.
- Erol, N. (2004). Yuvalar Sorunun mu Yoksa Çözümün mü Parçası? R. Uslu (ed.) içinde *Koruma Altındaki Çocuklar*, Ankara Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları. Yayın no: IX. Ankara Üniversitesi Basımevi, 33-140.
- Erol, N., Arslan, B. L. ve Akçakın, M. (1995). The Adaptation and Standardization of the Child Behavior Checklist Among 6-18 Year-Old Turkish Children. J Sergeant (ed.) içinde, Eunethydis: *European Approaches to Hyperkinetic Disorder*. Zurich: Fotoratar. 97–113.

- Erol, N. ve Şimşek, Z. (2000). Mental Health of Turkish Children: Behavioral and Emotional Problems Reported by Parents, Teachers and Adolescents. N. Singh, J P Leung, A N Singh (ed.) içinde, *International Perspectives on Child and Adolescent Mental Health*, Elsevier Science Ltd; 223–247.
- Erol, N. ve Şimşek, Z. (2007). Korunma gereksinimi Olan Çocuklar, Kurum Bakımı ve Koruyucu Aile Sistemi. A. Aysev ve Y. I. Taner (ed.) içinde, *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Hastalıkları*. 1. basım. İstanbul.
- Farmer, E. ve Pullock, S. (1998) *Sexually Abused and Abusing Children in Substitute Care*. John Wiley, Sons, Chichester
- Feeney, J. ve Noller, P. (1990). Attachment Styles as a Predictor of Adult Romantic Relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58 (2), 281-291
- Fiş, N. ve Berkem, M. (2005). Kayıp Yaşayan Çocuk ve Ergenlerin Davranışsal Özellikleri. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(1):19-23
- Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Leigh, T., Kennedy, R., Mattoon, G. ve Target, M. (1995). Attachment, the Reflective Self, and Borderline States. S. Goldberg, R. Muir, ve J. Kerr (ed.) içinde, *Attachment Theory: Social Developmental, and Clinical Perspectives*. Hillsdale, NJ: Academic Press.

Fonagy, P., Target, M., Steele, M., Steele, H., Leigh, T., Levinson, A. ve Kennedy, R. (1997). Crime and Attachment: Morality, Disruptive Behavior, Borderline Personality, Crime and Their Relationships to Security of Attachment. L. Atkinson ve K. Zucker (ed.) içinde, *Attachment and Psychopathology*. New York: Guilford Pres.

Frank, D.A., Klass, P.E., Earls, F. ve Eisenberg, L. (1996). Infants and Young Children in Orphanages: One View From Pediatrics and Child Psychiatry. *Pediatrics*. 97(4), 569-578.

Garland, A. F., Hough, R. L., McCabe, K. M., Yeh, M., Wood, P. A. ve Aarons, G. A. (2001). Prevalence Psychiatric Disorders in Youths Across Five Sectors of Care . *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 40, 409-418.

Garg, R., Levin, E., Urajnik, D., ve Kauppi, C. (2005). Parenting Style and Academic Achievement for East Indian and Canadian Adolescents. *Journal of Comparative Family Studies*. 653-661

Goldfarb, W. (1943). The Effects of Early Institutional Care on Adolescent Personality . *Journal of Experimental Education*, 12, 106-129.

Goldfarb, W. (1945). Psychological Privation in Infancy and Subsequent Adjustment. *The American Journal of Orthopsychiatry*. 15, 247-250.

Griffin, D. ve Bartholomew, K. (1994). Models of the Self and Other: Fundamental Dimensions Underlying Measures of Adult Attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 430-445.

- Gökçe, F. S. (2006). Depresyon Tanısı Alan Annelerin Çocukları ve Ailelerine Yönelik “Aileyi Güçlendirici Destek Programı”. Ankara Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Güngör, D. (2000). Bağlanma Stillerinin ve Zihinsel Modellerin Kuşaklararası Aktarımında Anababalık Stillerinin Rolü. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Doktora Tezi.
- Güvenir, T. (2007). Bağlanma Kuramı. A. Aysev ve Y. I. Taner (ed.) içinde, *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Hastalıkları*. 1. basım. İstanbul.
- Harvard Mental Health Letter (2007). Separation Anxiety. 23 (7).
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.
- Herman, D. B., Susser, E. S. ve Struening, E. L. (1994). Childhood Out-of-Home Care and Current Depressive Symptoms among Homeless Adults. *American Journal of Public Health*. 84(11).
- Hodges, J. ve Tizard, B. (1989). Social and Family Relationship of Ex-institutional Adolescents. *J. Child Psychol Psychiatry*. 3, 77-97.
- Hodges, J. ve Tizard, B. (1989). IQ and Behavioral Adjustment of Ex-institutional Adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 30(1), 53-75.

Hortaçsu, N., Cesur, S. ve Oral, A. (1993). Relationships Between Depression and Attachment Styles in Parent and Institution-Reared Turkish Children. *The Journal of Genetic Psychology*, 154, 329-337.

Hughes, D.A. (1997). Facilitating Developmental Attachment. The Road to Emotional Recovery and Behavioral Change in Foster and Adopted Children. London. Jason Aronson Inc.

Ivanova, M.Y., Achenbach, T.M., Rescorla, L.A., Dümenci, L., Almqvist, F., Bilenberg, N., Bird, H., Broberg, A.G., Dobrean, A., Döpfner, M., Erol, N. ve arkadaşları. (2007). The Generalizability of the Youth Self-Report Syndrome Structure in 23 Societies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75(5), 729-738.

Ivanova, M.Y., Achenbach, T.M., Rescorla, L.A., Dümenci, L., Almqvist, F., Weintraub, S., Chen, W.J., Dobrean, A., Döpfner, M., Erol, N. ve arkadaşları. (2007). Testing the 8-Syndrome Structure of the Child Behavior Checklist in 30 Societies. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36(3), 405-417.

Ivanova, M.Y., Achenbach, T.M., Rescorla, L.A., Dümenci, L., Almqvist, F., Bathiche, M., Bilenberg, N., Bird, H., Domuta, A., Erol, N. ve arkadaşları. (2007). Testing the Teacher's Report Form Syndromes in 20 Societies. *School Psychology Review*, 36(3), 468-483.

- İmamoğlu, S. ve İmamoğlu, E. O. (2006). Relationship Between General and Context-Specific Attachment Orientations in a Turkish Sample. *The Journal of Social Psychology, 146* (3), 261-274.
- Jackson, S. ve Martin, P.Y. (1998). Surviving the Care System: Education and Resilience. *Journal of Adolescence, 21*, 569-583.
- Johnson, D.E. ve Dole, K. (1999). International Adoptions: Implications for Early Intervention. *Infants and Young Children, 11*(4), 34-45.
- Kırcaali-İftar, G. (2005). How do Turkish Mothers Discipline Children? An Analysis from a Behavioural Perspective. *Child: Health and Development, 31*(2), 193-201.
- Klass, D. ve Marwitt, S. S (1988). Towards a Model of Parental Grief. *Omega, 19*, 31-50.
- Koşar, N. (1989). *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- Koşar, N. (1992). *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- Leman, P.J. (2005). Authority and Moral Reasons: Parenting Style and Children's Perceptions of Adult Rule Justifications. *International Journal of Behavioral Development, 29*(4), 265-270.

- Lieberman, A.F., Silverman, R. ve Pawl, J.H. (2000). Infant-Parent Psychotherapy: Core Concepts and Current Approaches. C. H. Zeanah (ed.) içinde, *Handbook of Infant Mental Health*. NewYork, Guilford Press.
- MacLean, K. (2003). The Impact of Institutionalization on Child Development. *Development and Psychopathology*, 5, 853-884.
- MacFarlane, A.H., Bellissimo, A. ve Norman, G.R. (1995). Family Structure, Family Functioning and Adolescent Well-being: the Transcendent Influence of Parental Style. *J Child Psychol Psychiatry*, 36, 847–864
- Marjoribanks, K. (2005). Family Environments and Children's Outcomes. *Educational Psychology*, 25 (6), 647-657.
- McCann, J.B., James, A., Wilson, S. ve Dunn, G. (1996). Prevalence of Psychiatric Disorders in Young People in the Care System. *British Medical Journal*, 313, 1529-1530.
- McCall, J. (2007). Research on the Psychological Effects of Orphanage Care: A Critical Review. Bu makale yayınlanma aşamasında olan “Rethinking Orphanages for the 21st Century” adlı kitabın bir bölümüdür
- McKenzie, R. B. (2007). Orphanage Alumni: How They Have Done and How They Evaluate Their Experience. Bu makale yayınlanma aşamasında olan “Rethinking Orphanages for the 21st Century” adlı kitabın bir bölümüdür.

- Mikulincer, M. (1998). Adult Attachment Style and Affect Regulation: Strategic Variations in Self-appraisals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75 (2), 420-435
- Neal, Jennifer, Frick-Horbury ve Dona, (2001). The Effects of Parenting Styles and Childhood Attachment Patterns on Intimate Relationships. *Journal of Instructional Psychology*, 28 (3).
- Nunno, M.A. (1992). *Factors Contributing to Abuse and Neglect in Out-of-home Settings*. Paper presented at NSPCC Conference on the Institutional Abuse of Children, London.
- O'Connor, T.G., Rutter, M., and the English and Romanian Adoptees (ERA) Study Team. (2000). Attachment Disorder Behavior Following Early Severe Deprivation: Extension and Longitudinal Follow-up. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39, 703-712.
- Ognibene, T.C. ve Collins, N.L. (1998). Adult Attachment Styles, Perceived Social Support and Coping Strategies. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15 (3), 323-345.
- Öntaş, Ö. (1998). *Kurum Bakımı Deneyimi Olan Genç Yetişkinlerin Sosyal Destek Sistemleri ve Ruh Sağlığı Durumları*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Özmert, E. N. (2006). Erken Çocukluk Gelişiminin Desteklenmesi-III: Aile. *Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 49 (3). s. 256-273.

- Parish, Thomas, J., McCluskey ve James, J. (1992). The Relationship Between Parenting Styles and Young Adults' Self Concepts and Evaluations of. *Adolescence*, 27, 108.
- Peluso, Paul, R., Peluso, Jennifer, P., White, JoAnna, F., Kern ve Roy, M. (2004). A Comparison of Attachment Theory and Individual Psychology: A Review of the Literature., *Journal of Counseling & Development*, 82 (2).
- Perry, J. C., Sigal, J. J., Boucher, S., Pare, N. ve Ouimet, M. C. (2005a). Personal Strengths and Traumatic Experiences among Institutionalized Children—Les enfants de Duplessis (Duplessis' children): I. Early experiences. *Journal of Nervous and Mental Disorders*, 193, 777-782 .
- Perry, J. C., Sigal, J. J., Boucher, S., Pare, N., Ouimet, M. C., Normand, J. ve Henry, M. (2005b). Personal Strengths and Traumatic Experiences among Institutionalized Children—Les enfants de Duplessis (Duplessis' children): 11. Adaptation in adult life. *Journal of Nervous and Mental Disorders*, 193, 783-789.
- Perry, J. C., Sigal, J. J., Boucher, S. ve Pare, N. (2006). Seven Institutionalized Children and Their Adaptation in Late Adulthood: The Children of Duplesis. *Psychiatry*, 69 (4), 283-301.
- Pielage, S.B., Luteijn, F. ve Arrindell, W.A. (2005). Adult Attachment, Intimacy and Psychological Distress in a Clinical and Community Sample. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 12, 455-464.

- Provence, S. ve Lipton, R. (1962). *Infants in Institutions*. International University Pres: England.
- Querido, J.G. Warner, T.D. ve Eyberg, S.M. (2002). Parenting Styles and Child Behavior in African American Families of Preschool Children. *The Journal of Child Clinical Psychology*, 31 (2), 272-277.
- Quinton, D., Rutter, M. ve Liddle, C. (1994). Institutional Rearing, Parenting Difficulties and Marital Support. *Psychological Medicine*, 14, 107-124.
- Quinton, D. (1987). The Consequences of Care: Adult Outcomes from Institutional Rearing. *Maladjustment and Therapeutic Education*, 5(2).
- Rindfleisch, N. ve Rabb, J. (1984). Dilemmas in Planning for the Protection of Children and Youths in Residential Facilities. *Child Welfare*, 63, 205-215.
- Robertson, J. ve Bowlby, J. (1952). *Responses of Young Children to Separation from Their Mothers*. Courier of the International Children's Centre, Paris, II, 131-140.
- Roisman, G.I., Holland, A., Fortuna, K., Fraley, R.C., Clausell, E. ve Clarke, A. (2007). The Adult Attachment Interview and Self-Reports of Attachment Style: An Emprical Rapprochement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(4), 678-697.
- Rosenfeld, A. A., Pilowski, D. J. ve Fine, P. (1997). Foster Care: an update. *J Am Acacd Child Adolesc Psychiatry*, 36, 448-457.

- Rothbaum, F. ve Weisz, J. R. (1994). Parental caregiving and child externalizing behavior in nonclinical samples: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 116, 55-74.
- Roy, P. ve Rutter, M. (2006). Institutional Care: Associations Between Inattention and Early Reading Performance. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47 (5), 480-487.
- Rushton, A. ve Minnis, H. (2002). Residential and Foster Family Care. In Rutter, M., Taylor, E. (ed.). *Child and Adolescent Psychiatry*, 359-369.
- Rutter, M. (1972). *Maternal Deprivation Reassessed*. London: Penguin.
- Saymaz, İ. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sigal, J. J., Perry, J. C, Rossignol, M. ve Ouimet, M. C. (2003). Unwanted Infants: Psychological and Physical Consequences of Inadequate Orphanage Care 50 Years Later. *American Journal of Orthopsychiatry*, 73, 3-12.
- Skinner, E., Johnson, S. ve Snyder, T. (2005). Six Dimensions of Parenting: A Motivational Model. *Parenting: Science and Practice*. 5 (2).
- Sloutsky, V.M. (1997). Institutional Care and Developmental Outcomes of 6 and 7 year old Children: A Contextualist Perspective. *International Journal of Behavioral Development*, 20(1), 131-151.

Smith. E. P. (1995). Bring Back Orphanages? What Policymakers of Today can Learn from the Past. *Child Welfare*, 74, 115-138.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK Genel Müdürlüğü) (2004).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK Genel Müdürlüğü) (2006).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK Genel Müdürlüğü) (2007).

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999a). Yetişkin Bağlanma Stili Ölçeklerinin Türk Örnekleme Üzerinde Psikometrik Değerlendirmesi ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14, 71-106.

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999b). Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-62.

Şimşek, Z. ve Erol, N. (2004). *Kurum Bakımının Ergen Ruh Sağlığına Etkisi. Sosyal Hizmet Sempozyumu: Türkiye’de Sosyal Hizmet Uygulamaları İhtiyaç ve Sorunlar*. Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü, Bildiri Özetleri, Alanya: 75.

- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D. ve Özcan, Ö. (2007). Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(4), 1-13.
- Tanrıöver, S. K. (2007). Anksiyete Bozuklukları ve Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu. A. Aysev ve Y. I. Taner (ed.) içinde, *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Hastalıkları*. 1. basım. İstanbul.
- Tatlıbal, C. (2004). Türkiye’de Korunma Altındaki Çocuklara Yönelik SHÇEK Uygulamaları. R. Uslu (ed.) içinde, *Koruma Altındaki Çocuklar*, Ankara Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları. Yayın no: IX. Ankara Üniversitesi Basımevi, 25-35.
- Tizard, B. ve Hodges, J. (1978). The Effect of Early Institutional Rearing on the Development of Eight Year Old Children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 19, 99-118.
- Travis, W.J. ve Combs-Orme, T. (2007). Resilient Parenting: Overcoming Poor Parental Bonding, *Social Work Research*, 31 (3).
- Üstüner, S. (2005). *Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Ruh Sağlığı*. Yayınlanmamış Disiplinler Arası Sosyal Psikiyatri Yüksek Lisans Tezi, , Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Üstüner, S., Erol, N. ve Şimşek, Z. (2005). Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Davranışsal ve Duygusal Sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 12 (3), 130-140.
- van Ijzendoorn, M. H. ve Bakermans-Kranenburg, M. J. (1997). Intergenerational transmission of attachment: A move to the Contextual Level. In L. Atkinson and K. J. Zucker (Eds.), *Attachment and psychopathology* (pp. 135-170). New York: The Guilford Press.
- Viner, R.M. ve Taylor, B. (2005). Adult Health and Social Outcomes Who Have Been in Public Care: Population-Based Study. *Pediatrics*, 115 (4), 894-899.
- Youngleson, M. (1973). The Need to Affiliate and Self-esteem in Institutionalized Children. *Journal of Personality and Social Psychology*, 26(2), 280-286.
- Yörükoğlu, A. (2004). Koruma Altındaki Çocuklar ve Hakları. R. Uslu (ed.) içinde, *Koruma Altındaki Çocuklar*, Ankara Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları. Yayın no: IX. Ankara Üniversitesi Basımevi, 1-3.
- Waters, H.S. ve Waters, E. (2006). The Attachment Working Models Concept: Among Other Things, We Build Script-like Representations of Secure Base Experiences. *Attachment and Human Development*, 8 (3), 185-197.
- Wenar, C. (1994). *Developmental Psychopathology: from Infancy through Adolescence*. (3rd. E.). New York: McGrawHill.

- Williams, J., Jackson, S., Maddocks, A. ve Cheung, W. Y. (2001). Case-control Study of the Health of those Looked After by Local Authorities. *Archives of Disease in Childhood*, 85(4), 280-285.
- Wolff, P.H. ve Fesseha, G. (1999). The Orphans of Eritrea: A Five-year Follow-up Study. *J Child Psychol Psychiatry*, 40 (8), 1231-1237.
- Zeanah, C. H. ve Larrieu, J. A.(1998). Intensive Intervention for Maltreated Infants and Toddlers in Foster Care. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 7(2).
- Zeanah, C. (2004). İhmal ve Yoksunluk İçindeki Çocuklara Yönelik Girişimler: Bebek Ruh Sağlığı Bakış Açısı. (çev. Runa Uslu). R. Uslu (ed.)içinde, *Koruma Altındaki Çocuklar*, Ankara Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları. Yayın no: IX. Ankara Üniversitesi Basımevi, 155-159.

ÖZET

Anne babadan ayrı, kurum bakımında büyümenin bebeklik, çocukluk ve ergenlik döneminde olumsuz etkilere yol açtığı araştırmalarla ortaya konmuştur. Ancak bu sonuçlar, çocuk ya da ergenlerin daha sonraki yaşamlarını nasıl etkilediği konusunda bilgi vermemektedir. Yurt deneyimi olan yetişkinlerin ruh sağlığına, stres düzeylerine, travmatik deneyimlerine, bağlanma ve anababalık stillerine ve bu bireylerin çocuklarının duygusal ve davranışsal sorunlarına ilişkin yapılmış araştırma hemen hemen hiç yoktur.

Bu çalışmanın iki temel amacı vardır: İlk amaç, kurum bakımı deneyimi olan anne ya da babaların çocuklarının, yeterlik alanları, davranış ve duygusal sorunlarının çoklu bilgi kaynakları ile değerlendirilmesi ve kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin çocuklarıyla karşılaştırılmasıdır. İkinci temel amaç ise, kurum bakımı deneyimi olan anne ya da babaların duygusal ve davranışsal sorunları, bağlanma stilleri, stres düzeyleri, travmatik deneyimleri ve anababalık stillerinin kurum deneyimi olmayan yetişkinlerle karşılaştırılması ve tüm bu özelliklerin birbirleriyle olan ilişkilerinin belirlenmesidir. Çalışmanın örneklemini, geçmişinde kurum deneyimi olan 28 yetişkin (17 anne, 11 baba) ve 6-18 yaşları arasındaki çocukları ile benzer özelliklere sahip kurum deneyimi olmayan 28 yetişkin (18 anne, 10 baba) ve 6-16 yaşları arasındaki çocukları oluşturmuştur.

Çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarını belirlemek üzere “6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği (CBCL/6-18)”, “6-18

Yaş Çocuk ve Gençler İçin Öğretmen Bilgi Formu (TRF/6-18)” ve *“11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR/11-18)”* kullanılmıştır. Yetişkinlerin duygusal ve davranışsal sorunları ise *“18-59 Yaş Yetişkinler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (YASR/18-59)”* ile belirlenmiştir. Stres belirti düzeylerini belirlemek için *“Travmatik Stres Belirtileri Ölçeği”* kullanılmıştır. Yetişkinlerin bağlanma biçimleri *“İlişki Ölçeği Anketi (İÖA)”*, anababalık stilleri ise *“Anababalık Stilleri Ölçeği”* ile değerlendirilmiştir. Ayrıca, kurum deneyimi olan yetişkinlerin geçmiş aile ilişki ve yaşantılarına ilişkin ayrıntılı bilgileri de içeren *“Kişisel Bilgi Formu”* geliştirilerek kullanılmıştır.

Çoklu kaynaklardan sağlanan veriler, kurum deneyimi olan ve olmayan anne ya da babaların çocuklarının yeterlik alanları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir. İki grup karşılaştırıldığında, anne baba bildirimlerine göre kurum deneyimi olan yetişkinlerin çocuklarının *“Kurallara Karşı Gelme”* ve *“Dışa Yönelim”* puanlarının kurum deneyimi olmayan yetişkinlerin çocuklarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin sorun davranışları arasında ise anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin bağlanma ve anababalık stilleri değerlendirildiğinde, her iki gruptaki yetişkinlerin kaçınan bağlanma geliştirdikleri ve kabul/ilgi anababalık stilini kullandıkları saptanmıştır. Stres belirti düzeyleri açısından da kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinler arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kurum deneyimi olan yetişkinlerin daha fazla travmatik yaşam olayı rapor ettikleri de saptanmıştır. Kaçınan bağlanma, kurum deneyimi olan ebeveynin çocuğunun *“Sosyal İçedönüklük/Depresyon”* ve *“Somatik Yakınmalar”* sorun davranışları ile;

yetişkin sorun davranışlarından ise “Somatik Yakınmalar” ile pozitif bir korelasyon göstermiştir. Kaçınan bağlanma ile ebeveynlerin ve çocuklarının sorun davranışları arasında ise anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Kaygılı bağlanma ile kurum deneyimi olan erişkinlerin sorun davranışları arasında anlamlı bir ilişki saptanmazken; çocuklarının sorun davranışlarından “Somatik Yakınmalar” ile anlamlı pozitif bir ilişki saptanmıştır. Kaygılı bağlanma ile kurum deneyimi olmayan ebeveynlerin sorun davranışlarından “Dalicı Olmak” dışında diğer sorun davranışlar ile anlamlı pozitif ilişki gösterdiği bulunmuştur. Kaygılı bağlanma ile kurum deneyimi olmayan ebeveynlerin çocuklarının sorun davranışları arasında da anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Anababalık stilleri ile sorun davranışlar arasındaki ilişkide ise “Kabul/İlgi” anababalık stili ile hem kurum deneyimi olan ebeveynlerin “Düşünce Sorunları” hem de çocuklarının “Düşünce Sorunları” sorun davranışı arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. “Kabul/İlgi” ile kurum deneyimi olmayan ebeveynlerin sorun davranışları arasında anlamlı bir ilişki saptanmazken; çocuklarının sorun davranışlarından “Sosyal İçedönüklük/Depresyon”, “Dikkat Sorunları”, “Kurallara Karşı Gelme” ve “Dışayönelim” arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Kurum deneyimi olan ve olmayan yetişkinlerin bağlanma biçimleri ile anababalık stilleri arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar, anne babadan yoksun büyümüş ve güvensiz bağlanma geliştirmiş olsalar da kurum deneyimi olan ebeveynlerin kurum sonrası dönemde anababalık rollerine uyum sağlamaya, çocukları için iyi bir anne baba modeli olmaya ve güvenli bir üs sağlamaya çalıştıklarını ortaya koymaktadır.

ABSTRACT

Although many studies demonstrated that growing up in an institution have negative outcome during childhood and adolescence, there isn't enough data to explain in what ways these children and adolescents are affected. To my knowledge, there is no study investigating institutionalized adults' mental health, stress levels, traumatic experience, attachment and parenting styles and their children's emotional and behavioral problems.

There are two aims of this study: the first aim is to evaluate the competency domains and emotional and behavioral problems of children whose mothers and fathers were raised in the institutions and to compare these data with non-institutionalized adults' children. The second aim is to compare the institutionalized parents' emotional and behavioral problems, attachment styles, stress level, traumatic experience and parenting styles with the non-institutionalized adults and to determine the relationships of these variables each other. The sample consisted of 28 adults who had institutional experience in the past and their children aged from 6 to 18 years and 28 non-institutionalized adults who have similar demographic characteristics with institutionalized adults and their children aged from 6 to 16 years.

Child Behavior Checklist CBCL (6-18), Teacher's Report Form TRF (6-18) and Youth Self Report YSR (11-18) were used in order to determine emotional and behavioral problems of children. Besides those tests Young Adult Self Report YASR

(18-59) was used in order to determine the emotional and behavioral problems of adults. Traumatic Stress Symptom Checklists (TSSC) was used to determine adults' stress levels. Adults' attachment styles were evaluated with Relationship Scales Questionnaire (RSQ) and parenting styles were evaluated with "Parenting Styles Scales". In addition, Personal Information Form was developed by the author and used to ask adults' childhood relationships and experiences with their parents and their children.

Analysis of data from multiple sources displayed that, competency domains showed no significant difference between the children of institutionalized and non-institutionalized parents. When these two groups were compared, according to parent's report the score of institutionalized parent's children on Rule-Breaking Behavior and Externalizing Scales were found higher than the score of non-institutionalized parent's children. There were no significant differences between the problem scales of institutionalized and non-institutionalized parents. When the adult attachment styles and parenting styles of institutionalized and non-institutionalized adults were analyzed, it was found that both groups developed avoidant attachment style and displayed acceptance/involvement parenting style. In terms of stress levels, no significant differences were observed. Institutionalized parents have reported more traumatic experiences than non-institutionalized parents. Significant positive correlations were observed between avoidant attachment style and 'Withdrawn' and 'Somatic Complaints' problem scales in institutionalized parents' children and between 'Somatic Complaints' problem scales in institutionalized parents. No significant correlations were observed between attachment and parenting styles of

non-institutionalized parents. No significant correlations were found between anxious attachment style and institutionalized adults' problem scales, however significant positive correlations were found between anxious attachment and 'Somatic Complaints' problem scale in institutionalized parents' children. Significant positive correlations were found between anxious attachment and problems scales with the exception of 'Intrusive' problem scale in non-institutionalized parents. There were no significant correlations between anxious attachment and problem scales in non-institutionalized parents' children.

When the correlations between parenting styles and problem scales were analyzed, it was determined that there were significant negative correlations between 'Acceptance/Involvement' parenting style and 'Thought Problems' of institutionalized parents and their children. No significant correlations were found between 'Acceptance/Involvement' parenting style and non-institutionalized parents' problem scales however significant negative correlations were found between anxious attachment and 'Withdrawn', 'Attention Problems', 'Rule-Breaking Behavior', 'Externalizing Scales' problem behaviors in non-institutionalized parents' children. No significant correlations were obtained between attachment styles and parenting styles of institutionalized and non-institutionalized adults.

The results obtained from the study indicate that even though institutionalized parents who had grown up without parents and developed insecure attachment, they make efforts to adapt the parenting roles, to become a good parenting model and to provide a secure base to their children in their later life.

EKLER

EK 1) KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Yetiştirme yurdundaki deneyimlerinizin, duygu ve düşüncelerinizin şu andaki aile yaşantınızı ve çocuklarınızla olan ilişkilerinizi nasıl etkilediğine ve güçlüklerle nasıl baş edebildiğinize yönelik bilgi toplamak istiyoruz. Konuyla ilgili vermiş olduğunuz bilgiler, görüşleriniz, önerileriniz, bir yandan halen yetiştirme yurtlarında yaşayan gençlerimizin sorunlarını anlamamıza ışık tutacak diğer yandan da sizlerin aile olarak güçlendirilmesi ve desteklenmesi sağlanacaktır.

Bu konudaki katkılarınız ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Sıra no:....

Formu Dolduran:.....

Formun doldurulma tarihi:.....

Kişinin Kendine Ait Bilgiler	
1. Yaşınız? / Doğum Tarihiniz?	 /
2. Cinsiyetiniz ?	1. Erkek 2. Kadın
3 Eğitim Durumunuz?	1 okuryazar olmama 2 okuryazar 3 ilkokul mezunu 4 Ortaokul mezunu 5 Lise mezunu 6 2 yıllık üniversite mezunu 7 4 yıllık üniversite mezunu 8 Yüksek Lisans 9 Doktora ve üstü
4. Medeni durumunuz?	1. Evli 2. Bekâr 3. Ayrı yaşıyor 4. Boşanmış 5. Dul 6. Birlikte yaşıyor
5. Kiminle yaşıyorsunuz?	1. Eş ve çocuklar 2. Eş 3. Anne-baba 4. Yalnız 5. Arkadaş/Akraba 6. Diğer (belirtiniz).....
6. Kaç yıllık evlisiniz?	
7. Çocuğunuz/çocuklarınız var mı?	1. Evet 2. Hayır
8. Kaç çocuğunuz var?	
9. İstenen/beklenen bir çocuk muydu?	1. Evet 2. Hayır
10. (Kadınlar için); hiç düşük yaptınız mı?	1. Evet 2. Hayır
11. (Kadınlar için); ölü doğan çocuğunuz oldu mu?	1. Evet 2. Hayır
12. (Kadınlar için); hamileliğiniz sırasında herhangi bir sağlık probleminiz oldu mu?	
13. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı bir yuvaya, koruyucu aileye ya da evlat edinmeye yönlendirdiğiniz çocuğunuz var mı?	1. Evet 2. Hayır
14. Varsa hangi çocuğunuzu yönlendirdiniz?	
15. Mesleğiniz?	1. Ücretli çalışıyorum

	2. Kendi işim 3. Ücret almadan çalışıyorum (gönüllü) 4. Öğrenci 5. Ev hanımı 6. Emekli 7. İşsiz (sağlık nedenleriyle) 8. İşsiz (diğer nedenlerle) 9. Diğer (belirtini).....
16. Çalışıyorsanız, çocuğunuza/çocuklarınıza kim bakıyor? (Çalışmıyorsanız bu soruyu geçiniz.)	1. Bakıcı 2. Büyükanne 3. Kreş/Anasınıfı 4. Kendine bakabilecek yaşta
17. Kaç yıldır bu işte çalışıyorsunuz?	
18. Şu anda herhangi bir yuva ya da yurtlara ziyarete gidiyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
19. Şu anda herhangi bir yuva ya da yurtlarda gönüllü olarak görev alıyor musunuz/çalışıyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
20. Şu anda herhangi bir derneğe üye misiniz ve aktif olarak görev alıyor musunuz?	1. Evet (belirtiniz) 2. Hayır
21. Sağlık güvenceniz nedir?	1. Bağkur 2. SSK 3. Emekli Sandığı 4. Diğer 5. Yok
22. Herhangi bir sağlık sorunundan dolayı hastanelerin belli kliniklerine başvurduunuz mu?	1. Evet 2. Hayır
23. Başvurduysanız hangi kliniğe başvurduunuz?	
24. Tedavi gerektiren ruhsal bir hastalık geçirdiniz mi?	0 = Hayır 1=Evet (açıklayın.....)
25. Kendinize zarar verici davranışlarınız oldu mu? (bedeninize, kollarınıza kesiler atmak gibi)	0 = Hayır 1=Evet (açıklayın.....)
26. İntihar girişiminiz oldu mu?	0 = Hayır 1=Evet (açıklayın.....)
27. Alkol veya sigara da dahil bağımlılık yapan başka bir madde kullanıyor musunuz?	0 = Hayır 1=Evet (açıklayın.....)
28. Alkol veya sigara gibi bağımlılık yapan maddeleri bırakmak amacıyla herhangi bir tedavi girişiminiz oldu mu?	0 = Hayır 1=Evet (açıklayın.....)
29. Yetiştirme yurdunda/yuvada kalmaya başladığınızda kaç yaşındaydınız?	
30. Hangi yurtta kaldınız?	
31. Kaldığınız yurt kaç kişilik bir yurttu?	
32. Kaç yıl yetiştirme yurdunda/yuvada kaldınız?	
33. Yetiştirme yurdunda büyüdüğünüzü iş arkadaşlarınız, komşularınız ile paylaştığınız mı?	1. Evet 2. Hayır
34. Hayır ise; söylememe konusundaki kaygınızı açıkla mısınız ?	
35. Yetiştirme yurdunda büyüdüğünüzü çocuğunuz/ çocuklarınızla paylaştınız mı?	1. Evet 2. Hayır
36. Hayır ise; söylememe konusundaki kaygınızı açıkla mısınız ?	

37. Evet ise; Çocuğunuz/çocuklarınız bu durumu nasıl karşıladı?	
Eşle İlgili Bilgiler	
38. Eşinizin yaşı?	
39. Eşinizin eğitim durumu?	1. okuryazar olmama 2. okuryazar 3. ilkokul mezunu 4. Ortaokul mezunu 5. Lise mezunu 6. 2 yıllık üniversite mezunu 7. 4 yıllık üniversite mezunu 8. Yüksek Lisans 9. Doktora ve üstü
40. Eşinizin mesleği?	
Çocuğunuz ile İlgili Bilgiler	
41. Çocuğunuzun/çocuklarınızın yaşı/yaşları	
42. Çocuğunuzun/çocuklarınızın cinsiyeti.	Boy: cm Kilo:..... kg
43. Çocuğunuzun herhangi bir sağlık sorunu var mı?	1. Evet (Belirtiniz)..... 2. Hayır 3. Bilmiyorum
44. Çocuğunuzun gelişimi sırasında herhangi bir sorun saptandı mı?	1. Evet (Belirtiniz)..... 2. Hayır
45. Çocuğun/çocukların kreşe ya da okula gitme durumu nedir?	1. Evde ben bakıyorum, kreşe gitmiyor 2. Evde bakıcı bakıyor 3. Daha önceki kreşine/okuluna devam ediyor 4. Biz yeni bir kreşe/okula verdik 5. İlk kez kreşe/okula verdik 6. Çocuğumun yaşı büyük kreşe/anaokuluna gitmiyor
46. Çocuğunuz büyükse; çocuğunuzun eğitim durumu? Yıl olarak yazınız.	
47. Çocuk kreşe/okula başladığında hangi güçlükleri yaşadınız?	
48. Bu güçlükler karşısında ne yaptınız?	1. Profesyonel yardım aldım 2. Ailem yardım etti 3. Kendiliğinden düzelmesini bekledik 4. Deneme yanılma yöntemleriyle başa çıktık Diğer (Belirtiniz) ;
Ailenize Ait Bilgiler	
49. Anne babanızın mesleği?	Anne:

	Baba:
50. Anneniz hayatta mı?	1. Evet 2. Hayır
51. Annenizle görüşüyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
52. Babanız hayatta mı?	1. Evet 2. Hayır
53. Babanızla görüşüyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
54. Yetiştirme yurdundaiken/yuvadaiken annenizle görüşüyor muydunuz?	1. Evet 2. Hayır
55. Yetiştirme yurdundaiken/yuvadaiken babanızla görüşüyor muydunuz?	1. Evet 2. Hayır
56. Kardeşleriniz var mı? Varsa, kaç kardeş olduğunuzu yazınız.	1. Var /..... 2. Yok
57. Kardeşlerinizin cinsiyetlerini yazınız?	
58. Kardeşlerinizin yaşı?	
59. Kardeşinizle/kardeşlerinizle görüşüyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
60. Yetiştirme yurdundaiken/yuvadaiken kardeşinizle/ kardeşlerinizle görüşüyor muydunuz?	1. Evet 2. Hayır
61. Ailenizde tedavi gerektiren ruhsal bir hastalık geçiren yakınınız var mı?	0 = Hayır 1=Evet (açıklayın.....)
62. Hatırlayabildiğiniz kadar geçmişe gittiğinizde çocukluğunuzda anne babanızla olan ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız?	
63. Hatırlayabildiğiniz kadar geriye gittiğinizde, çocukluğunuzda annenizle olan ilişkinizi yansıtan 5 kelime ya da sıfat (örneğin sıcak, yakın, soğuk, uzak, ... gibi) yazınız. Bu kelime ya da sıfatları neden seçtiğinizi örneklerle açıklayınız.	
64. Hatırlayabildiğiniz kadar geriye gittiğinizde, çocukluğunuzda babanızla olan ilişkinizi yansıtan 5 kelime ya da sıfat (örneğin sıcak, yakın, soğuk, uzak, ... gibi) yazınız. Bu kelime ya da sıfatları neden seçtiğinizi örneklerle açıklayınız.	

65. Kendinizi annenize mi yoksa babanıza mı daha yakın hissediyordunuz? Sizce neden? Bu duyguları diğer ebeveyninize karşı hissetmeme nedenini hatırlıyor musunuz?

66. Çocukken kendinizi üzgün/kötü hissettiğinizde ne yapardınız?

67. Ebeveynlerinizden ayrıldığınız ilk anı ve nedenini hatırlıyor musunuz?

68. Çocukluğunuzda kendinizi anne babanız tarafından hiç reddedilmiş, dışlanmış hissettiniz mi? Açıklayınız.

69. Cevabınız evetse, çocukluğunuzda acaba anne babanız neden öyle davranmış olabilir?

70. Anne babanızla olan ilişkileriniz/deneyimleriniz, sizin şu andaki yetişkin kişiliğinizi acaba ne şekilde etkilemiş olabilir?
71. Sizi daha çok kim büyüttü?
72. Çocukluğunuzda yanınızda yaşayan başkaları var mıydı? Varsa, kimlerdi?
73. Çocukluğunuzda anne babanız kadar size yakın olan başka yetişkinler var mıydı?
74. Yetiştirme Yurduna gönderilme nedeniniz nedir?
75. Geriye dönüp baktığınızda, yuva/yetiştirme yurdu yaşantılarınız ilgili hatırladığınız olumlu deneyimleriniz nelerdir?
76. Geriye dönüp baktığınızda, yuva/yetiştirme yurdu yaşantılarınız ilgili hatırladığınız olumsuz deneyimleriniz nelerdir?
77. Yetiştirme yurdunda/yuvada yetişmiş olmakla ilgili şu andaki duygu ve düşünceleriniz nelerdir?

78. Bugüne dönecek olursak, bir yetişkin olarak anne babanızla olan ilişkiniz nasıl? (hayattaki ebeveyninizle olan ilişkiniz).
79. Şimdi ebeveynlerinizle olan ilişkilerinizden çocuklarınızla olan ilişkilerinize gelelim. Çocuk ya da çocuklarınızdan ayrılacak olsanız, nasıl tepki verirdiniz, neler hissederdiniz? Açıklar mısınız?
80. Sizden(anne/babalarından) ayrılacak olsalar çocuğunuz/çocuklarınız nasıl tepki verirdi, neler hissederdi? Açıklar mısınız?"
81. Gelecek yıllarda çocuğunuz için üç dileğiniz olsaydı, ne olurdu?
82. Çocukluk deneyimlerinizden öğrendiğiniz, hissettiğiniz özel bir yaşantınız var mı?
83. Kendi çocukluk deneyimlerinizden ne öğrenmiş olabilirsiniz?

84. Anne ya da babaları olarak çocuk ya da çocuklarınızın kendi çocukluk deneyimlerinden neler öğrenmelerini istersiniz?

85. Eklemek istediğiniz konu ya da öneri ve düşüncelerinizi belirtirseniz seviniriz.

86. Şu anda halen yuvalarda/yetiştirme yurtlarında yaşayan çocuklarımız ve gençlerimizin koşullarını düzeltebilmek açısından neler yapılabilir? Neler önerirsiniz? Neler yapılırsa yuvalar/yetiştirme yurtları daha uygun hale gelir?

EK 2) STRES BELİRTİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda, insanların hayatını ciddi olarak etkileyen olaylardan sonra ortaya çıkabilecek bazı sorunlar sıralanmıştır. Lütfen son bir ay içinde bu sorunların sizde olup olmadığını, varsa sizi ne derecede rahatsız ettiğini belirtiniz (uygun kolonun altına x koyunuz).

	Hiç rahatsız etmiyor/ Yok	Biraz	Oldukça	Çok rahatsız ediyor
1. Yuvada/yurtta yaşadığım bazı anıları /görüntüleri aklımdan atamıyorum.				
2. Bazen yaşadıklarım birdenbire gözlerimin önünden bir film şeridi gibi geçiyor ve sanki herşeyi yeniden yaşıyorum.				
3. Sık sık korkulu rüyalar görüyorum.				
4. Yeniden olacak korkusu ile bazı şeyleri kolaylıkla yapamıyorum (Örneğin: olayı hatırlatan yer, kişi ve durumlardan uzak durmak, olayla ilgili konuşamamak).				
5. Hayata ve sevdiğim şeylere karşı ilgim azaldı.				
6. İnsanlardan uzaklaştığımı, onlara karşı yabancılaştığımı hissediyorum.				
7. Sanki duygularım ölmüş, taşlaşmışım gibi geliyor.				
8. Uyumakta güçlük çekiyorum.				
9. Daha çabuk sinirleniyor ya da öfkeleniyorum.				
10. Unutkanlık veya dikkatimi yaptığım işe vermekte güçlük çekiyorum.				
11. Her an kaygıyla tetikte duruyorum.				
12. Ani bir ses ya da hareket olduğunda irkiliyorum.				
13. Herhangi bir şey bana oradaki yaşadıklarımı hatırlatınca rahatsızlık ve sıkıntı duyuyorum.				
14. Yaşadığım şeylerle ilgili düşünceleri, duyguları ve anıları aklımdan atmaya çalışıyorum.				
15. Yaşadığım olayların bazı bölümlerini hatırlamakta güçlük çekiyorum.				
16. Olaylar bana her an ölebileceğimi farketttiği için uzun vadeli planlar yapmak bana anlamsız geliyor.				
17. Herhangi bir şey bana olanlarla ilgili yaşadıklarımı hatırlatınca çarpıntı, terleme, baş dönmesi, bedenimde gerginlik gibi fiziksel şikayetler oluyor.				
18. Kendimi suçlu hissediyorum.				
19. Kendimi üzüntülü ve kederli hissediyorum.				
20. Hayattan eskisi gibi zevk alamıyorum.				
21. Gelecekte umutsuzum.				
22. Zaman zaman aklımdan kendimi öldürme düşünceleri geçiyor.				
23. Gündelik işlerimi yapacak gücüm azaldı.				

1. Yukarıdaki sorunlar sizin için ne derecede rahatsızlık/sıkıntı/sorun yaratıyor?

0=Hiç

1=Hafif derecede

2=Oldukça

3=Şiddetli

2. Yukarıdaki sorunlar kendinize bakımınızı, işinizi, aile yaşamınızı ve insanlarla ilişkilerinizi ne derecede aksatıyor?

0= Sorun yok / Hiç aksatmıyor. Her zamanki normal yaşamımı sürdürebiliyorum.

1= Biraz aksatıyor. Biraz çabayla normal yaşamımı sürdürebiliyorum.

2= Oldukça aksatıyor. Normal yaşamımda önemli ölçüde aksamalar var.

3= Şiddetle aksatıyor. Gündelik yaşamımda yapmam gereken birçok şeyi yapamıyorum.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

İnsanları ruhsal olarak etkileyen önemli yaşam olayları travma olarak adlandırılır. Şimdi yaşamış olabileceğiniz bu tür olaylara bağlı gelişebilecek ruhsal tepkilerinizi değerlendirmeyi amaçlıyoruz.

Aşağıdaki olaylardan herhangi birini yaşadınız ya da bir başkasının başına gelmesine tanık oldunuz mu?

0 = Hayır 1 = Evet	
	A. Çocukluktaki kötü ve olumsuz olaylar (ihmal, istismar, aşırı şiddet, cinsel taciz ve ilişkiyi kapsar)
	B. Doğal felaket (sel, deprem)
	C. Yangın veya patlama
	D. Trafik kazası (araba, gemi, tren, uçak)
	E. Fiziksel saldırı (saldırıya uğrama, dövülme, tekmelenme, yumruklanma)
	F. Cinsel saldırı (vurulma, bıçaklanma, bıçakla tehdit edilme)
	G. Çatışma veya savaş bölgesinde bulunma (asker veya sivil olarak bulunma)
	H. İşkence veya benzeri bir kötü muamele
	I. Cinayet ve intihar gibi ölüm olayları
	J. Sevdiğiniz birinin ani ve beklenmeyen ölümü
	K. Sevdiğiniz birinin ani ve beklenmeyen ciddi hastalığı
	L. Sevdiğiniz birinden ani ve beklenmeyen bir şekilde ayrılma
	M. Aile içi şiddet
	N. Ani ve beklenmeyen bir iş kaybı, ciddi ekonomik güçlük
	O. İş kazası
	P. Diğer herhangi çok stresli olay veya yaşantı

Sizi en çok etkileyen olay karşısında ne kadar korku, dehşet ya da çaresizlik hissettiniz?

1= hiç 2=az 3=orta 4=şiddetli 5= çok şiddetli

Sizin için en kötü olan hangisiydi? (EN FAZLA KORKU, DEHŞET VEYA ÇARESİZLİK YARATAN YA DA BAŞETMESİ EN ZOR OLAN OLAYI BELİRTİN)

(.....)

Bu olaylar nedeniyle herhangi bir fiziksel yaralanma ya da sakatlanmanız oldu mu?

0=Hayır 1=Evet /BELİRTİNİZ

EK 3) ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI ÖLÇEĞİ

Aşağıda, anneniz ve babanızla olan ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Sizden istenen, **genel olarak anne-babanızla ilişkinizi düşünerek** her bir cümlenin **sizin için** ne derece doğru olduğunu ilgili yeri işaretleyerek belirtmenizdir. Bunu anne ve babanız için ayrı ayrı yapmanızı istemekteyiz. Hiçbir maddenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Önemli olan her cümle ile ilgili olarak kendi durumunuzu doğru bir şekilde yansıtmaktır. Anne ve/veya babanızı kaybetmişseniz yetişmenizden en çok katkısı olan kişiyi göz önüne alınız ve kim olduğunu belirtiniz.

	A N N E M				B A B A M			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)
1. Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşur								
2. Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek ister								
3. Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler verir								
4. Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olur								
5. Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olur								
6. Arkadaşlarımla ilişkilerime çok karışır								
7. Sorunlarımı çözmemde destek olur								
8. Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edemez								
9. Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenirim								
10. Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmez								
11. Fazla yakın bir ilişkimiz yoktur								
12. Ne zaman, ne yapmam gerektiği konusunda talimat verir								
13. Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederim								
14. Geç saatlere kadar oturmama izin vermez								
15. Onunla birbirimize çok bağlıyız								
16. Arkadaşlarımla geç saate kadar dışarıda kalmama izin vermez								
17. Onun düşüncelerine ters gelen bir şey yaptığımda suçlamaz								
18. Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karışır								
19. Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlar								
20. Hangi saatte hangi arkadaşımı buluşacağımı bilmek ister								
21. Benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmez								
22. Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verir								

EK 4) İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ ANKETİ

Aşağıda yakın duygusal ilişkilerinizde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Yakın duygusal ilişkilerden kastedilen arkadaşlık, dostluk, romantik ilişkiler ve benzerleridir. Lütfen her bir ifadeyi bu tür ilişkilerinizi düşünerek okuyun ve her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını aşağıdaki 7 aralıklı ölçek üzerinde değerlendiriniz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7
Beni hiç **Beni kısmen** **Tamamıyla**
tanımlamıyor **tanımlıyor** **beni tanımıyor**

1. Başkalarına kolaylıkla güvenemem. ()
2. Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli. ()
3. Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım. ()
4. Bir başka kişiyle tam anlamıyla kaynaşıp bütünleşmek isterim. ()
5. Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum. ()
6. Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım. ()
7. İhtiyacım olduğunda yardıma koşacakları konusunda başkalarına her zaman güvenilebileceğimden emin değilim. ()
8. Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum. ()
9. Yalnız kalmaktan korkarım. ()
10. Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim. ()
11. Çoğu zaman, romantik ilişkide olduğum insanların beni gerçekten sevmediği konusunda endişelenirim. ()
12. Başkalarına tamamıyla güvenmekte zorlanırım. ()
13. Başkalarının bana çok yakınlaşması beni endişelendirir. ()
14. Duygusal yönden yakın ilişkilerim olsun isterim. ()
15. Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır. ()
16. Başkalarının bana, benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım. ()
17. İhtiyacınız olduğunda hiç kimseyi yanınızda bulamazsınız. ()
18. Başkalarıyla tam olarak kaynaşıp bütünleşme arzum bazen onları ürkütüp benden uzaklaştırıyor. ()
19. Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli. ()
20. Birisi bana çok fazla yakınlaştığında rahatsızlık duyarım. ()
21. Romantik ilişkide olduğum insanların benimle kalmak istemeyeceklerinden korkarım. ()
22. Başkalarının bana bağlanmamalarını tercih ederim. ()
23. Terk edilmekten korkarım. ()
24. Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder. ()
25. Başkalarının bana, benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum. ()
26. Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim. ()
27. İhtiyacım olduğunda insanları yanımda bulacağımı biliyorum. ()
28. Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım. ()

29. Romantik ilişkide olduğum insanlar, genellikle onlarla, benim kendimi rahat hissettiğimden daha yakın olmamı isterler. ()
30. Başkalarıyla yakınlaşmayı nispeten kolay bulurum. ()